

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Türkiye’de Ulusal Kütüphane
ve
Ulusal Enformasyon Merkezleri

Işıl İlknur SERT (SELVİ)
25020980069

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN

İstanbul, 2006

ÖZ

Ulusal enformasyon, bir ülkenin en önemli değerlerindedir. Ulusal enformasyonun organizasyonu, ulusal kütüphane ve ulusal enformasyon merkezleri için bir sorundur. Bir ulusal kütüphanenin tüm ulusal enformasyon kaynaklarına sahip olması beklenir. Enformasyon merkezleri ise özel bir konudaki tüm ulusal enformasyon kaynaklarını düzenleyen kuruluşlardır. Bu konular kimya, mühendislik, sosyal bilimler vb. şeklinde sıralanabilir. 1970'lerde **UNESCO** tarafından, **UNISIST** adı verilen uluslararası enformasyon sistemi ve **NATIS** adı verilen ulusal enformasyon sistemi çalışmaları başlatılmıştır. Türkiye de bu sistemlere üyedir. Buna karşın, ulusal enformasyon sistemini, ulusal enformasyon politikasını ve ulusal enformasyon merkezlerini geliştirememiştir. Eğer Milli Kütüphane, ULAKBİM ve YÖK Dokümantasyon Merkezi birlikte çalışabilirlerse, ulusal enformasyon kaynaklarını düzenleyebilecek ve Türkiye'nin ulusal enformasyon merkezlerini kurabileceklerdir.

ABSTRACT

National information is one of the most valuable things for a nation. Their organization is a problem for national library and national information centers. A national library has all national information sources. Information centers has got special national information materials on a special subject. For example chemistry, engineering, social science, etc. In 1970's, **UNESCO** starts an international information systems programme that calling **UNISIST** and national system that calling **NATIS**. Türkiye is a member of these systems. Although, Türkiye wasn't developing a national information system, a national information policy, and national information centers. If three big centers, Milli Kütüphane (National Library), ULAKBİM and YÖK Documentation Center , will working together, Türkiye will really organize national information and will built her special national information centers.

ÖNSÖZ

Ulusal enformasyon, bir ulusun sahip olduğu en önemli değerlerden biridir. Ulusu ulus yapan değerlerin içinde, onun geçmişini içine alan ve geleceğini etkileyen unsurlar arasında yer alır. Ulusal enformasyonun üretiminden itibaren ele alınması gereken en önemli sorunlar, bu değerin nasıl düzenleneceği, nasıl korunacağı ve nasıl hizmete sunulacağıdır. Geleceği etkileme özelliğinden ötürü, ulusal bilginin nesilden nesile birikimli olarak devam etmesi; uluslararası düzeydeki çalışmalar ve rekabet ortamından dolayı ulusal bilginin paylaşılan bir nesne olması dolayısıyla bu sorunların çözümü büyük önem taşımaktadır.

Enformasyon sistemi, ulusal enformasyonun bu tür sorunlarını çözmeye yönelik politikaları, sistem çözümlerini ve çeşitli kurumları içeren açık bir sistemdir. Ulusal enformasyonun gelişimi için, kapalı bir sistemde yer almaması, açık bir sistem içinde iletilbilir şekilde bulunması gerekmektedir. Bunun için de çeşitli konularda uzmanlaşmış enformasyon merkezlerine gereksinim duyulmaktadır. Bu çalışmadaki amaç, ulusal enformasyon sistemi içinde yer alan uzmanlaşmış enformasyon merkezlerinin Türkiye’de geliştirilebilmesi konusu üzerine dikkati çekmek, bu konularda öncülük yapması gereken kurumları genel olarak incelemek ve bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık etmektir.

Çalışmanın kapsamında, ulusal enformasyon ve ulusal enformasyon sisteminin kavramsal temelleri ile, Türkiye’de ve Dünya’da ulusal enformasyon sistemi geliştirme çalışmaları, uluslararası enformasyon merkezi örnekleri ve ulusal kütüphane kavramı genel ayrıntılarıyla incelenmektedir. Bu bağlamda özellikle ülkemizde ulusal enformasyon merkezlerinin yayılması ve geliştirilmesinde öncülük edebilecek YÖK Dokümantasyon Merkezi, ULAKBİM ve Milli Kütüphane de kapsama alınmıştır.

Böyle bir çalışmayı desteksiz ve yardımsız olarak ortaya koymak düşünülemez. Çalışma sırasında ilgisi, desteği, yardımları ve önerileriyle beni destekleyen; bana

güvenerek beni motive eden; konuyu anlamamda bana rehberlik ederek, araştırma konusundan uzaklaşmamı sağlayan; yazım aşamasında en çok dağıldığım anda bile yazdıklarına yön veren; gülümseyerek ve istekle çalışmamı sağlayan; yoğun çalışmaları sırasında bana zaman ayıran tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ayşe Üstün'e öncelikli olarak teşekkür etmek istiyorum.

Yine çok yoğun çalışan ama gene de bana vakit ayıran, okumalarıyla cümlelerimin yarım kalmışlığını tamamlayan, bakışıyla ufku genişleten, bana her zaman yardımcı olan, desteğini hep hissettiğim Sayın Y. Doç. Dr. Tuba Çavdar Karatepe'ye de teşekkür etmek istiyorum. Uygulama alanında yaptığı çalışmalarıyla bakış açımı geliştiren; güveni, hoşgörüsü ve desteği ile her zaman yanımda olan, Sayın Y. Doç. Dr. Ümit Konya'ya da teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışma sırasında üzerimdeki yükleri paylaşan ve beni hafifleten, sağladıkları kaynaklarla beni aydınlatan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'ndeki tüm hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın tarama ve kaynak sağlama aşamasında yardımlarını gördüğüm İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına, ne yazık ki şu anda dağıtılmış olan British Council Kütüphanesi'ne, son aşamada çalışmamı değerlendirerek önemli katkılarda bulunan çok sevgili dostum İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi Müdürü Huriye Çolaklar'a da teşekkür ederim. Annelik sıfatını taşıırken bir yandan da çalışmamı bitirebilmem konusunda elinden gelen gayreti göstermiş, Civan Mert'imi emin ellerde görmenin rahatlığını bana yaşatmış, tüm yaşamım boyunca bana destek olmuş annem Betül Selvi'ye ne kadar teşekkür etsem azdır.

Çalışmanın tüm aşamalarını benimle bire bir yaşamış, kimi yerlerde önemli mantıksal katkılarda bulunmuş olan; bakış açımı geliştirici tartışmalarıyla alanımla ilgili farklı yönleri bana gösteren; desteğim, yardımcım, hayat arkadaşım, eşim Süleyman Sert'e çok teşekkür ediyorum.

Işıl İlkur SERT (SELVİ)

Eylül 2006

İÇİNDEKİLER

ÖZ (Abstract).....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. BÖLÜM

ULUSAL ENFORMASYON SİSTEMİ VE ULUSAL ENFORMASYON MERKEZİ KAVRAMLARI	4
--	---

1.1. Ulusal Enformasyon Kavramı.....	4
1.1.1. Ulus, Ulusal Kavramları ve Tarihçeleri.....	6
1.1.2. Ulusal Enformasyon Kavramı.....	10
1.2. Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS).....	17
1.2.1. Sistem Kavramı ve Sistem Kuramı.....	17
1.2.2. Sistemin Öğeleri.....	20
1.2.3. Enformasyon Sistemi Kavramı.....	21
1.2.4. Ulusal Enformasyon Sistemi Kavramı.....	25
1.2.5. Ulusal Enformasyon Sisteminin Amaç ve İşlevleri.....	28
1.3. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı (UNISIST) Kavramı.....	34
1.3.1. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı.....	35
1.3.2. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı'nın Amacı, Kapsamı ve İçeriği.....	35
1.3.3. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı ve Ulusal Enformasyon Sistemi İlişkisi.....	38
1.3.4. Uluslararası Nükleer Enformasyon Sistemi (INIS).....	38

1.4. Ulusal Enformasyon Merkezi.....	41
1.4.1. Enformasyon Merkezi Kavramı.....	42
1.4.2. Ulusal Enformasyon Merkezi Kavramı.....	44
1.4.3. Ulusal Enformasyon Merkezinin Amaç ve İşlevleri.....	45
1.5. Ulusal Enformasyon Merkezlerine Örnekler.....	46
1.5.1. İngiliz Ulusal Kütüphanesi(British Library).....	46
1.5.1.1. Tarihçe.....	47
1.5.1.2. Derme ve Bütçe.....	48
1.5.1.3. Bina.....	49
1.5.1.4. Kullanıcı.....	50
1.5.1.5. Belge Sağlama Merkezi (BLDSC).....	52
1.5.2. Almanya’da Ulusal Enformasyon Merkezi Örneği: FIZ Karlsruhe	53
1.5.3. İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri’nden Ulusal Enformasyon Merkezi Örnekleri.....	55

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ULUSAL ENFORMASYON SİSTEMİ VE ULUSAL ENFORMASYON MERKEZLERİ	61
2.1. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Sistemi.....	61
2.1.1. Türkiye’de Enformasyon Sistemi Geliştirme Çalışmaları.....	61
2.1.2. Kalkınma Planları.....	66
2.1.3. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Politikası.....	72
2.1.4. Yüksek Öğretim Kurulu ve YÖK Kanunu’nda Enformasyon Sistemi.....	81
2.2. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Merkezleri.....	82
2.2.1. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Merkezi Geliştirme Çalışmaları.....	83
2.2.2. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Türkiye Dokümantasyon Merkezi ile TÜBES.....	84
2.2.3. Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi.....	89
2.2.4. Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM).....	93

2.2.4.1. Tarihçe.....	94
2.2.4.2. Amaç ve İşlevler.....	95
3. BÖLÜM	
TÜRKİYE’DE ULUSAL KÜTÜPHANE.....	111
3.1.Ulusal Kütüphane Kavramı.....	111
3.2. Ulusal Kütüphanenin Amaç ve İşlevleri.....	115
3.3. Türkiye’de Ulusal Kütüphane (Milli Kütüphane)	117
3.3.1. Tarihçe.....	117
3.3.2. Amaç ve İşlevler.....	125
3.3.3. Örgütsel Yapı.....	127
3.3.4. Koleksiyon Geliştirme.....	132
3.3.5. Bilgi İşlem Merkezi.....	134
3.3.6. Hedef Kitle ve Hizmetler.....	136
3.3.7. Araştırma-Geliştirme Projeleri.....	137
3.3.8. Yayın Etkinlikleri.....	140
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME.....	144
KAYNAKÇA.....	148
ÖZGEÇMİŞ.....	165

KISALTMALAR LİSTESİ

AACR 2	: Anglo American Cataloging Rules 2
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
AGRIS	:International Information System for the Agricultural Sciences and Technology
AIEE	: American Institute of Electrical Engineers
ANKOS	: Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu
BLAIS	: British Library Automated Information Service
BLDSC	: British Library Document Supply Centre
CABİM	: Cahit Arf Bilgi Merkezi
CAS	: Chemical Abstracts Services
CD	: Compact Disc
CD-ROM	: Compact Disc Read Only Memory
DHM	: Dokümantasyon Hizmetleri Müdürlüğü
İİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DOS 20	: Dewey Onlu Sınıflama 20. basım
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EARN	: European Academic and Research Network
ERIC	: Education Resources Information Center
EUDISED	: European Documentation And Information System For Education.
EÜHM	: Enformasyon Ürün ve Hizmetleri Müdürlüğü
FAO	: Food and Agricultural Organization
FID	: International Federation For Information and Documention
FIZ	: Fachinformationszentrum
GB	: Gigabyte
HDTM	: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
IAEA	: International Atomic Energy Agency

IEEE	: Institute of Electrical and Electronics Engineers, Inc.
IFLA	: International Federation of Library Associations
INIS	: International Nuclear Information System
IPA	: International Pharmaceutical Abstracts
IRE	: Institute of Radio Engineers
ISI-JCRs	: ISI Journal Citation Reports
ISSN	: International Standart Serials Number
MARC	: Machine Readable Cataloging
MB	: Megabyte
MEDLARS	: Medical Literature Analysis and Retrieval System
MEDLINE	: Medical Literature Analysis and Retrieval System Online
NATIS	: National Information System
NCBI	: National Center for Biotechnology Information
NLM	: National Library of Medicine
OCLC	: Online Computer Library Center
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OPAC	: Online Public Access Catalog
SPARC	: Scolary Publishing and Academic Resources Coalition
STN	: Scientific and Technical Information Network
TAEK	: Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜBATOK	: Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu
TÜBES	: TÜBİTAK Bilgi Erişim Sistemi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜRDOK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi
TÜVAKA	: Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
t.y.	: tarih yok
UBİM	: Ulusal Enformasyon Merkezi
UBSS	: Ulusal Belge Sağlama Sistemi
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
ULAKNET	: Ulusal Akademik Ağ

- UNESCO** : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
- UNISIST** : Intergovernmental Programme for Cooperation in the Field of Scientific and Technological Information
- YÖK** : Yükseköğretim Kurulu
- YÖK-DOK** : Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi
- y.y.** : yayımlayan yok

GİRİŞ

Ulusal enformasyonun tanımı, düzenlenmesi, kullanıma sunulması ve ulusal enformasyon sistemi içindeki yeri, bilgi ve belge yönetimini ilgilendiren konular içinde ele alınmaktadır. Ulusal enformasyonun üretiminden itibaren ortaya çıkan süreç, bu enformasyon türünün kaybolmadan, değişikliğe uğramadan geleceğe aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun için özellikle belirli konularda uzmanlaşmış enformasyon merkezlerinin olması ve hem bunların ulusal enformasyon merkezi ile hem de uluslararası enformasyon merkezleriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunmaları gerekmektedir.

1950'li yıllardan itibaren yaşanan enformasyon patlaması sonucu ülkelerdeki ulusal enformasyonun katlanarak hızla artması, enformasyonun örgütlenmesi ve erişilmesi ile ilgili sorunları da beraberinde getirmiştir. Sistem yaklaşımı ile bu duruma bir çözüm getirme isteği daha 1966 yılında düşünölmeye başlamıştır. **UNISIST (Intergovernmental Programme for Cooperation in the Field of Scientific and Technological Information-Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı)** ile 1971'de ilk adımı atılan ve 1974'te resmi olarak adı konan Ulusal Enformasyon Sistemi, **UNESCO** ve **IFLA**'nın ortak çalışmalarıyla şekillenmiştir.

Bu çalışmalar, Türkiye'ye de yansımıştır. İyi niyetle başlanan ancak geliştirilemeyen çalışmalar, uluslararası enformasyon sistemi içinde Türkiye'nin yer almasını geciktirmiştir. Şu anda Türkiye'nin, uluslararası sistem içinde sağlıklı bir alt sistem olduğunu söylemek olanaklı değildir. Kendi ulusal enformasyonunu yeterince düzenleyememiş olan Türkiye, diğer ülkelerin çok iyi düzenlenmiş ulusal enformasyon kaynaklarını ücretli olarak kullanmaktadır. Türkiye, her konu alanında sistemin çok iyi bir parçası olabilseydi, bu tür kaynakları ücretsiz olarak sadece değişim yoluyla kullanabilecekti. Bu konuda Türkiye'de en büyük örnek, çalışmada da incelenen **INIS (International Nuclear Information System-Uluslararası Nükleer Enformasyon Sistemi)** ulusal merkezidir.

Çalışmanın hipotezi “ülkemizde Ulusal Enformasyon Sistemi kurma girişimleri, bazı kuruluşlar dışında gecikmiş, gereken önem ölçüsünde ele alınamamış bir konu olarak durmaktadır. Ülkelerin ulusal ve uluslararası enformasyona rahatça ulaşabilmesini sağlayan uzmanlaşmış enformasyon merkezleri bugüne kadar Türkiye’de gelişmemiştir” şeklinde belirlenmiştir.

Betimleme, kaynak araştırması ve tarihsel yöntem kullanılarak konu incelenmiştir. Yapılan kaynak araştırması sırasında, yerli ve yabancı temel bibliyografik kaynaklar kullanılmıştır. Yerli temel bibliyografik kaynaklar arasında, **Türkiye Bibliyografyası, Türkiye Makaleler Bibliyografyası ve YÖK Tez Kataloğu** kullanılmıştır. Ayrıca Bilgi ve Belge Yönetimi konulu önemli yerli kaynaklardan sayılan ve eski adı **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** olan **Türk Kütüphaneciliği Dizinleri** ile çevrimiçi veritabanından yararlanılmıştır. ÜNAK tarafından hazırlanan **Bilgi Dünyası** da taranan Bilgi ve Belge Yönetimi konulu önemli kaynaklar arasındadır. Yabancı kaynaklar için ise, **Current Contents’in** konuyla ilgili kısımları ile **Library and Information Science Abstracts (LISA)** taranmıştır. **ProQuest, EBSCOhost, Elsevier Science Direct** gibi çevrimiçi veri tabanları ile **Google** arama motoru da kullanılan kaynaklar arasındadır. Derleme ile yayın sağlayan İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı katalogları da tarama sırasında kullanılan çok önemli bir kaynaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, konuyla ilgili kavramlar ele alınmıştır. Kavramlara ait tanımlar, tarihsel gelişim içinde ele alınmıştır. “Ulusal”, “ulusal enformasyon”, “ulusal enformasyon sistemi” kavramları açıkça ele alınarak “enformasyon”, “bilgi”, “veri” kavramları ve bunların türleri ile olan benzerlik ya da farklılıkları gösterilmeye çalışılmıştır. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı (UNISIST) ve buna bağlı olarak Ulusal Enformasyon Merkezi kavramları hem tarihsel gelişim içinde ele alınmaya çalışılmış hem de uluslar için yararları açıklanmıştır. Bunun için de Dünya’dan çeşitli ulusal enformasyon merkezi örnekleri ile bir ulusal kütüphane örneği verilmiştir.

İkinci bölümde, daha önceki bölümde uluslararası boyutu ile ele alınan konu, ulusal boyutta ele alınmıştır. Türkiye’de ulusal enformasyon sistemi geliştirme çalışmalarının kalkınma planlarında, enformasyon politikalarında nasıl yer aldığı ya da yer alıp almadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarihsel gelişimlerine bakıldığında, Türkiye’de ulusal enformasyon merkezlerini örgütleyebileceği öngörülen merkezler yine bu bölümde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, her tür ulusal enformasyon kaynağını Derleme Kanunu yoluyla topladığı teorik olarak varsayılan, ancak yapılan araştırmada da oldukça büyük çapta derleme kaçağı ile mücadele etmeye çalıştığı gözlenen, Milli Kütüphane (Türkiye Ulusal Kütüphanesi) ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Türkiye’de uzmanlaşmış enformasyon merkezlerini örgütlemesi beklenen en önemli merkez olarak görülen Milli Kütüphane, daha kendi sorunlarını çözememiş bir kurum olarak karşımıza çıkmış, ancak daha önceki bölümde incelenen ULAKBİM ve YÖK Dokümantasyon Merkezi ile işbirliği yapması halinde kendisinden beklenen ulusal enformasyon merkezlerini örgütleme görevini yerine getirebileceği anlaşılmıştır.

Çalışmada önemli olan, bazı sorunlara çözüm önerileri sıralamak kadar, bugüne değin pek dikkat çekilmemiş “ulusal bilginin örgütlenmesi ve uluslararası düzeyde kullanıma sunulması” konusuna dikkat çekmektir. Çalışmanın, bundan sonra ulusal enformasyon politikası, ulusal enformasyon sistemi ve ulusal enformasyon merkezleri konusunda araştırma yapacak kişilere yardımcı olabilmesi en büyük dileğimizdir.

I.BÖLÜM

ULUSAL ENFORMASYON SİSTEMİ VE ULUSAL ENFORMASYON MERKEZİ KAVRAMLARI

1.1. Ulusal Enformasyon Kavramı

Bir ülkenin ulusal enformasyon birikiminin, o ülkedeki insanların bilimsel gelişimi için önemi ve geleceği kurmadaki yeri tartışılmaz. Ulusal enformasyon, her yönüyle Bilgi ve Belge Yönetimi alanı tarafından ele alınan, üzerinde düşünülen ve gelişmesi için çalışmalar yapılan bir kavramdır. Bu kavram üzerinde yapılan çalışmalar, ulusal enformasyonun ne olduğunun tanımlanması ile başlamaktadır. Ulusal enformasyonun sağlanması, korunması ve geleceğe aktarılması ile bir ülkenin geleceğini etkileyen en önemli politikalardan biri olan ulusal enformasyon politikası hakkındaki araştırmalar da Bilgi ve Belge Yönetimi çalışma alanına girmektedir.

Enformasyon, ulusal bir kaynaktır. Bu nedenle enformasyonun üretimi, sağlanması, düzenlenmesi, kullanıma sunulması ve enformasyona erişim de ulusal bir sorun olarak ele alınmalıdır¹. Bu ulusal sorunun, bir ulusa ait tüm birimleri birebir etkilediği, değiştirdiği, geliştirdiği ya da geri bıraktığı düşünülürse, o ulusun öncelikle kendi ürettiği enformasyona erişiminin hızlı, doğru ve verimli bir biçimde olması gerekmektedir.

Enformasyonun insan ve insan toplulukları için önemi, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanın diğer insanlarla ve doğayla iletişimi, enformasyonla sağlanabilir. Bu iletişimin sürekli, sağlıklı, yeterli veya çok yönlü olup olmaması, insanın yaşadığı çevredeki enformasyon sistemlerinin özelliğine bağlı olarak değişir. Bu sistem,

¹ Yaşar Tonta, "Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi," **Bilim ve Teknik**, 31 (364) 1997, s. 66.

insanın enformasyon edinme, kullanma, üretme ve dağıtma faaliyetlerini geliştirici veya engelleyici özellikte olabilir. İnsan, ancak enformasyona gereksinim duyduğunu hissederse içinde bulunduğu toplumun enformasyon kaynaklarını kullanır ve yeni enformasyonun ortaya çıkmasında katkı sahibi olur. Böyle bir gereksinim hissetmeyen insanların yaşadığı toplumda enformasyon sisteminin ve kaynaklarının gelişiminden söz edilemez².

Ulusal enformasyonun gelişmesi ve bu konuya dikkat çekilmesi için de ulusu oluşturan bireylerin enformasyon gereksinimlerinin farkında olmaları, bu gereksinimi gidermek için gerekli davranış biçimlerini göstermeleri şarttır. Kullanılmayan ulusal enformasyon ve ulusal enformasyon kaynakları gelişemez. Enformasyon sistemi, kapalı bir sistem halini alır ve küçülmeye başlar. Bu da ulusun yavaş yavaş kapalı bir sisteme dönüşmesine yol açar. Hâlbuki ulusal enformasyon, hem ait olduğu ulusu hem de dünyadaki diğer ulusları besleyerek evrensel gelişimde önemli rol oynar. Bu nedenle her ulusun, ulusal enformasyonunu düzenlemekle kalmayıp, kullanarak yeni enformasyon oluşumuna katkıda bulunması da gerekmektedir.

Ekonomik kalkınma ile enformasyon sağlama olanakları arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Enformasyona en kısa sürede erişim, aynı zamanda ulusal ve uluslararası rekabetin önemli bir koşulu haline gelmiştir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, modern enformasyon teknolojilerini, ulusal enformasyon sistemlerini geliştirmek için kullanmaktadırlar³. Ulusal rekabetin çoğalmasıyla uluslararası rekabet de hızlanmakta ve rekabet gelişimi beraberinde getirmektedir.

Her ulusu ve dolayısıyla tüm dünyanın gelişimini etkileyen bu durumu daha da iyi bir biçimde ortaya koymak için, karşımıza çıkan kavramları tek tek açıklamak ve geçmişlerini belirlemek yararlı olacaktır.

² Fidan Bayraktutan, "Internet Üzerindeki Enformasyon Arama ve Erişim Sorunlarının Çözümünde Enformasyon Arama Stratejilerinin ve Metadata'nın Önemi ve Kapsamı" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 17-19.

³ Tonta, **a.g.e.**, s.66.

1.1.1. Ulus, Ulusal Kavramları ve Tarihçeleri

Ulus, hiçbir zaman herkesin kabul ettiği tek ve ortak bir tanıma sahip olmamış, dönem dönem değişik anlamlar kazanmış ve bu nedenle de farklı algılamalara tabi olmuş bir kavramdır.

Etimolojik olarak ulus kavramının batı dillerindeki özgün karşılığı “**nation**”dır. Dilbiliminde iddia edildiği gibi bu sözcüğün ilk anlamı kökene ya da soya işaret etmektedir.⁴ Latince “**nasci**” fiilinden üretilen “**natio**” kelimesi, Türkçe’de “doğmak” anlamına gelir. Bu kelime, aynı yerde doğmuş bir insan topluluğunu açıklamaktadır.⁵

Macar tarihçi Simon de Kezai, 13. yüzyılda yazdığı “**Gesta Hungarorum**” adlı eserinde, özelde Macarları, genelde ise diğer halkları “**nation**” olarak nitelendirmektedir. Kezai, bu terimin salt aynı ülkede doğan insanlar topluluğu anlamında kullanmamakta, kuşaklar boyu aynı dili konuşan insan topluluğunu da ifade etmektedir.⁶

Sözcüğün Fransızca ve Hollanda dilindeki anlamının da soy (**natie**) ve aynı topraklar üzerinde yaşama (**pays natal**) köklerinden geldiğini vurgulayan ünlü tarihçi E.J. Hobsbawm, 1740’ta Almanya’da yapılan saptamayı işaret eder. Johann Heinrich Zedler tarafından yapılmış bir saptamaya göre ulus, gerçek ve özgün anlamıyla, ortak adetleri, ahlaki gelenekleri ve yasaları paylaşan birleşmiş bir “**bürger**” grubu

⁴ E.J. Hobsbaum, **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçek**, çev. Osman Akinhay, İstanbul, Ayrıntı, [t.y.], s. 30.

⁵ Remzi Yardımcı, “Atatürkçü Düşüncede Ulusal Kimlik Bilinci Kavramı,” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, s. 71.

⁶ **A.e.**, s. 72.

(hemşehri, orta sınıf, burjuva) demektir. Buna karşın aynı eyalet ya da devlet içinde yaşayan bütün uluslardan insanların tamamını tanımlayacak tek sözcük, “**volck**”tur.⁷

Hobsbawm’ın İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğü’nün çeşitli yıllardaki baskıları üzerindeki araştırmasına göre, “**nacion**” sözcüğü, 1884’ten önce modern anlamıyla ele alınmamaktaydı. Sözcük, 1884’e dek iki anlamda kullanılmıştı. Birinci anlamı “bir eyalet, bir ülke ya da bir krallıkta oturanların toplamı” ve ikinci anlamı “bir yabancı” şeklindeydi. Aynı eserin 1884 basımında ise, “her şeyden üstün bir ortak yönetim merkezini tanıyan bir devlet ya da politik birim” anlamını taşıyan aynı zamanda devleti oluşturan topraklar üzerinde yaşayan kişileri de kapsamaktaydı.

Ulus gerçeğini nesnel ve öznel unsurlarla açıklayan teoriler vardır. Nesnel ulus anlayışı, ırk, soy, dil ve din benzerliği gibi faktörlere ağırlık verir. İkinci anlayış ise, daha çok öznel unsurlar üzerinde durur. Fransız düşünürü Ernest Renan “ulus nedir” başlıklı ünlü bir konferansında, ulus gerçeğinin, daha çok ve her şeyden önce, o ulusu vücuda getiren fertlerin birlikte yaşama duygusuna ve kararlılığına, birlikte yaşanan geçmişin yoğurduğu ortak kültüre; ruh ve amaç birliğine dayandığını belirtmiştir.⁸

1908’de Friedrich Meinecke, genelde edilgen kültürel topluluk anlamında “**Kulturnation**” (kültürel ulus) ile etkin, iradesini kendi belirleyen siyasi ulusu ifade eden “**Staatsnation**” (devletsel ulus) sözcüğünü birbirinden ayırmıştı. Meinecke’nin bu kavramları kullanım tarzına, belki de bizzat bu kavramların kendilerine itiraz edilebilir. Buna karşın, böyle bir ayırımın geçerli ve anlamlı olacağı da savunulabilir. Daha eskilerden bir örnek verildiğinde bu ayırım daha da iyi anlaşılabilir. Eski Yunan’da siyasi anlamda “ulus” değil, her biri kendi egemenliğine tutkuyla bağlı kent-devletlerinden oluşan bir topluluk vardı. Bir başka deyişle eski bir Yunan “ulusu”ndan değil ama bir Yunan etnik ve kültürel topluluğundan söz edilebilir.⁹

⁷ Hobsbaum, **a.g.e.**, s. 32-33.

⁸ Turan Feyzioğlu, **Atatürk ve Milliyetçilik**, 2.bs., Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi., 1987, s. 45.

⁹ D. Anthony Smith, **Milli Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim, 1994, s.24.

Ulus sözcüğünün Batılı tarzda ele alınma nedeni, birbiriyle bağlantılı yeni bir tür rasyonel devletin ve yeni bir topluluk türü olan ulusun ilk kez Batı’da ortaya çıkmasıdır. İleriki bölümlerde ayrıntılı şekilde ele alınacak olan bu ortaya çıkış, Batılı olmayan modeli “etnik” ulus olarak nitelendirmeyi de sağlayabilecektir. Batılı ulus kavramı bireyin, kendi seçebileceği belli bir millete ait olmasını şart koşarken, Batılı olmayan kavramlarda böyle bir hoşgörü bulunmamaktadır. Bu anlamda ulus, hayali bir “üst aile” olarak görülür ve özellikle Doğu Avrupa ve Ortadoğu ülkelerindeki yerli entellektüellerce ortaya konan soy ve şeceresinin kökeniyle gurur duyar.¹⁰

Bu noktada, Türkçe’de kullanılan “millet” ve “ulus” sözcüklerinin anlamdaş olup olmadığı, Batılı ya da Batılı olmayan bakış açılarından hangisi ile anlamlandırıldığı konularına değinmek yerinde olacaktır.

Türk Dil Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı sözlükler ile çeşitli yayınevleri tarafından basılan ansiklopediler, ulus sözcüğünün karşılığına millet yazarak bir anlamda millet sözcüğüne gönderme yapmaktadır. Ali Püsküllüoğlu’nun hazırladığı sözlükte ise tam tersi bir tutum söz konusudur. Püsküllüoğlu, “siyasal olarak örgütlenmiş biçimde ve belli bir toprak üzerinde bir arada yaşayan, ekonomik yaşam, dil, tarih, ruhsal yapı ve kültürel özellikler yönünden ortaklık gösteren en geniş insan topluluğunu”¹¹ ulus olarak tanımlar. Öyleyse Türk Dil Kurumu’yla Milli Eğitim Bakanlığı’nın tanımlamalarına da burada bir göz atmak doğru olacaktır.

Türk Dil Kurumu’nun tanımında ulus sözcüğünün Moğolcadan gelen bir isim olduğu belirtilerek anlamı millet şeklinde verilmiştir.¹² Aynı sözlükte millet sözcüğü, Arapça kökenli bir isim olarak tanımlanmış, “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu” şeklinde bir

¹⁰ A.e. , 28.

¹¹ Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1995, s. 1541.

¹² **Türkçe Sözlük**, 9.bs., Ankara , Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, 1998, s. 2280.

açıklama yapılmıştır. Bu açıklamanın sonuna konan ulus sözcüğü de eşanlamlılığı göstermektedir.¹³

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan sözlükte ulus, “millet, cemaat, halk, kavim” ve “oymakların meydana getirdiği topluluk olarak tanımlanmıştır.¹⁴ Aynı sözlükte millet ise, altı ayrı şekilde tanımlanmıştır. “Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında din, dil, tarih, töre ve ülkü birliği bulunan insanlar topluluğu, ulus” şeklindeki tanım da bunlardan biridir. Bu sözlükte millet sözcüğü halk, kalabalık, ahali, herkes anlamıyla da, aynı din ve inançta olan topluluk, ümmet anlamıyla da açıklanmıştır. .¹⁵

Ozan Erözden, “millet” teriminin Türkçe’de, 19. yüzyılın sonlarından itibaren günümüzdeki anlamını kazandığını belirterek, sonuçta daha önce kazandığı anlamının tamamen arka planda kaldığını savunmaktadır. Yazara göre “ulus” ve “millet”in eşanlamlı olması bu şekilde açıklanabilir.¹⁶

Bunun gibi tanımlamalar ışığında, ulusal sözcüğünün “ulusa özgü olan, ulusla ilgili, ulusa ait, ulusa has, ulusa mensup”¹⁷ anlamlarını taşıdığını ve Türkçe’de “millî” sözcüğü ile eşanlamlı olarak kullanıldığını söylemek olanaklıdır. M. Türker Acaroğlu’nun, derleme işlerimizle bütün belgeleri kapsayan dokümantasyon işlerimizin, bir tek “Türk Ulusal Kaynakça ve Dokümantasyon Merkezi”nin çatısı altında, kadrosu içinde toplanması gerektiğini savunurken ya da Türkiye’de artık bir Ulusal Fonotek kurulmasından söz ederken, millî yerine ulusal sözcüğünü tercih etmesi bu yüzden olabilir.¹⁸

¹³ A.e. , s. 1563.

¹⁴ **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1996, s. 2973.

¹⁵ A.e. , s. 1982.

¹⁶ Ozan Erözden, **Nasyonalizm**, İstanbul, BDS Yayınları, 1996, s. 8.

¹⁷ Püsküllüoğlu, a.g.e. , s. 1541; **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, s. 1982.

¹⁸ M. Türker Acaroğlu, “Derleme Yasasını Değiştirme Gerekçeleri,” **Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Ankara: 30 Kasım–1 Aralık 1989)**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1990, s. 174–175.

Ulusal Enformasyon Merkezi kavramına ilgili bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.1.2. Ulusal Enformasyon Kavramı

Ulus ve bu sözcükten türemiş olan ulusal sözcüğünün etimolojik yapılarının incelenmesinin ardından, Ulusal Enformasyon Sistemi ve Ulusal Enformasyon Merkezi kavramlarının çıkış noktası şeklinde görülen “ulusal enformasyon” kavramı açıklanabilir. Ulus ve ulusal sözcüklerinin anlamlarına dayalı olarak, ulusal enformasyonun, aynı topraklar üzerinde yaşayan ve aralarında din, dil, kültür, gelenek görenek birliği olan insan topluluğunun ürettiği ait enformasyon olduğu söylenebilir. Bu özelliklerin her zaman birlikte bulunma zorunluluğu aranmamalıdır. Ancak bu kavramın daha iyi anlaşılması için, enformasyon sözcüğünün anlamının ortaya konulması, “bilgi” sözcüğü ile aralarındaki farkın açıklanması da yararlı olacaktır.

Türkçe’de tek karşılığı olan “bilgi” teriminin yabancı dillerde, örnek olarak İngilizce’de ‘**information**’, ‘**data**’ ve ‘**knowledge**’ olmak üzere en az üç karşılığı vardır. Türkçe’de tek bir karşılık olarak “bilgi” sözcüğüyle tanımlanması, var olan terminolojik karmaşayı arttırmaktadır. Son yıllarda Türkçe’ye bilgi karşılığı olarak giren “enformasyon” sözcüğü ile bu karmaşa önlenmeye çalışılmışsa da, bilgi erişim, bilgi yöntemi, bilgi gereksinimi, bilgi kullanımı, bilgi bilim gibi terimlerin yaygın kullanımı bu karmaşanın çözülmediğini göstermektedir¹⁹.

Bilgi, birbirinden ayrılmayan iki öğeden oluşmaktadır. Bunlardan birisi bilen (insan), diğeri ise bilinen, araştırılan (var olan) nesne, olgu, süreç, bireyler, vb.dir. Her bilgi bu iki öğeye ve bunlar arasında kurulan bağa dayanır. Bilinene, bilgi teorisi terminolojisinde ‘suje’; bilinen veya bilinmesi gereken şeye de ‘obje’ adı verilir. Objeye varolan şeydir. Bu doğal bir nesne, tarihsel bir belge, dil, yazı, matematiksel bir

¹⁹ Bayraktutan, a.g.e. s. 7.

problem, sosyal veya ekonomik bir olgu olabilir. Bilgi, suje ile objeler arasında oluşan bağıdır²⁰.

Bilgi kavramı, geniş ölçüde felsefi bir temele dayanır. Tanımlar da bunu kanıtlayacak doğrultuda yapılmaktadır. Felsefik açıdan bilgi, ne özel tip bir nesnedir, ne de herhangi bir şeyin içeriğidir. Bilgi, nesne ile içerik arasındaki ilişkiyi, karşılıklı iletişimi oluşturandır.²¹

Bilgi kavramının, tüm disiplinleri içine alacak ve doğru anlaşılacak ortak bir tanımını yapmak olanaksızdır. Böyle bir tanım geliştirme gayreti de artık günümüzde yersiz bulunmaktadır. Pek çok disiplinin konusu olan bilgi, her disiplin içinde değişik şekillerde anlaşılmakta ve tanımlanmaktadır. Bir disiplin için uygun olan tanım, bir diğeri için yetersiz veya çok kapsamlı olabilmektedir. Her bilim dalı kendi içinde bilgiyi tanımlama ve anlama çabası içindedir²².

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkçe’de “bilgi” sözcüğü ile birlikte enformasyon sözcüğü de kullanılmaktadır. Enformasyon, İngilizce’deki “**information**” sözcüğünün karşılığıdır. Etimolojik açıdan bakıldığında, Latince kökenli olan “**informatio**” terimi, şekiller, planlar ya da dizgeler anlamına gelen “**forma**” ve “**formatio**” sözcüklerinden türetilmekte ve haber anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bir şeyin hayal edilmesi ve bunun ifade edilişi anlamını taşıyan “**informare**” eğitmek, öğretmek anlamında da kullanılmıştır.²³

Buckland, enformasyon sözcüğünün üç temel kullanımını olduğunu öne sürmektedir:

²⁰ Nazan Özenç Uçak, “Bilgi Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım,” **Bilgi Dünyası**, 1 (1) 2000, Ankara, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, 2000,s. 144.

²¹ Uçak, **a.g.e.** ,s. 145.

²² **A.e.**, s. 149; Bayraktutan, s. 7.

²³ Uçak, **a.g.e.**, s. 147.

1. Süreç olarak enformasyon (**information as a process**) : Bir kimsenin bildikleri, bilgilendiği zaman değişir. Bu anlamda kullanılan enformasyon kavramı bilgilendirme etkinliğini ifade eder. Süreç anlamında kullanılmıştır.
2. Bilinen olarak enformasyon (**information as knowledge**) : Bilgilendirme etkinliği sürerken bilgilenen kişiye bir konu ya da olaya ilişkin olarak verilen haber ya da bilgiyi ifade etmek için, “bilinen anlamında enformasyon” şeklinde kullanılır.
3. Nesne olarak enformasyon (**information as thing**) : Bilgilendirici, öğretici, açıklayıcı niteliği varsa, veri ya da belge özelliğindeyse “nesne olarak bilgi” söz konusudur.²⁴

Geniş anlamıyla enformasyon, “belirsizlik ve kararsızlık sınırlarını daraltan, bilgi sınırlarının da genişlemesine yardım eden bir süreçtir. Sistem yaklaşımı açısından enformasyon, canlı sistemlerin madde ve enerji yanında üçüncü temel unsurudur. Madde ve enerjinin örgütlenmesinde eşit derecede gerçekleşmesi mümkün olan iki veya daha fazla seçeneğin bulunduğu bir durumda belirsizliği giderecek ve seçim sonucunu saptayacak unsur, enformasyonun özelliğidir. Bu özellikler, nicelik, nitelik, içerik, yapısal özellik, dil ve sürece bağlıdır. Günümüzde benimsenen anlamıyla enformasyon, insanın zihinsel etkinlikleri ile fiziksel eylemleri, davranışları, yapıtları arasındaki bağlantıyı sağlayan, vazgeçilmez ve yeri başka bir şeyle doldurulamayacak bir kaynak olup, bütün diğer kaynaklardan daha önemlidir. Zira doğal, fiziksel ve beşeri kaynakların en üst düzeyde yararlanılması, ancak yeterli enformasyonun kullanımı sonucu alınan doğru ve geçerli kararların uygulanması süreci ile olanaklıdır”²⁵.

Enformasyonun iletilebilir, anlaşılabilir, somut yönleri olduğunu söylemek olanaklıdır. Bu konuda Alakuş’un enformasyon tanımı, sözcüğün daha da iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Enformasyon, “organize edilmiş ve

²⁴Yaşar Tonta, “Bilgi Erişim Sorunu”, **21. Yüzyıla Girerken Enformasyon Olgusu : Ulusal Sempozyum Bildirileri (Hatay: 19-20 Nisan 2001)**, yay. haz. Tülay Fenerci, Oya Gürdal, Ankara, TKD, 2001, s. 199.

²⁵ Bayraktutan, **a.g.e.**, s. 11-12.

kavranabilir/kullanılabilir hale getirilmiş veri ve bu verinin uygun kanal aracılığı ile iletimi²⁶”dir.

İngilizce’de, “**data**” (veri) sözcüğü de bilgi anlamında kullanılmaktadır. İşlenmemiş, düzenlenmemiş ham gerçekler olarak tanımlanabilen veri sözcüğü, enformasyonun kaynağı olarak gösterilir. Kararların alınmasına yardımcı olacak enformasyonu üretmede veriden yararlanıldığı ve her tür enformasyonun oluşumunu sağlayan kaynağın veri olduğu açıklanmaktadır.²⁷

Veri, sözcük (sözlüklerde olduğu gibi), sayı (not ortalamaları gibi), grafik (haritalarda olduğu gibi) şekillerinde ifade edilebilir. Veri, çok çeşitli ortamlarda saklanabilir ve iletilebilir. Belli bir enformasyon kaynağının göndereceği enformasyon, ileti veya sinyal, birer veri olarak düşünülebilir. İnsanın kendi bedeninden veya dış dünyadan sağlayabileceği veriler, bir bakıma ham bilgiler olarak kavranabilirler. Verilerin iletişim eylemiyle belli bir forma sokulmuş, işlenmiş ve dolayısıyla anlamlı hale getirilmiş hali enformasyondur. Kendi başına veri çok yararlı değildir. Verinin anlamlılık niteliğini taşıması, onun işlenme sürecini gerektirecektir. Bu da verinin enformasyona dönüşmesiyle olanaklıdır²⁸.

“**Knowledge**” da, “**information**” gibi Latince kökenlidir. “**Information**”, bir geçişli fiil olan “**informo**”dan gelmektedir. Biçimlendirmek, kurmak, örgütlemek, eğitmek, betimlemek anlamını taşıyan bu sözcüğün²⁹ kökeni de “**formatio**”dur. Bu sözcüğün şekiller, planlar, dizgeler anlamına geldiğini belirten Uçak, “**knowledge**” sözcüğünün ise ilk olarak da “**natio**” şeklinde kullanıldığını ifade eder. Daha sonra bilmek anlamına gelen “**cognosco**” ve enformasyon anlamında “**cognitio**” olarak yer almıştır.³⁰

²⁶ Meral Alakuş, **Bilgi Toplumu**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1991, s. 5-6 ; Bayraktutan, **a.g.e.**, s. 12.

²⁷ Uçak, **a.g.e.** , s. 146.

²⁸ Bayraktutan, **a.g.e.**, s. 8-9.

²⁹ Sina Kabağaç, Erdal Akova, **Latince-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1995, s. 303.

³⁰ Uçak, **a.g.e.**, s. 147.

Uçak'ın kısaca değindiği bu gelişime biraz daha yakından bakıldığında, bilmek amacıyla inceleme yapmak, tanımak, öğrenmek, teşhis etmek gibi anlamları taşıyan “**cognosco**”nun geçişli bir fiil olarak “**cognitium**” şeklinde de kullanıldığı ve Enformasyon edinme, Enformasyon, kavram, düşünce anlamındaki “**cognitio**”nun da “**cognitionis**” biçiminde de kullanılabilen Latince bir dişil isim olduğu görülür.³¹

Sonuç olarak bilgi sözcüğünün yabancı dillerdeki karşılığı olarak kabul edilen “**information**” sözcüğünün yeri, “**data**” ile “**knowledge**” arasında gösterilmektedir. Ham veri **data** olarak nitelendirilmektedir. İşlenerek kayıtlı hale gelen bilgi **enformasyon** ve insan belleğinde olan, bilinen bilgi ise **knowledge** olarak anlaşılmalıdır.

Türkçe’de bu üç sözcüğü de tek sözcükle tanımlamak, bazı anlam karışıklıklarına neden olmaktadır. “Enformasyon” sözcüğünün Türkçe’de yeterince yer bulamaması, başka bir sözcük türetme çabasının olmayışı bu karışıklığı arttırmıştır. Bilgi aktarma, bilgi verme gibi tamlamaların tümü “enformasyon” kapsamında tanımlanmış olmasına³² rağmen bu sözcük, kullanımı açısından bilgi yerine tercih edilen bir sözcük olamamıştır.

Bilgi, “bilmek” kökünden türetilmiştir. Bu anlamda bilgi, genellikle bilinen ve bilme edimi anlamında kullanılmaktadır.³³Bilginin “o zamana dek bilinenleri ya da inanılanları değiştirdiği” “cehaleti ve belirsizliği azalttığı” genellikle kabul edilmektedir.³⁴

Bilgi ve Belge Yönetimi açısından bakıldığında, 1965’e dek bu alanda geçerli olacak bir tanım bulmak olanaksızdır. İlk tanımlarda “ham veri topluluğu”, daha sonra

³¹ Kabağaç, a.g.e., s. 95.

³² M. Tayfun Gülle, “Türk Bilim Politikası ve Ulusal Enformasyon Sistemi: Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARÇ Sempozyumu Bildiri Metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, yay. haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1991, s. 93.

³³ Uçak, a.g.e., s. 147.

³⁴ Tonta, “Bilgi Erişim Sorunu”, s. 199.

“karşılıklı iletilebilir özelliği olan nesne” şeklinde tanımlanan bilgi, çalışmalar ilerledikçe problem çözümü ve bu açıdan sağladığı yararların ön plana çıkarıldığı tanımlarla karşılık bulmuştur.³⁵

Çok genel bir tanımlamayla Bilgi ve Belge Yönetimi açısından bilgi, çeşitli kaynaklardan farklı kanallarla belirli bir amaç için elde edilen, özümşenen ve daha önce var olan bilgide değişiklik yaratarak, bir etkinlik için kullanılabilen ve başkalarına iletebilmek üzere farklı ortamlara kaydedilebilen bir olgudur.³⁶

Uzmanlık bilgisi, iş bilgisi, iş çözümlene bilgisi gibi türleri olan; toplumsal bilgi, bireysel bilgi ya da felsefik bilgi, bilimsel bilgi (enformasyon) şeklinde de türlere ayrılabilen bir özellikte olan sözcük, çeşitli bakış açılarına göre farklı tanımlar ve farklı tür ayrımlarına sahiptir.

Yukarıda etimolojik açıdan da incelenen “**information**”, “**data**”, “**knowledge**” ve “bilgi” sözcüklerinden “**information**” karşılığı olan enformasyon sözcüğü, bu çalışmanın hipotezi ve amacı açısından bakıldığında diğerleri arasından tercih edilen sözcük olmaktadır. Özellikle bilimsel enformasyonun korunması, iletilmesi, geliştirilmesi açısından ulusal enformasyon sistemi ve ulusal enformasyon merkezlerinin öneminin incelendiği bu çalışmada enformasyon sözcüğünün kullanılması kaçınılmazdır.

Enformasyon türleri arasında özellikle bilimsel enformasyon, çalışmanın konusu açısından da incelenmesi gereken enformasyon türüdür. Ulusal enformasyon merkezlerinin ya da ulusal enformasyon sisteminin çıkış noktası, özellikle bilimsel enformasyon türüdür. Dura, bilimsel enformasyon türünü sıradan enformasyon türünden ayırırken, aralarındaki en büyük ayrımı amaç olarak belirler. Sıradan enformasyon tamamen deneyimlere ve günlük gözlemlere dayanırken, bilimsel

³⁵ Uçak, **a.g.e.**, s. 150.

³⁶ **A.e.**, s. 151.

enformasyonun asıl amacı teoriktir. “Bilimsel enformasyon objektif olduğu için kesindir, sıkı bir kontrole tabi tutulduğundan bütün uzmanlarca doğru kabul edilir.”³⁷

Uçak da, Dura’nın dikkati çektiği gibi bilimsel enformasyonun, yöntemli, nesnel, genel, kesin ve öngörülü enformasyon olduğunu vurgular. Bu enformasyon türü, kişiden kişiye değişen bir yorumla yorumlanmaz. Herkes için aynı olduğundan, nesneldir. Özel olaylara değil, olaylar topluluğuna uygulandığı için geneldir. Aksi kanıtlanmadığı sürece kesindir. Olayları önceden bildirdiği için öngörülüdür.³⁸

Bilgi ve Belge Yönetimi alanı, sadece bilgiyi üreten ve kullanan bir bilim dalı değil, aynı zamanda tüm disiplinlerde var olan bilginin seçilmesi, sağlanması, düzenlenmesi, iletilmesi ve kullanımı konusunda çalıştığından, çalışma alanının temel malzemesi “enformasyon”dur. Kayıtlı bilimsel enformasyonun seçimi, sağlanması, düzenlenmesi, iletilmesi ve kullanımı da geleceği şekillendirmede önemli rol oynadığından, bu alan için olduğu kadar, bu alanda yer alan ulusal enformasyon merkezleri ve ulusal enformasyon sistemi için de ayrı bir önem taşımaktadır.

Ancak ulusal enformasyon merkezleri ve ulusal enformasyon sisteminin yapısındaki ulusal enformasyon sadece ulusal bilimsel enformasyon değildir. Ulusal enformasyon, o ulusa ait kayıtlı hale gelmiş tüm enformasyon türlerini (görüşme, haber, toplumsal, bireysel vb.) içine almaktadır. Ulusal enformasyon, eğer ulusal bilimsel enformasyon dışındaki enformasyon türlerinden ibaretse, ona ulusal enformasyon demek yanlış olacaktır.

³⁷ Cihan Dura, **Bilgi Toplumu**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990, s. 100-101.

³⁸ Uçak, **a.g.e.**, s. 153.

1.2. Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS)

Ulusal Enformasyon Sistemi (**National Information System-NATIS**) kavramının anlamını belirlemeden önce, sistemin ne olduğu ve hangi öğelerden oluştuğunu ortaya koymak, kavramın içeriğini açıklamak faydalı olacaktır. Özellikle 20. yüzyılın sonunda ortaya çıkan sistem yaklaşımı sayesinde, çeşitli bilim alanlarında farklı bakış açıları yakalanmış ve gelişmeler kaydedilmiştir.

1.2.1 Sistem Kavramı ve Sistem Kuramı

Sistem sözcüğü günümüzde değişik biçimlerde her alanda kullanılmaktadır. Değişik amaçlar için ortaya konmuş çeşitli sistem tanımları da bulunmaktadır. Sistem, “ belli bir takım amaçları gerçekleştirmek için işbirliği içinde çalışan ve birbirini etkileyen parçalar bütünü” ya da “ çevresel üst sistemden belirlenebilir sınırlarla ayrılmış, birbirine bağlı iki ya da daha çok parçalar, öğeler, ya da alt sistemlerin örgütlü bir bütünlüğü” şeklinde tanımlanabilmektedir.³⁹

Çapar’a göre sistem, aralarında belirli ilişkiler bulunan aynı zamanda çevre ile de ilişkili olan, bir ya da daha fazla amaca, hedefe veya sonuca ulaşmak üzere hareket eden fiziksel veya kavramsal birçok bileşenden oluşan bir bütündür.⁴⁰

Bellomy’e göre ise sistem, birbiriyle ilişkili bir hedefler kümesine ulaşabilmek için gerekli ve karşılıklı etkileşim içinde olan nesnelere ve fikirler topluluğudur. Sistem, belirli hedefleri gerçekleştirmek için gereken çıktıları (mal, hizmet vb.) üretmek üzere girdilerin işlenmesi biçiminde özellik kazanır.⁴¹

³⁹ Mesut Yalvaç, **Kütüphane ve Bilgi Merkezlerinde Sistem Analizinin Önemi ve Uygulanabilirliği**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2000, s. 1-2.

⁴⁰ Bengü Çapar, “Bilgi İşletmelerinin Yönetiminde Sistem Yaklaşımı ve Sistem Analizi,” **Jale Baysal’a Armağan**, İstanbul, Yapı Tasarım Üretim, 1993, s. 51-52.

⁴¹ F.L. Belomy, “Systems Approach to Solve Library Problems”, **ALA Bulletin**, 62, 9, 1968, s. 1121-1125; Sönmez Taner, **Uluslararası Enformasyon Sistemleri**, Ankara, TÜBİTAK, 1979, s. 6.

Kenneth Boulding'e göre evrende dokuz sistem vardır. Bunlar basitten karmaşığa doğru şu şekilde sıralanırlar: fiziksel ve mekanik sistemler olan sabit sistem, mekanik sistem ve özdevinimli sistem; biyoloji bilimiyle ilgili özyaşamalı sistem, bitkisel sistem ve hayvansal sistem; beşeri ve toplumsal bilimlerle ilgili sistemler olan insan sistemi, toplumsal sistem ve soyut sistem.⁴²

Yontar'a göre ise sistem, fiziksel, biyolojik ve toplumsal dünyamızı içine alan geniş bir kavramdır. İki ya da daha fazla ve birbirine bağlı parçalar, öğeler ya da alt sistemlerin örgütlü bir bütünlüğü olan sistem, çevresel üst sistemden belirlenebilir, alt sınırlarla ayrılmıştır. Bir düşünme yolu, bir analiz yöntemi ve bir yönetim usulüne işaret eden sistem yaklaşımı, temelini genel sistem kuramından alır. Yontar, bu kuramla ortaya atılan ilke ve kavramları şöyle özetler:

- a) Sistem en az iki öğeden oluşur. Bu öğeler birbirleriyle karşılıklı ilişki ve etkileşim halindedirler. Bu özellikler, mekanik, biyolojik ve toplumsal tüm sistemler için geçerlidir.
- b) Ancak sistem, sadece bir parçalar toplamı değildir. Parçaların bir araya gelmesiyle, sistemde parçalar toplamından farklı bir bütünlük ortaya çıkar.
- c) Sistemler arasında hiyerarşik bir ilişki vardır. Sistemler, hem en aşağı düzeyde alt sistemlerden oluşurlar; hem de bir üst sistemin parçasıdırlar.
- d) Sistemler, açık ya da kapalı olmak üzere iki gruba ayrılabilirler. Açık sistemler, çevreleriyle enformasyon, enerji ya da materyal alış verişinde bulunurlar. Mekanik sistemler, açık ya da kapalı olabilirler; ama biyolojik ve toplumsal sistemler, dış çevreleriyle dinamik bir etkileşim halinde olan açık sistemlerdir.
- e) Yukarıdaki özelliklerine bağlı olarak açık sistemler, çevrelerinden değişik girdiler alırlar. Bu girdileri belirli bir biçimde dönüştürür ve çıktı meydana getirirler.

⁴² Ahmet Çelik, "Sistem Kuramı ve Kütüphanecilik," **Prof.Dr. Berin U. Yurdadoğ'a Armağan**, yay.haz. Fahrettin Özdemirci, Yusuf Kayan, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1994, s. 46-47.

- f) Kapalı sistemler, entropi ve dağılmaya uğrarlar. Açık sistemler ise, bunun tersine, daha büyük oranda farklılaşmaya, daha incelikli hale gelmeye ve daha üst düzeyde örgütlenmeye yönelirler. Bu durum, toplumsal örgütler için de geçerlidir.
- g) Kapalı bir sistemde denge durumu, maksimum entropiyle, yani ölüm ya da dağılmayla sağlanır. Açık sistemde ise, madde, enerji ve enformasyonun sürekli akışıyla sistem dinamik denge durumunda kalır.
- h) Mekanik sistemlerde ilk koşullar ile son durum arasında doğrudan bir neden-etki ilişkisi vardır. Ama örneğin, biyolojik sistemlerde farklı sonuçlar, farklı başlangıç koşullarıyla ve farklı yollarla elde edilirler. Toplumsal örgütler de, amaçlarını, değişik çıktılar ve iç faaliyetlerle gerçekleştirebilirler.
- i) Her sistemin, kendisini diğer sistemlerden ayıran sınırları vardır. Kapalı sistemin, sınırları kapalıdır, kolay nüfuz edilemez. Açık sistemler ise, kendileri ve üst sistemler arasında etkileşime imkan veren sınırlara sahiptirler. Fiziksel, mekanik ve biyolojik sistemlerde, sınırlar belirlenebilir. Ama toplumsal sistemlerde, sınırlar kolayca belirlenemezler. Bunlar, ancak örgütlerin işlev ve faaliyetleriyle belirlenebilirler.
- j) Biyolojik ve toplumsal sistemler, çok amaçlıdır. Her şeyden önce, farklı değer ve amaçları olan birey ve birimlerden oluşurlar.
- k) Sistem kuramında, destek enformasyon önemlidir. Sistemin çıktı ya da süreciyle ilgili enformasyon, sisteme girdi olarak yüklenir. Böylece, belki girdinin dönüşüm sürecinde ya da gelecekteki çıktılarda değişimler yapılabilir.⁴³

Bir sistemin varlığını sürdürebilmesi, gelişebilmesi ve yeniliklere uyum sağlayabilmesi, o sistemin açık sistem olmasını gerektirir. Yukarıda belirtilen açık sistem özelliklerine sahip bir sistemin alt ve üst sistemleriyle etkileşim içinde olması, destek enformasyonla beslenmesi, sürekli enformasyon akışıyla canlı tutulması sayesinde sistem kendine ve etkileşim içinde bulunduğu sistemlere faydalı olabilecektir. Toplumsal bir sistemin kapalı olması, kendi sonunu hazırlaması

⁴³ Aysel Yontar, **Kütüphane ve Belge-Bilgi Merkezlerinde Bilimsel Yönetimin Önemi**, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1995, s. 75-78.

demektir. O halde, toplumsal bir sistemin açık sistem özelliklerine sahip olması gerektiği söylenebilir.

Yukarıdaki tanım ve açıklamalar doğrultusunda, “genel sistem kuramı”nın, her türlü sisteme uygulanabilecek genel ilke ve prensipleri bulmayı ve geliştirmeyi amaçlayan disiplinlerarası bir çalışma alanı olduğu söylenebilir. “Genel sistem kuramı” ile bir sistemler hiyerarşisi olan evrendeki oluşumları ayrı ayrı ele alıp açıklamaya çalışan bilim alanlarını da birbirleriyle ilişkilendirecek genel bir kuram geliştirmek söz konusudur. Bu durumda “genel sistem kuramı”nın uygulanabileceği geniş bir bilimsel alan da bulunmaktadır⁴⁴.

1.2.2. Sistemin Öğeleri

Genel olarak bir sistem aşağıdaki öğelere sahip olmalıdır:

- a) İnsan
- b) Makine (araç-gereç)
- c) Malzeme
- d) Yöntem
- e) Bütçe
- f) İletişim Kanalları⁴⁵

Çapar’a göre ise, yukarıda belirtilen öğeleri kapsayan bir sistem :

- a) Birden çok bileşen
- b) Bileşenler arası ilişkiler
- c) Dış çevre ile ilişkiler
- d) Ortak bir hedef, amaç veya sonuç

⁴⁴ Yalvaç, **a.g.e.**, s. 9-10.

⁴⁵ Taner, **a.g.e.**, s. 6.

e) Bileşenlerin oluşturduğu bir bütün.

şeklinde sıralanabilecek öğeleri içermektedir.⁴⁶

Özellikle toplumsal bir sistem, insan unsuru olmadan düşünülemez. Belli bir yöntem sayesinde gelişimini açık sistem olarak sürdürmesi beklenen toplumsal sistemler, gerekli donanım ve bu donanım öğeleri arasındaki iletişim kanallarının açık olmasıyla iç ve dış ilişkilerini yürütebilir. Toplumsal sistemlerin, her sistem gibi ortak hedefinin, amaç ve sonucunun olması, o sistemin varlık nedenidir. Alt ve üst sistemleriyle bir bütün olarak ele alınması gereken toplumsal sistemler, bu sayede hem insan unsurunun gelişimi için önemli rol oynarlar hem de insan unsuru toplumsal sistemin gelişimini sağlayarak sistem- sistem öğesi arasındaki iletişim ve etkileşimi gerçekleştirmiş olur.

Enformasyon sistemi, toplumsal bir sistemdir. Bu yüzden yukarıda bahsedilen tüm özellikler, bu sistem için de geçerli olmaktadır. Ulusal açıdan enformasyon sistemine girmeden önce, enformasyon sisteminin ne olduğunun incelenmesi gerekmektedir.

1.2.3. Enformasyon Sistemi Kavramı

Enformasyon sistemi, belirli enformasyon hedeflerine ulaşmak için, kişiler, aletler ve örgütlenmiş (kurumlaşmış) işlemlerden oluşan ortamlar, enformasyon sistemleri olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷ Yılmaz tarafından belirtildiği gibi, ulusal enformasyon politikası oluşturulurken ele alınması gerekli olan enformasyon altyapısının, üç temel öğesinden birisi de enformasyon sistemidir. Birbiriyle karşılıklı etkileşime sahip bilgisayara dayalı ya da dayalı olmayan biçimlerdeki enformasyon birimlerinin bileşiminden oluşan sistem olarak tanımlanan enformasyon sistemi, enformasyon

⁴⁶ Çapar, a.g.e., s. 52.

⁴⁷ Taner, a.g.e., s. 7.

kaynakları ve enformasyon hizmetleri ile birlikte bir ülkenin enformasyon altyapısını oluşturmaktadır.⁴⁸

Enformasyon sistemlerini birbiriyle bağlayarak enformasyon aktarımını olanaklı hale getiren yapı, enformasyon sistemleri için yaşamsal önem taşımaktadır. Enformasyonun kullanılması ve yaygınlaştırılması için önemli olan bu yapı, enformasyon ağlarıdır. Tez konusu bu alanı kapsamasa bile, bu konuda bir tanım vermek ve enformasyon sistemleriyle enformasyon ağları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak anlamlı olacaktır.

İki ya da daha çok kütüphane ve/veya örgütün bazı işlevsel amaçları gerçekleştirmek için iletişim kanalıyla ortak bir enformasyon değişim programında yer almalarıyla enformasyon ağları oluşur. Kaynakların etkileşimli olarak paylaşımını sağlamak enformasyon ağlarının en önemli amacıdır⁴⁹.

Bir kütüphane ve belge-bilgi merkezinin kendini yerel, bölgesel ya da bölgeler üstü düzeyde kurulmuş bir enformasyon ağının parçası olarak görmeye, günlük çalışmalar sırasında ortaya çıkan enformasyon gereksinmesini bu ağ sayesinde gidermeye çalışmasıyla enformasyon ağının anlamı olacaktır. Bu şekilde enformasyon sistemi içinde kendisi de açık bir alt sistem olarak yer alabilecektir⁵⁰.

Bilgi ve belge yönetimi açısından bakıldığında, enformasyon sisteminde iletişim kanalı görevi yapan enformasyon ağları sayesinde ulusal ve uluslararası düzeyde bibliyografik denetimin sağlanması; sistemin her bir parçasıyla kolay ve çabuk işbirliği sağlama; ulusal ve uluslararası veri tabanlarına kolay erişim gibi pek çok işin etkin bir şekilde yapılabilirdiği gözlemlenmektedir⁵¹.

⁴⁸ Bülent Yılmaz, "Ulusal Bilgi Politikası: Kuramsal Bir Yaklaşım," **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 23.

⁴⁹ Hatice Fatoş (Gür) Akınoğlu, "Bilgi Ağları," **Türk Kütüphaneciliği**, 5 (3) 1991, s. 101-102.

⁵⁰ Kaegbein, P. "Özel Bilgi Sistemi Olarak Kütüphane," çev. Meral Alpay, **Türk Kütüphaneciliği**, 1(1) 1987, s.26.

⁵¹ Akınoğlu, **a.g.e.** , s.102.

Enformasyon ağıları yerel, ulusal ve uluslararası türleriyle bilgi ve belge yönetimi alanının amaçlarına en uygun hizmeti vermektedir. **BLAIS (British Library Automated Information Service)** gibi merkezlerce verilen ortak kataloglama hizmetlerinden kütüphanelerarası ödünç verme hizmetine dek çeşitli hizmetlerde yerel düzeyde; 1986–1993 yılları arasında hizmet veren, 1993 yılında Türkiye'ye internet'in gelmesiyle etkisini kaybetmeye başlayan ve ULAKBİM'in kurulmasıyla çalışmalarına son verilen TÜVAKA (Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı) gibi ulusal düzeyde ve **EARN (European Academic and Research Network)**'ün hizmetleri gibi uluslararası düzeyde hizmet veren enformasyon ağıları bulunmaktadır. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında, enformasyon ağılarıyla ilgili girişimlerin, günümüzden yıllar öncesinde bile, bireysel olmaktan çok devlet politikası içinde ele alındığı, ülkelerin birer teknoloji çöplüğü durumuna gelmemesi için bu çalışmaların planlı yürütülmesi gerektiğinin saptandığı görülmektedir.⁵²

Enformasyon ağlarının yapısına kısaca değindikten sonra, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde enformasyon sisteminin gelişiminde makro düzeyde etkin olan toplumsal yapıları ele almak anlamlı olacaktır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

1. Ekonomik ve sosyal yapı
2. Ulusal yapı
3. Eğitimsel yapı,
4. Politik ve yasal yapı,
5. Kültürel yapı
6. Yönetimsel yapı⁵³

Enformasyona dayalı etkinlik göstermek zorunda olan tüm bu toplumsal yapıların durumu, gelişmişlik düzeyi ve gereksinimleri doğal olarak enformasyon sistemi

⁵² Hatice Fatoş (Gür) Akınoğlu, "Bilgi Ağları: 2," **Türk Kütüphaneciliği**, 5 (4) 1991, s. 175-178.

⁵³ Mehmet Toplu, "Türkiye'de Ulusal Enformasyon Sisteminin Oluşturulması Yönündeki Girişimler ve Sonuçları," **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensel Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 134.

ve/veya sistemlerinin oluşturulmasını da etkilemektedir. Bu bakış açısıyla, başka bir tanımlamayı ele alabiliriz. Bir başka tanıma göre ise enformasyon sistemi, değişik ihtiyaçları karşılamak için enformasyonu toplama, işleme, depolama ve erişme amacıyla gerçekleştirilen örgütlü süreçtir.⁵⁴ Buradaki değişik ihtiyaçlar arasına enformasyon alt yapısının hazırlanması gibi toplumsal yapıyı ilgilendiren bir ihtiyacı da katmak yerinde olacaktır. Bunun için ise, enformasyon sistemi içindeki önemli bir yapının, enformasyon merkezleri sisteminin, yeri ve önemi büyüktür.

Kütüphane, arşiv ve bilgi-belge merkezleri ile onların gelecekteki durumları özel bir enformasyon sistemi oldukları için, artık bilgilendirme hizmetinin dar bir alanı olmakla kalmayacaktır. Birbirleriyle kurdukları ve kuracakları ulusal ve uluslar arası işbirliği kanallarıyla hem daha yaygın ve etkin enformasyon aktarımını gerçekleştirecek hem de örgütlenmelerini yeniden gözden geçirerek, değişen çalışma koşulları ile genişleyen hizmet alanlarına yönelik daha akıllı bir yeniden örgütlenme, toplu halde hizmet verme amacına yöneleceklerdir⁵⁵.

Enformasyon sistemi içinde yer alan kurumlara bakıldığında, kütüphaneler ve bilgi-belge merkezleri ile arşivlerin, sistemin temel unsurları olduğu görülebilir. Farklı türlerdeki enformasyon merkezlerinin gerçekleştirdikleri çalışmaların ve birbirleri ile olan ilişkilerinin ortaya konulması, enformasyon sistemlerinin genel başarısı bakımından son derecede önemlidir.⁵⁶

Ancak tanımlardan da anlaşıldığı gibi, enformasyon sistemi içinde yer alan her bir sistem, enformasyon ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle günümüzde enformasyon sistemi olarak sadece bilgisayar teknoloji ve sistemlerinin gösterilmesinin yanlış olduğu kadar, sadece enformasyon merkezlerinin, enformasyon sistemi olarak

⁵⁴ Çapar, a.g.e., s. 55.

⁵⁵ Kaegbein, a.g.e., s.32.

⁵⁶ Arif Aşçı, "T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezi'nin Bilgi Merkezleri Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi," **50. Kuruluş Yılında Ulusalda Evrensel Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 33.

gösterilmesi de yanlıştır. Enformasyon sistemi, enformasyona dayalı her türlü alt sistemi içine alan büyük bir sistemdir. Enformasyon merkezleri de, bu sistemler içinde önemli yeri olan bir alt sistemdir. Enformasyon teknolojileri alt sistemi olmadan enformasyon sistemi kurulamayacağı gibi, enformasyon merkezleri olmadan da enformasyon sisteminden söz edilemez. Burada altı çizilmesi gereken bir başka nokta ise, enformasyon teknolojileri alt sisteminin bugün de, geçmişte de var olduğu ve bilgisayarla ortaya çıkmadığıdır. Tezin içeriği gereği bu konu ele alınmayacak olsa da, enformasyon sisteminden bahsedilirken bu gerçeğin bir kez daha vurgulanması gerekmektedir.

1.2.4. Ulusal Enformasyon Sistemi Kavramı

Ulusal Enformasyon Sistemi kavramı ilk kez 1974 yılında UNESCO'nun Paris'te düzenlediği "Ulusal Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşivler Altyapısı'nın Planlanması Konulu Uluslararası Konferans"ta ortaya konmuş bir kavramdır.⁵⁷ Bu kavramla, evrensel enformasyon ağının gerçekleşmesinde, ulusal planlama ve etkinliklerin önemi kabul edilmektedir. Ancak bir ülkede bibliyografik birlik olmadan ulusal enformasyon sistemi oluşturup geliştirmenin mümkün olmadığı da bir gerçektir.⁵⁸ Bu yüzden bu kavram ve içerdiği öğeler, bibliyografik birliği de kapsayan enformasyon transferi döngüsü ile yakından ilgilidir.

Bir ülkede kurulacak ulusal enformasyon sistemi, enformasyon transfer döngüsünde yer alan tüm faaliyetlerle yakından ilgilenmek zorundadır. **F.W. Lancaster** tarafından ortaya konan enformasyon transfer döngüsü, kitap, tez, patent gibi birincil yayınların ve bibliyografya, dizin gibi ikincil yayınların düzenleme ve denetlenmesini, son adım olarak da kullanıcılar tarafından özümsemesini içerir. Son adımın önemi, döngünün tamamlanmasından ileri gelmektedir. Enformasyon transferi, belge ya da yayın, kullanıcı tarafından incelendikten sonra; kullanıcının

⁵⁷ Taner, a.g.e., 61.

⁵⁸ Gülbün Baydur, "Ulusal Enformasyon Sisteminde Bibliyografik Denetim," TÜBİTAK-TÜRDOK Ulusal Enformasyon Sistemi Simpozyumu (1: Ankara : 20-21 Aralık 1983) (Metin Teksirdir) , s. II.

ilgili konuda enformasyon edinmesiyle gerçekleşir. Döngünün kelime anlamı da bu noktada önemlidir. Çünkü bu işlemin burada bitmesi değil, kazanılan enformasyon ile yeni enformasyonun üretilerek döngünün devamı sağlanır.⁵⁹

Kısacası bir ulusal enformasyon sisteminde, enformasyon transfer döngüsünün tüm öğeleri önem kazanmaktadır. Bu öğeler :

- Kullanıcı topluluğu (yazar ve araştırmacılar)
- Birincil yayınlar ve yayıncılar
- Yayınlanan enformasyonun basılı ya da elektronik ortamda dağıtımını sağlayan dağıtımcılar
- Enformasyonun sağlanması, korunması, kullanıma sunulması görevi kadar, ikincil yayınları hazırlama görevleri de önemli olan enformasyon merkezleridir.

Bir ulusal enformasyon sisteminin değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereken göstergeler şunlardır:

1. Bilim ve teknoloji alanında dünyada yayımlanan kaynakların ne kadarının ulusal enformasyon sistemi aracılığıyla sağlanabildiği,
2. Ülke içerisinde yayımlanan ulusal kaynakların ne kadarının biçimsel (formel) enformasyon sistemleri aracılığıyla sağlanabildiği,
3. Çeşitli konu alanlarındaki ulusal yayınların dünyadaki yayınlara göre göreceli oranı,
4. Ülkede yayımlanan kaynakların ikincil yayınlarla denetlenmesi,
5. Dünyadaki ikincil yayınların basılı ya da makinece okunabilir biçimde sağlanması,
6. İkincil yayınların dağıtımı,

⁵⁹ Yaşar Tonta, "Bir Ulusal Enformasyon Sisteminde Enformasyon Transfer Döngüsünün Önemi ve Türkiye'de Durum," TÜBİTAK-TÜRDOK Ulusal Enformasyon Sistemi Simpozyumu (1 : Ankara : 20-21 Aralık 1983) (Metin Teksirdir) , s.3-5.

7. Ülkede yayımlanmış kaynakların özümlemesi, işlenmesi ve erişilir kılınması
8. Kaynakların yayımlanmasıyla bu yayınların sağlanması arasında geçen zaman,
9. Ulusal enformasyon sisteminin maliyeti (yayın fiyatları, bütçe yetersizliği, kullanıcıya sunulan enformasyon hizmetinin maliyeti vb.)⁶⁰

Günümüzde ise, gelişen teknolojinin getirdiği önemli yenilikler, bu ölçütleri farklılaştırmıştır. Özellikle ulusal enformasyon kaynaklarının elektronik ortamda erişime açılması, künyelerin veri tabanları aracılığı ile taranması ve tam metin sağlama özellikleri de bu ölçütler arasında değerlendirilebilir.

Ancak enformasyona dayalı sistem, alt yapı ve politikaların sadece teknolojik gelişmelerle ifade edilmemesi gerektiği, daha 1975 yılında **UNESCO** tarafından belirlenen Ulusal Enformasyon Sistemi kapsamında yer alan 12 maddede vurgulanmıştır. Bu maddeler:

1. Ulusal enformasyon politikasının saptanması,
2. Kullanıcıların dikkatinin çekilmesi,
3. Okuma alışkanlığının kazandırılması,
4. Okuyucu gereksinimlerinin belirlenmesi,
5. Eldeki enformasyon kaynaklarının analizi,
6. İnsangücü kaynaklarının çözümlenmesi,
7. Ulusal enformasyon sisteminin kuruluş yapısının planlanması,
8. Ulusal enformasyon sistemi için gerekli insan gücünün planlanması,
9. Ulusal enformasyon sisteminin teknolojik gereksinimlerinin karşılanması,
10. Ulusal enformasyon sisteminin çatısının kurulması,
11. Bütçe desteği,
12. Tüm ülkeleri kapsayacak bibliyografik kontrol⁶¹.

⁶⁰ A.e. , s.13.

⁶¹ Toplu, a.g.e., s. 135.

Ulusal enformasyon sistemi, bir ülkede enformasyonun aktarılması ile ilgili bütün kurumları, kaynakları, işlemleri ve çalışmalarını içeren bir felsefedir. Taner, bu sistemi oluşturan öğeleri, ülke içindeki tüm sektörlerde ve bütün kullanıcı kategorileri için enformasyon sağlamakla yükümlü bütün hizmetler, kütüphaneler, bilgi-belge merkezleri, arşivler ve benzeri hizmet kuruluşları olarak belirler⁶². Ancak, sistem içinde bu kuruluşlardan başka kuruluş ve bireyler de bulunmaktadır.

Kısacası ulusal enformasyon sistemi, bir ülkedeki enformasyonun üretiminden kullanımına kadar geçen süre içerisindeki politikaları, işlemleri, yöntemleri, standartları, insan gücünü, yasal ve ekonomik desteği sağlayan, gereksinim duyulan enformasyona erişimde daha etkin yöntemlerin uygulanması için enformasyon kuruluşları arasında gerekli işbirliği ve eşgüdümü kuran, uluslararası enformasyon sistemleri ve enformasyon ağlarıyla bağlantıların gerçekleştirilmesini sağlayacak altyapı koşullarını oluşturan sistem olarak tanımlanabilir⁶³.

1.2.5. Ulusal Enformasyon Sisteminin Amaç ve İşlevleri

Ulusal enformasyon sistemi kavramı, gerek enformasyonun gerekse enformasyon kaynaklarının artışı ve denetiminde çıkan zorluklar nedeniyle daha 1966 yılında düşünülmeye başlanmıştır. Bir sonraki bölümde değinilecek olan **UNISIST (Intergovernmental Programme for Cooperation in the Field of Scientific and Technological Information-Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı)** ile 1971’de ilk adımı atılan ve 1974’te resmi olarak adı konan sistem, **UNESCO** ve **IFLA**’nın ortak çalışmalarıyla şekillenmiştir⁶⁴.

⁶² Taner, **a.g.e.**, s. 61

⁶³ Toplu, **a.g.e.**, s. 136.

⁶⁴ Carlos Victor Penna, “UNESCO,” **Encyclopedia of Library and Information Science**, New York, IFLA, v.31, 1981, s. 347–349.

Bu kuruluşlarca yapılan toplantılarla, ulusal enformasyon sisteminin 4 karakteristik özelliği belirlenmiştir:

1. Ulusal enformasyon sistemi, bütün alanları, bütün bölümleri kapsar, her ülkede uygulanabilir. Ulusal enformasyon sistemi programı geliştikçe, hükümetlere enformasyon faaliyetlerinin ulusal çapta ve her düzeyde yapılabilmesini amaçlayacak rehberlik olanağı doğmaktadır.
2. Ulusal enformasyon sistemi, kütüphaneyi kullanan vatandaşın enformasyon üreten bilim adamına kadar her kitleye istediği enformasyonu sağlamak suretiyle gelişmiş ya da gelişmekte olan bütün ülkelerde, uzmanlaşmış bölgesel ve dünya çapında gelişmiş enformasyon sistemi kurma olanağı tanır. Bu sayede hem ulusal ve hem de uluslararası düzeyde enformasyon hizmeti verirken dublikasyon önlenmiş olur ve işbirliği olanakları artar.
3. İyi örgütlenmiş enformasyon sistemlerinin etkin olduğu gelişmiş ülkelerde ve bu sistemlerini daha az örgütleyebilmiş gelişmekte olan ülkelerde ulusal enformasyon sistemini uygulamak mümkündür. Özellikle yerel ve bölgesel işbirliği olanaklarının kullanılmasına izin verebilecek modellere sahip olan ulusal enformasyon sistemi, gelişmekte olan ülkeler için bir fırsattır.
4. Ulusal plan ve politika hedefleri içinde ulusal dokümantasyon, kütüphanecilik ve arşivcilik düzenlemelerinin bütünleşik bir şekilde yapılmasını sağlar. Böylece ulusal insan gücünün bu alanda etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına yardımcı olur.⁶⁵

Yukarıda da belirtildiği gibi, **UNESCO** ve **IFLA** ulusal enformasyon sisteminin oluşturulması için ulusal enformasyon politikaları ve planlarına, enformasyon merkezleri arasında işbirliğine, ulusal bibliyografik denetime dikkat çekmektedir. Bu koşulların sağlanmadığı ülkelerde önce yerel ve bölgesel adımların atılması

⁶⁵ Stephen Green, “1970’lerin Teması NATIS,” çev. Gülgönül Büyükdana, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 24 (3) 1975, s. 219–220.

gerektiğinin vurgulanması, yerel belleğe verilen önemin de bir ifadesidir. Ulusal enformasyon sisteminde olsun, Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı gibi hükümetler ve uluslararası çalışmalarda olsun, yerelleşmeden ulusallaşmanın mümkün olmadığı yakından gözlemlenebilecek bir olgudur.

1977–78 tarihli **UNESCO** programında, konuyla ilgili altı projenin yer alması, konuya verilen önemi göstermektedir. Bu çalışmalar:

1. Ulusal enformasyon sistemleri üzerinde araştırmaların düzenlenmesi, planlanması, izlenecek politikanın formülendirilmesi,
2. Enformasyon ve yayımların değış-tokuşu, özellikle **UNESCO**'nun yayınladığı **UNESCO Kütüphaneler Bülteni** yoluyla, ayrıca **Index Translationum**'dan yararlanılarak bu işlemin yapılması,
3. Evrensel bibliyografya kontrolünün iyileştirilmesi,
4. Dokümantasyon ve enformasyon hizmetlerinin, üniversite kütüphanelerinin, halk kütüphanelerinin, ulusal arşivlerin modern araçlarla donatması sorunu,
5. Enformasyon yönetimi alanında çalışanların daha iyi yetişmelerinin sağlanması,
6. Üye devletlerin ulusal hizmetlerini geliştirmelerine yardım (uzman sağlamak, inceleme bursları vermek, mali yardım sağlamak vb.) edilmesi⁶⁶.

Özellikle işbirliğinin ana ilke olduğu ulusal enformasyon sisteminde bir ülkenin bu konuyu hükümet düzeyinde ele alması, eldeki fiziki kaynaklarını, insan gücünü, kullanıcı profilini tanımlaması gerekmektedir. Bu bilgi ışığında:

⁶⁶ Bedrettin Tuncel, "UNESCO Programında Kitap, Kitaplık ve Arşivler," **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 26 (3) 1977, s. 139.

1. Satın alınacak materyalde işbirliği,
2. Merkezi sistemlerin geliştirilmesi
3. Öz çıkarma ve dizinlerin hazırlanması,
4. Toplu katalogların hazırlanması,
5. Yurtiçi kütüphanelerarası ödünç verme sisteminin geliştirilmesi,
6. Enformasyonun işlenerek aktarılması,
7. Göze-kulağa hitap eden malzeme ve diğer kitap dışı belgelerde işbirliği,
8. Çeviri işlerinde ve depolama işlerinde işbirliği yapılması gerekmektedir⁶⁷.

Gerek okulda verilen eğitimde, gerekse yaşamboyu öğrenimde önemli yeri olan okul ve halk kütüphanelerinin ulusal enformasyon sistemi içinde ayrıca önemle ele alınması gerekmektedir. **Horowitz**'e göre, enformasyon hizmetlerinin hiç de ucuz olmaması gibi temel bir nedenden ötürü, gelişmekte olan ülkelerde okul ve halk kütüphanesi gibi eğitim amaçlı iki önemli enformasyon kurumunun öncelikli olarak işbirliği yapması gerekmektedir. Ulusal enformasyon sisteminin de önemli parçaları olan bu iki tür, ulusal ve bölgesel olarak iki şekilde işbirliği çalışmasına gidebilmektedir⁶⁸. Ancak yalnızca aynı tür enformasyon merkezlerinin değil, farklı türdeki enformasyon merkezlerinin işbirliği içinde bulunması, ulusal enformasyon sisteminin gereğidir.

⁶⁷ Filiz Başbuğoğlu, "Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS)," **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 24 (3) 1975, s. 227.

⁶⁸ Rosario Gassol de Horowitz, "The School Library and NATIS in Developing Countries : the Need for Integration," **IFLA Journal**, 5 (1) 1979, s. 22, 28-29.

Bu bilgiler ışığında, bir ülkede ulusal enformasyon sisteminin amacının, uluslararası ya da hükümetlerarası işbirliği planlarına katılabilmek ve bu planlardan verim sağlayabilmek için, öncelikle yerel, daha sonra ulusal kapsamda enformasyonun oluşturulmasından enformasyonun kullanılmasına kadar ilgili her türlü kurumu kapsayan işbirliği planlamaları yapmak olduğu söylenebilir. Bunlar yapılmadan önce o ülkenin ulusal enformasyon alt yapısının planlanması, ulusal enformasyon politikasının oluşturulması, enformasyon ile ilgili yasal düzenlemelerin tamamlanması (kütüphane ya da bilgi merkezleri yasası, arşiv yasası, telif hakları koruma yasası vb.), gibi önemli kaynaklar hazırlanmış, insan gücü ve mali kaynaklarla fiziksel koşullar uygun bir biçimde planlanmış olmalıdır.

Ulusal enformasyon sisteminin işlevleri arasında:

1. Enformasyon sağlayan ve üreten kuruluşlar arasında işbirliğini yerel ve ulusal düzeyde sağlamak, kaynak planlamasının en etkin ve verimli şekilde yapılmasına yardımcı olmak,
2. Ulusal ve uluslararası düzeyde standartlaşmayı teşvik etmek,
3. Ulusal enformasyon politikası oluşturmak ya da gelişmesine katkıda bulunmak
4. Ulusal enformasyon sisteminin çalışabilir bir sistem olabilmesi için insan gücü, bütçe, teknolojik gereksinimler gibi konularda gereken desteği bulmak ve hazırlıklar yapmak,
5. Evrensel bibliyografik denetim (**UBC: Universal Bibliographic Control**) sağlanması için çalışmalar yapmak,
6. Uluslararası ve hükümetlerarası çalışmalara katkı sağlamak

sayılabilir⁶⁹.

Görüldüğü gibi, ulusal enformasyon sisteminin kurulması, bir ülkenin yalnızca ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de yol almasına neden olmaktadır. Bu da gelişmiş ya da gelişmekte olan her ülkenin istediği, hedeflediği bir durumdur. Globalleşen dünyada işbirliğinin öneminin vurgulanması, “global devlet örgütü, fonksiyonel özellikteki uluslararası örgütler, bölgesel örgütler ve devletler arasındaki dağınık, zayıf ve aralarında eşgüdüm olmayan bir düzenden, günümüzdeki merkezi rehberlik ve yerel özerklik düzenine geçilmesi”⁷⁰, bu adımlar sayesinde olmaktadır.

Bu siyasi düzenin enformasyon sistemlerine uyarlanmasıyla karşımıza şu tablo çıkacaktır:

İlk Evrensel Enformasyon Sistemi: Bilgi erişimi alanındaki uluslararası sistemlere öncülük etmiş olan **INIS** (Uluslararası Nükleer Enformasyon Sistemi)⁷¹.

Global Devlet Kavramı: **UNISIST** (Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı)

Fonksiyonel Özellikteki Uluslararası Örgütler: Belirli konularda geliştirilen uluslararası enformasyon sistemleri (Tarımsal Bilim ve Teknoloji İçin Uluslararası Enformasyon Sistemi - **AGRIS** gibi)

Bölgesel Kuruluşlar: Belirli bir coğrafik alanla sınırlı bölgesel enformasyon sistemleri (Avrupa Eğitim İçin Dokümantasyon ve Enformasyon Sistemleri- **EUDISED** gibi)

⁶⁹ Green, “1970’lerin Teması NATIS,” s. 223–224 ve L.J. Taylor, “UNESCO NATIS. National Information System,” **A Librarian’s Handbook**, London, The Library Assosiation, 1980, s. 70–72.

⁷⁰ Taner, **a.g.e.**, s. 14–15.

⁷¹ Ayşe Üstün, “Bilgi Akımı ve Bilgi Erişim Sistemleri,” **Kimya ve Sanayi**, 30 (147-148) 1986, s.63.

Devletler: Her devletin ulusal enformasyon sistemi (**NATIS**)⁷²

Buradan da anlaşılacağı gibi, ulusal bir örgüt, uluslararası örgüt ya da örgütlerle işbirliği içinde olursa anlam ve değeri artar. Varoluş amaçlarından biri de bu olan **NATIS**, kendinden önce ortaya atılan **UNISIST** kavramıyla sıkı ilişki içindedir. Bir sonraki kısımda bu kavram incelenmeye çalışılacaktır.

1.3. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı (UNISIST) Kavramı

Enformasyonun önemi ve değerinin anlaşılması, enformasyon birikimi ve artış hızı, teknolojik gelişmeler, ekonomik nedenler ve bunlara ek olarak siyasal ve ekonomik açıdan yeni bir dünya düzeni oluşturma fikri, uluslararası enformasyon sistemlerinin oluşmasını ve gelişmesini etkilemiştir.

Genel olarak uluslararası enformasyon sistemlerinin oluşma amacı, bilimsel ve teknolojik enformasyonların bütün ülkelerin kullanımına eşit olarak sunulduğu takdirde gerçekleştirilecek olan global enformasyonu örgütlemektir.⁷³

Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı (**UNISIST**), bu sistemleri kapsayan ve adından da anlaşılacağı gibi hükümetlerarası özellikteki bir programdır. Tüm uluslararası enformasyon sistemlerini kapsadığı gibi, her devlete ait ulusal enformasyon sistemini (**NATIS**) de kapsar.

Bu bölümde, Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı'na, ulusal enformasyon sistemi açısından yaklaşılarak aradaki ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır.

⁷² Taner, **a.g.e.**, s. 16.

⁷³ **A.e.** , s. 20.

1.3.1 Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı

Bilimsel enformasyon konusunda evrensel merkez fikri ilk kez 1964 yılı Eylül ayında Çekoslavakya’da yapılan “Bilim ve Dünya Sorunları” konulu 13. **Plgwash** Konferansı’nda ortaya atıldı. 1966’da Bombay’da toplanan Uluslararası Bilimsel Birlik Konseyi Genel Kurulu, “evrensel düzeyde bilimsel bir enformasyon sistemi”nin olabirliğini incelemek üzere bir komite kurulmasına karar vermiştir. Benimsenen ilke, önerilen sistemin, var olan ve kurulacak sistemler arasında uyum sağlayacak nitelikte olmasıydı.⁷⁴

Bu ilk adımın ardından yapılan çalışmalar sonucu, 1971 Ekim ayında Hükümetlerarası konferans sırasında kabul edilen önerilerin 1972 **UNESCO** Genel Konferansı’nda onaylanmasıyla yürürlüğe giren **UNISIST**, ulusal enformasyon sistemi kavramından önce literatürde yer almış oldu. Raporun tam adı “**UNISIST: Dünya Bilimsel Enformasyon Sisteminin Olabirlik Çalışma Raporu**” olarak belirlenmişti⁷⁵.

UNISIST, önceleri “Dünya Bilimi Enformasyon Sistemi” anlamında kullanılan bir kısa ad iken, 1976 **UNISIST Bülteni**’nde de belirtildiği gibi, Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁷⁶

1.3.2. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı’nın Amacı, Kapsamı ve İçeriği

UNISIST’in konu kapsamı önce sadece temel bilimler, uygulamalı bilimler, mühendislik ve teknik bilimler olarak düşünülmüştür. Daha sonra ise bütün bilim,

⁷⁴ S. Adams, “UNISIST: A Progress Report,” **Handling of Nuclear Information**, Vienna, LAEA, 1970, s. 599-601.

⁷⁵ **A.e.**, s. 602.

⁷⁶ **UNISIST Newsletter**, 4,3, 1976, s. 8.

kültür ve sanat dallarını kapsayan bir program haline dönüşmüştür. Kapsamı genişleyince, amacı da değişmiş, enformasyonun dünyanın neresinde üretilirse üretilsin, üreticiden kullanıcıya aktarılmasındaki engelleri ortadan kaldırmak olarak gelişmiştir.⁷⁷

Taylor, **UNISIST**'in hedeflerini ve bunlara getirilen önerileri 5 kısımda incelemektedir:

1. **UNISIST**, sistem öğeleriyle etkileşim içinde olmalıdır. Bunun için kaynakların araştırılması, bibliyografik standardizasyon, bilimsel dergilerin bibliyografik denetimi, konu uzmanlığı, sistem ve tele iletişim araçlarına ait standartlaşmanın gerçekleşmesi gerekmektedir.
2. Kütüphanelere, dizin ve öz hazırlama merkezlerine, çeviri ve enformasyon analiz merkezlerine ait performansın yükseltilmesi gerekmektedir. Bunun için ise güçlü bilimsel kütüphane sistemleri kurulmalı, bu sistemler **UNISIST** ile direkt bağlantılı olmalıdır. Temel erişim sistemlerinin güçlendirilmesi, enformasyon analiz merkezlerinin özel kullanıcı gruplarına hizmet vermesi, basılı ortamdakilerin olduğu kadar elektronik ortamda bulunan yayınların kontrolü de sağlanmalıdır.
3. Geleceğin enformasyon ağlarının planlanması ve düzenlenmesin için insan kaynaklarının geliştirilmesi **UNISIST**'in bir hedefidir. Bunun için bilimsel editörlere sorumluluklar yüklemek, bilim adamlarının katılımını sağlamak, insan gücünü eğitimle güçlendirmek, enformasyon bilim alanındaki araştırmaları desteklemek gerekmektedir.
4. Sistemlerin gelişimi ve işbirliği için ekonomik ve politik çevrelerle en üst düzeyde ilişki kurulmalıdır. Bunun için de hükümetlerle **UNISIST**'in işbirliği içinde çalışması kadar doğal bir durum düşünülemez. Ulusal bilimsel

⁷⁷ Taner, a.g.e., s. 55.

enformasyon kurumlarının işbirliğini sağlamanın yanı sıra hizmet ağlarının kurulması ve geliştirilmesi, enformasyon transfer ağlarının geliştirilmesi, ücretlendirme politikalarının gözden geçirilmesi de gerekmektedir.

5. **UNISIST**, gelişmekte olan ülkelerdeki bilimsel enformasyon erişimi için pilot proje önerileri sunar. Bunu diğer Birleşmiş Milletler kurumları ile işbirliği içinde yürütür.⁷⁸

İnternetin bilimsel ve teknolojik alanda getirdiği yeniliklerle **UNISIST** 'in yapısı daha gelişmiştir. Zorunlu olarak değişen **UNISIST** modelinin, elektronik belgeler ve bilimsel iletişimi kapsamı kaçınılmaz olmuştur. E-posta, haberleşme listeleri, elektronik ortamda **web** kamerası ile yapılan toplantılar da, önemli gayri resmi enformasyon kaynakları arasında yer almaktadır. Resmi enformasyon kaynaklarına ise, e-dergiler, internet ortamında erişilebilen gri yayınlar örnek olarak verilebilir. Resmi enformasyon kaynaklarına veri tabanları, yayıncıların **web** siteleri, elektronik kütüphaneler gibi yollarla erişmek olanaklıdır. Bütün bu değişimler, günümüzün **UNISIST** yapısını da etkilemiştir. 1971 yılında belirlenen **UNISIST** bilimsel ve teknik bilgi akışı şeması, internetin sunduğu olanakların da katılmasıyla 2003 yılında geliştirilmiştir⁷⁹.

UNISIST'in, çağın gereği olarak değişen hedeflerini gerçekleştirebilmesi, yerel ve ulusal enformasyon sistemlerinin hedeflerine ulaşmalarıyla sağlanabilir. Bu yüzden **UNISIST** ile ulusal enformasyon merkezi kavramları arasında sıkı bir ilişki vardır.

⁷⁸ L.J. Taylor, **a.g.e.** , s. 65-69.

⁷⁹ Trine Fyordback Sondergaard, Jack Andersen, Birger Hjørland, "Documents and the Communication of Scientific and Scholarly Information: Revising and Updating the UNISIST Model," (Çevrimiçi), <http://www.db.dk/bh/UNISIST.pdf>, 7.7.2006.

1.3.3. Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı ve Ulusal Enformasyon Sistemi İlişkisi

UNISIST ve **NATIS** kavramlarının ana fikrine bakıldığında, temelde aynı noktada birleştikleri görülür. Enformasyonun nerede olduğunu bulmak ve kullanıcısıyla aradaki engelleri yok ederek enformasyonu kullanıcıya doğru, etkin ve verimli şekilde ulaştırmak her iki kavramın da hareket noktasıdır.

Buna bağlı olarak, her iki kavram ve programın öncülüğünü yapan ve savunulmasını üstlenen **UNESCO**, 1976 yılının 19. Genel Konferansı'nda alınan kararlar onaylandıktan sonra kendi bünyesi içinde yeni bir örgütsel düzenleme yapmıştır. **UNISIST** ve **NATIS** programlarını iki ayrı birim yerine Genel Enformasyon Programı başlığı altında tek birimde toplayan **UNESCO**, bu birimi 24 Şubat 1977'de kurmuştur.⁸⁰ Böylece, iki programın birlikte ve birbirini tamamlayıcı nitelikte düşünülmesi gereği daha da önem kazanmıştır.

1.3.4. Uluslararası Nükleer Enformasyon Sistemi (INIS-International Nuclear Information System)

Daha önce de değinildiği gibi, ilk evrensel enformasyon sistemi olarak görülen **INIS**, Uluslararası Atom Enerjisi Merkezi'ne (**IAEA-International Atomic Energy Agency**) bağlı olarak temeli 1965 yılında atılan, Şubat 1969'da resmen kurulan ve Nisan 1970'den itibaren "**INIS Atomindex**" adlı dergiyi çıkarmaya başlayan, kurulduğu yıldan beri bilgisayarla çalışan önemli bir sistemdir⁸¹. **INIS**, atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanılması ve bu alanla ilgili bilimsel ve teknik bilginin uluslararası akımını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuştur. Tüm üye ülkeler, alanla ilgili kendi ulusal verilerini girdi olarak hazırlamakta, buna karşılık tüm çıktılarının bütün kullanıcılara açık olması ilkesi benimsenmektedir.

⁸⁰ Taner, a.g.e., s. 62

⁸¹ **Presenting INIS Brochure**, Vienna, IAEA, 2003, s.6.

INIS günümüze dek pek çok önemli aşama kaydetmiştir. 1970 yılında elektronik ve yazılı formda ilk ürünlerin oluşturulması, aynı yıl ilk eğitim kurslarının düzenlenmesi, 1973 yılında tüm konu başlıklarının belirlenmesi, 1976 yılında özlerin eklenmesi ile geliştirilen **INIS**, 2000’li yıllara dek gelişen teknoloji ile birlikte internet üzerinden de erişim sağlanan bir veri tabanı halini almıştır. 1991 yılında CD üzerinden erişim sağlanıyorken, hemen 5 yıl sonrasında web sitesi kuruldu ve elektronik tam metin erişim denemeleri başladı. 1998 yılında 2 milyona ulaşan veritabanı kayıtları, internet üzerinden erişime açılmıştır. 2000 yılında ise **INIS** uzaktan öğrenme programını yine internet üzerinden gerçekleştirmiştir⁸².

Günümüzde **INIS**, 115 ülke ve 22 uluslararası örgütün katılımıyla büyümüş, nükleer bilim ve teknolojinin barışçıl kullanımı için yayımlanan bilimsel ve teknik bilginin paylaşımının gerçekleştiği bir veri tabanı oluşturmuştur. Konuyla ilgili gri yayınlara da ulaşmak olanaklıdır. 1970'ten bugüne İngilizce özetleriyle birlikte 2,7 milyonluk bibliyografik kayıt ile 500 bin tam metni içeren ve haftalık olarak güncellenen veri tabanı, tüm **INIS** üyelerine açıktır. 1992’den beri ise, nükleer olmayan enerji kaynaklarının ekonomik ve çevresel özellikleri de tarama kapsamına alınmıştır. Her üye ülkenin bir irtibat bürosu bulunmaktadır⁸³.

Bilgi erişim alanındaki diğer uluslararası sistemlere öncülük ettiği söylenebilen **INIS**’e 1972 yılından itibaren Türkiye de katılmış bulunmaktadır⁸⁴. Türkiye’nin **INIS** Ulusal Merkezi, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu içinde gösterilmektedir⁸⁵. **INIS**’e girmenin özel koşulu, ülkede nükleer bilimler alanında bir dokümantasyon merkezinin varlığı ve bu merkezin **INIS** kurallarına göre ulusal merkez olarak işlev yapma sorumluluğunu yüklenmesidir. Türkiye’nin **INIS**’e katıldığı ilk günlerde,

⁸² “Uluslararası Nükleer Enformasyon Sistemi Tarihi,” (Çevrimiçi), <http://www.taek.gov.tr/inis/tarihi.html>, 7.6.2006.

⁸³ “International Nuclear Information System,” (Çevrimiçi), <http://www.iaea.org/inis/aboutinis/overview.htm> 5.6.2006.

⁸⁴ Üstün, a.g.e., s.63.

⁸⁵ “Liaisons Officer by Country” (Çevrimiçi), <http://www.iaea.org/inis/membercontacts/liaisonbyentry.htm> 5.6.2006.

Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi Kütüphanesi Türkiye **INIS** Ulusal Merkezi görevini yürütmüştür. Kuruluşunun ilk yıllarında personel yetersizliği, konunun ülkede yeterince benimsenmemesi, uluslararası enformasyon sistemlerinin yararlarının yeterince anlaşılabilmesi gibi nedenlerle, **INIS**'den yeteri derecede yarar sağlanamamakta ve sisteme yeterli katkı yapılamamaktaydı⁸⁶. 1978 yılında merkezde 900 kitap, yabancı dilde 45 süreli yayın, 30 bin rapor, 500 bin mikrofiş bulunmaktaydı⁸⁷.

Resmi olarak, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu içinde oluşturulan **INIS** Şubesi'nin adı, Atom Enerjisi Komisyonu kararı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı oluru ile 21.12.2004 gün ve 2004/27 sayılı genelge uyarınca "Nükleer Dokümantasyon Birimi" olarak değişmiştir. Bu merkezde, günümüzde yaklaşık olarak 4 bin adet kitap, 50 çeşit süreli yayın, 350 adet CD-ROM ve 1'i Türkiye temsilciliği olmak üzere 5 adet elektronik veri tabanı bulunmaktadır⁸⁸.

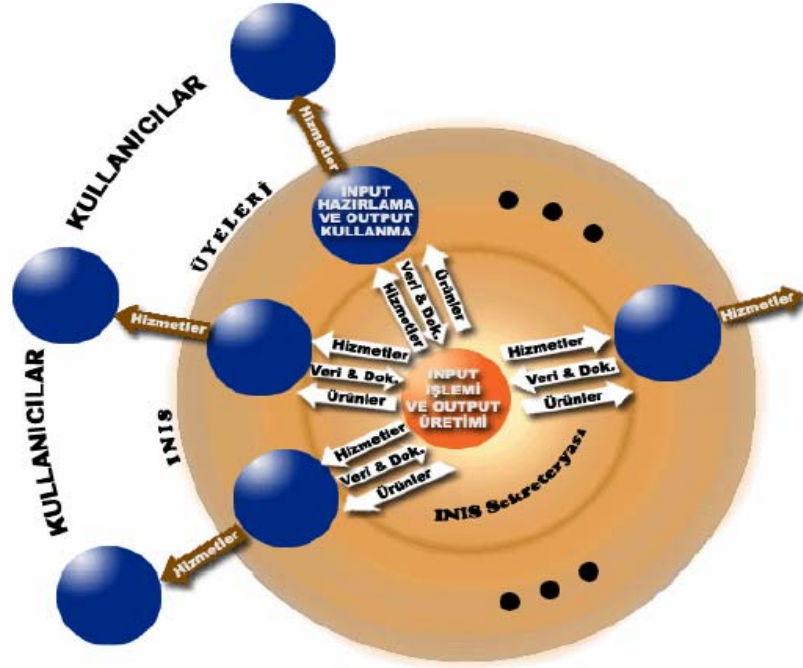
Nükleer Dokümantasyon Birimi, **INIS** kapsamına giren her türlü bilimsel ve teknik çalışmayı toplamakla yükümlüdür. Nükleer güç, nükleer güvenlik, nükleer ve nükleer olmayan çevresel etkenler gibi konuları içeren belgelerden seçilenler, **INIS** Kategori Şeması'na uygun olarak sınıflandırılır. Bibliyografik tanımlama, tanımlayıcıların bir dizisi ve künye özeti, bir **INIS** kaydında olması gereken üç önemli noktadır. Süreli yayınlar, teknik raporlar, konferans bildirileri, kitaplar, patentler, kanunlar ve yönetmelikler ile diğer basılı belge türleri seçim yapılan materyaller arasında yer almaktadır⁸⁹.

⁸⁶ Taner, a.g.e., s. 37.

⁸⁷ **Türkiye'nin Bilgi Depoları**, haz. E. Erkmen, Ankara, TÜBİTAK- TÜRDOK, 1978, s. 187.

⁸⁸ "TAEK Nükleer Dokümantasyon Birimi Tanıtımı," (Çevrimiçi), <http://www.taek.gov.tr/unes/bbm/index.html>, 7.6.2006.

⁸⁹ Olcay Seçkin, "Gelişmekte Olan Bir Ülkede Uluslararası Enformasyon Sistemleri," (Çevrimiçi), http://kutuphane.taek.gov.tr/internet_tarama/dosyalar/cd/4115/pdf/98.pdf#search=%22Y%C3%96K%20dok%22, 28.8.2006.

İNİS'in İşleyişi

1.4. Ulusal Enformasyon Merkezi

Uluslararası enformasyon sistemlerinin alt sistemleri arasında ele alınabilen ulusal enformasyon merkezi, doğal olarak ulusal enformasyon sisteminin de alt sistemi olarak görülebilir. Bir önceki kısımda da açıklanmaya çalışıldığı gibi, ulusal enformasyon sistemi, bir ülkedeki enformasyonun aktarımı ile ilgili bütün kurumları, kaynakları, işlemleri ve çalışmalarını içermektedir.⁹⁰ Ulusal enformasyonun toplanması, denetim altına alınması, işlenmesi ve kullanılması konusunda işbirliği çalışmalarını kapsayan ulusal enformasyon sistemi, tüm yapılanmalarda olduğu gibi bir merkeze gereksinim duymaktadır. Bu da aşağıda ele alınmaya çalışılacak ulusal enformasyon merkezi olmaktadır.

⁹⁰ Taner, a.g.e., s. 61.

1.4.1 Enformasyon Merkezi Kavramı

Ulusal çaptaki bir enformasyon merkezinden söz edebilmek için, o merkezin etrafında yer alan çeşitli türlerdeki enformasyon merkezlerinin var olması gerekmektedir. O halde, daha önce ayrıntılı olarak değinilen “enformasyon” kavramından yola çıkılarak, “enformasyon merkezi” kavramının tanımını yapmak yerinde olacaktır.

Türkçe “enformasyon merkezi” kavramı üzerinde çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Konu gereği bu tartışmalardan birkaç örnek vermek ve tanıma bu şekilde ulaşmak yerinde olacaktır. Ersoy’a göre kütüphane, arşiv, dokümantasyon ve enformasyon sözcüklerini birbirinden ayrılması zordur. Bu sözcüklerle ifade edilen merkezler, aynı ortak amaca hizmet eden kurumlardır. Bu amaç, enformasyon kullanıcılarının, enformasyon gereksinimine cevap verecek enformasyon hizmetlerinin üretimidir. Ersoy, günümüzde yapılmış bir değişikliğe daha o tarihlerde işaret eder. “Üniversitelerimizin Kütüphanecilik Bölümlerinin adını Belge ve Bilgi Bölümü olarak değiştirip, tek anabilim dallı bölüm haline dönüştürsek...” düşüncesi⁹¹, bugüne ışık tutmuş ve günümüzde Kütüphanecilik, Arşivcilik Bölümleri ve Anabilim Dalları ile Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı, “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü” olarak tek bölüm adı altında yeniden yapılanmışlardır⁹².

Yontar’a göre ise, kütüphane, arşiv, dokümantasyon merkezi, enformasyon/bilgi merkezi gibi farklı adlar ya da terimler, niteledikleri kuruluşların her birini diğerinden ayıran, az ya da çok farklı özelliklerin de bulunduğunu göstermektedir. Yontar da, ortak noktanın en genel ve basit açıklama ile her birinin kendine özgü bir

⁹¹ Osman Ersoy, “Kütüphane, Arşiv ve Dokümantasyon İlişkileri,” **Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRK MARC Sempozyumu Bildiri Metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, yay. haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1991, s. 12-13.

⁹² Hasan S. Keseroğlu, **Kütüphane-Bilgi Belge Merkezi Kurma, Kütüphane Programı Yazma Kılavuzu**, İstanbul, 2004, s. 18.

enformasyon hizmeti vermesi ve bu hizmeti, büyük ölçüde belgelerden yararlanarak gerçekleştirmesi olduğunu belirtir.⁹³ Ancak, terimi kütüphane ve belge bilgi merkezi olarak kullanan Yontar, Türkiye’de mesleki terimler konusunda karmaşanın sürdüğünü savunur. Bu nedenle, kendisinin tercih etmemesine rağmen, belge-bilgi merkezleri kavramını geniş olarak ele almak ve içine kütüphane, arşiv, dokümantasyon ve enformasyon merkezleri gibi çeşitli örgütleri dahil etmenin savunulabilir bir görüş olduğunu da öne sürer.⁹⁴

Gündüz’e göre de kütüphane ve enformasyon merkezi ayrımı var olsa da, her iki türdeki kurumun hizmetleri, amaçlarına göre:

- a) Enformasyonun tanımı, alınacak enformasyon kaynaklarının saptanması,
- b) Enformasyon kaynaklarının toplanması,
- c) Enformasyon kaynaklarının seçimi ve araştırılmasının yapılması,
- d) Enformasyon kaynaklarının analizi ve değerlendirmesinin yapılması,
- e) Toplanan enformasyon kaynaklarının teknik işlemlerinin yürütülmesi ve sistem içindeki yerine konması,
- f) Uygun enformasyon kaynaklarının, kullanıcıya zamanında sunulması şeklindedir⁹⁵.

Enformasyon kaynaklarının bütünleşik bir yapı içinde işlenmesi, iletilmesi, değerlendirilmesi, saklanması ve arandığında bulunmasının sağlanması, bugün elektronik ortamda hızlı ve amaca uygun bir şekilde yapılmaktadır. Daha 1974 yılında UNESCO tarafından geliştirilen NATIS’in temelinde bu gerçek de yer almaktadır. Enformasyon sisteminin kurulması, işletilmesi, düzeyi ne olursa olsun büyük parasal kaynaklar gerektiren çalışmalardır. Bilgi ve belgelerin defalarca yeniden işlenmesi, kaynak israfı demektir. Her enformasyon kaynağının, üretildiği

⁹³ Aysel Yontar, **Kütüphane ve Belge-Bilgi Merkezlerinde Bilimsel Yönetimin Önemi**, s. 2.

⁹⁴ **A.e.**, s. 3.

⁹⁵ Ayten Gündüz, “Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Merkezlerinde Uygulamada Karşılaşılan Aksaklıklar,” **Türkiye’de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu: 7-8 Mayıs 1987, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü**, haz. Meral Alpay, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1988, s. 97-98.

ülkede bir kez işlenerek dünyanın tüm ülkelerindeki kullanıcılara sunulması, enformasyon sisteminin ekonomik bir yol izlemesi demektir⁹⁶.

Günümüzde çok iyi teknolojik olanaklara sahip olunsa bile, dünyada her alanda üretilen enformasyonun tümünün tek merkezden denetim altına alınması ve ortak işlenerek kullanılması olanaksızdır. Ancak belirli alanlarda uzmanlaşmış ulusal enformasyon merkezleri, gerektiğinde uluslararası merkezlere yönelerek hem onlardan yararlanabilmekte hem de kendi katkılarını vererek belirli alanlarda üretilen bilgilerin dünya çapında ortak kullanımını ve paylaşımını sağlamaktadır⁹⁷.

1.4.2. Ulusal Enformasyon Merkezi Kavramı

Çalışmanın önceki kısımlarında ulusal enformasyonun, aynı topraklar üzerinde yaşayan ve aralarında din, dil, kültür, gelenek görenek birliği olan insan topluluğuna ait enformasyon olduğu belirtilmişti. Üretilen ulusal enformasyonun, ulusal ve uluslararası enformasyon sistemi içinde yer almasını sağlayacak ve onu kullanıcısıyla buluşturacak olan kuruluş, öncelikle ulusal enformasyon merkezi olacaktır.

Bir ülkede, var olan kaynaklardan en iyi şekilde yararlanılabilmesi ve her ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesine en çok katkıda bulunabilmesi için, o ülkedeki tüm enformasyon merkezlerinin kendi aralarında koordine edilmesi ya da bir bütün halinde örgütlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmaları planlayacak bir üst merkez ya da merkezlerin görevlendirilmesi atılacak önemli bir adımdır. Bu merkez ya da merkezlerin hükümete tekliflerde bulunabilecek bir yapıda olması da şarttır. Ulusal enformasyon merkezinin bütün enformasyon merkezleriyle işbirliği sağlaması için öncelikle bir ulusal bibliyografyayı geliştirmesi ve güncelliğini sağlaması gerekmektedir.⁹⁸

⁹⁶ Üstün, "Bilgi Akımı ve Bilgi Erişim Sistemleri," a.g.e., s. 60-61.

⁹⁷ Üstün, a.g.e., s. 62-63.

⁹⁸ **Ulusal Enformasyon Sistemleri (NATIS) : Ulusal Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapılarının Planlanması Hükümetlerarası Konferans (Paris : 23-27 Eylül 1974)**, haz. Filiz Başbuğoğlu, [Ankara], Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü Yayınları, [1975], s. 4.

Ulusal bilgi merkezleri, tek tek konularda uzmanlaşan merkezlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Ulusal Tıp Kütüphanesi (**National Library of Medicine-NLM**) gibi ulusal enformasyon merkezleri, dünya üzerinde sağladıkları hizmetlerle yalnız buldukları ülkelerde değil, uluslararası düzeyde de büyük önem taşırlar. Örnek olarak, **NLM** tarafından geliştirilen **MEDLARS** veri tabanı, tıp konusunda çok önemli kaynakları listelemektedir. Bu da **NLM**'a, tüm dünyada tıp kütüphanelerine temel enformasyon kaynağı olma görevini yüklemektedir⁹⁹.

1.4.3. Ulusal Enformasyon Merkezinin Amaç ve İşlevleri

Çakın'a göre, Ulusal Enformasyon Merkezi'nin amacı salt enformasyon ve belgelere hızlı ulaşımın sağlanması değil, aynı zamanda enformasyonun işlenmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaları yürütmek ve koordine etmektir. Buradaki enformasyon sözcüğü ile sadece temel ve uygulamalı bilimler değil, sosyal, beşeri ve doğa bilimleri de kapsamaktadır¹⁰⁰.

Dünya'da ulusal enformasyon merkezleri, uluslararası enformasyon sisteminin birer parçası görünümündedir. Bu nedenle ulusal enformasyon merkezlerinin amaçları, ulusal düzeyde enformasyonun toplanması, düzenlenmesi ve kullanıma sunulması olduğu kadar, ulusal enformasyon sisteminin merkezi olmak ve uluslararası enformasyon sisteminin iyi çalışan bir parçası olmak şeklinde ele alınabilir.

Amaca uygun olarak,

- Ülkede üretilen aynı alandaki enformasyon ve belgeleri toplamak,

⁹⁹ Gülbin Baydur, "Tıp Literatürüne Erişim ve Amerikan Ulusal Tıp Kütüphanesi (NLM)," **Türk Kütüphaneciliği**, 2 (1) 1988, s. 3-7.

¹⁰⁰ İrfan Çakın, "Yeniden Yapılanma Ortamında Türk Milli Kütüphanesi", **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensel Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 123.

- Bunları standartlara uygun bir şekilde düzenlemek,
- Uluslararası enformasyon merkezleriyle bu enformasyonu paylaşmak ve uluslararası enformasyon sistemine katkıda bulunmak,
- Ulusal ve uluslararası enformasyon sistemini ülkede tanıtmak,
- Ülkedeki tüm enformasyon kullanıcılarının ulusal ve uluslararası enformasyon sisteminden yararlanmasını sağlamak,
- Kullanıcı eğitimi konusunda çalışmalar yapmak¹⁰¹

şeklinde özetlenebilecek işlevleri bulunmaktadır.

1.5 Ulusal Enformasyon Merkezlerine Örnekler

Dünya’da uluslararası enformasyon sistemleri ile ilişki kurmuş, onlara enformasyon sağlayan ve bunun karşılığında onlardan enformasyon alan bir çok merkez bulunmaktadır. Bunların pek çoğu, İngiltere **INIS** iletişim merkezi olan İngiliz Ticaret ve Endüstri Bakanlığı Kütüphanesi gibi, devlete bağlı resmi daire kütüphaneleridir.. Bazıları ise Almanya **INIS** iletişim merkezi olan **FIZ Karlsruhe** örneğindeki gibi özel ve ticari kuruluşlardır.

Bu bölümde İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri’nden ulusal enformasyon merkezi niteliği taşıyan kurumlar ile İngiliz Ulusal Kütüphanesi (**British Library**) örnek olarak ele alınacaktır.

1.5.1. İngiliz Ulusal Kütüphanesi (**British Library**)

Bu bölümde, İngiliz Ulusal Kütüphanesi yani **British Library** ve **British Library Document Supply Centre** ele alınmıştır. İngiliz ulusal enformasyonunu son derecede iyi organize eden **British Library**, bu konuda örnek bir kütüphanedir.

¹⁰¹ Taner, a.g.e., s. 22.

1.5.1.1. Tarihçe

British Library, İngiltere'nin ulusal kütüphanesidir. İngiltere'nin coğrafi konumu ve bölgesel yapısından dolayı, İskoçya ve Galler Ulusal Kütüphaneleri ile birlikte çalışmaktadır. Temmuz 1972 'de **British Library** Yasası ile kurulmuştur. 1 Temmuz 1973'te düzenlenmesi tamamlanarak kullanıcılara açılmıştır. Kütüphane, eski **British Museum** Kütüphanesi, Ulusal Merkez Kütüphanesi, Ulusal Bilim ve Teknoloji Kütüphanesi ile İngiliz Ulusal Bibliyografya Merkezi'nden oluşmaktadır.

Kütüphanenin temelini oluşturan **British Museum** Kütüphanesi 1753'te **Sir Hans Sloane**'un kitap koleksiyonuna dayanarak kuruldu. 1757'de İngiliz Kraliyet Kütüphanesi buraya bağışlandı. İ.Ö. 3. yüzyıla ait belgelere dek uzanan eski bir koleksiyon, **British Library** çatısı altında korunmaya başlandı.

Kütüphanenin temelindeki bir diğer derme ise, Ulusal Merkez Kütüphanesi dermesidir. 1916'daki kuruluşunda Merkez Öğrenci Kütüphanesi olarak anılan kütüphane, Britanya adaları içinde ve Büyük Britanya ile başka ülke kütüphaneleri arasındaki ödünç verme işlemlerinin ulusal merkeziydi. 1949'da İngiliz Ulusal Bibliyografyası Ltd. ülkenin ulusal bibliyografyasını yayımlamıştır. 1962'de Ulusal Bilim ve Teknoloji Kütüphanesi, zamanının Eğitim ve Bilim Bakanlığı yönetiminde **Yorkshire**'da **Boston Spa**'da kurulmuştu. Bu kütüphane, özellikle endüstriyel kütüphanelerin gittikçe artan ihtiyaçlarını gidermek için bilimsel ve teknik literatürü takip etmek amacını güdüyordu.

Sonuç olarak başta ayrı ayrı kurulan bu kütüphaneler, 1973'te **British Library** çatısı altında toplandılar. Nisan 1972'de kurulan **British Library** Yönetim Kurulu içinde o günkü kabinenin Eğitim ve Bilim Bakanlığı'ndan bir üye de bulunmaktaydı. Yasaya göre **British Library** dermesi, kitaplar, yazmalar, süreli yayınlar, filmler ve basılı olan ya da olmayan diğer kayıtlı belgelerin kapsamlı bir koleksiyonundan

oluşmaktaydı. Kuruluş amacı, bilimsel, teknik ve sosyal alandaki tüm kaynaklar için ulusal bir danışma, çalışma ve bibliyografik merkez olma¹⁰².

Kurulduğu yıllarda 21 milyon £ yıllık geliri olan **British Library**, bunun %89'unu Eğitim ve Bilim Bakanlığı'ndan, %11'ini kendi hizmetlerinden elde ettiği paydan sağlamaktaydı. 2000 kadar çalışanın 680'i profesyonel eğitim almış kişilerden oluşmaktaydı. Yönetim Kurulu'na bağlı olarak çalışan 5 bölüm bulunmaktaydı. Bunlar Ödünç Verme, Araştırma ve Geliştirme, Danışma, Merkezi Yönetim ile Bibliyografik Hizmetler bölümleriydi. Danışma bölümüne bağlı basma, yazma, doğu koleksiyonu, bilimsel danışma kütüphanesi şeklinde 4 bölüm daha vardı. Basma koleksiyon içinde ayrıca bir gazete kütüphanesi bulunmaktaydı¹⁰³.

British Library'nin Bibliyografik Hizmetler bölümü, özellikle 1975'den itibaren makine ile okunabilir kataloglama hizmeti vermeye başlamış ve **MARC** formatına uygun kayıtlarını Ulusal Bibliyografya'da yayımlamıştır. 1950'den beri olan tüm Ulusal Bibliyografya kayıtlarının **MARC** formata uygun olarak düzenlenmesiyle elde edilen yeni Enformasyon bankası ile kütüphaneciler son derecede faydalı bir kaynak edinmiş oldular. Bibliyografik Hizmetler bölümünün bu önemli işi başarmasının yanında, Ödünç Verme bölümüne yılda 2 milyon başvurunun gelmesi ve bunların kontrolünün sağlanması yine Ulusal Bibliyografya ve pek çok kütüphaneyi kapsayan toplu katalog çalışmalarının iyi yürütülmesi ile olanaklı kılındı¹⁰⁴.

1.5.1.2. Derme ve Bütçe

Günümüzde **British Library** Londra'da, **Colindale**'de ve **Boston Spa**'daki üç büyük merkezde hizmetlerini vermeye devam etmektedir. 2000 kadar personeli, 15

¹⁰² Stephen Green, "National Libraries: The British Library" **National Libraries**, ed. Maurice B. Line, Joyce Line, [New York], ASLIB, [1978], s. 195-199.

¹⁰³ **A.e.**, 200-203.

¹⁰⁴ H.T. Hookway, "The Resources of the British Library", **National Libraries**, ed. Maurice B. Line, Joyce Line, [New York], ASLIB, [1978], s. 206-208.

milyonu kitap olan 80 milyonluk bir dermeyi yönetmektedir. Her yıl 50 bin kitap alımı yapılmaktadır. 60 bin güncel süreli yayını barındıran **British Library**'nin yıllık bütçesi 13 milyon £ olarak belirlenmiştir. Yıllara göre değişen miktarlarda 300-500 bin £ olan kısmı yeni elektronik kaynakların alınmasına ayrılmıştır¹⁰⁵.

1.5.1.3. Bina

Belirtildiği gibi **British Library**, bugün üç binada hizmet vermektedir. **Londra St. Pancras**'daki yeni binası, **Londra Colindale Avenue**'daki **British Library Newspapers** binası ve **Boston Spa**'daki Belge Sağlama Merkezi binası.

Ana bina olan **St. Pancras**'daki **British Library**, 75.765 m²'lik net bir alana sahiptir. Kullanılan alan ise 67. 729 m²'dir. 4 kat deposu ve okuma salonları ile büroların bulunduğu 8 katı vardır. 2 ana bölümlü 1350 m²'lik sergi alanı bulunmaktadır. Beşeri ve Sosyal Bilimler kısmında 460; Bilim, Teknoloji ve İş Hayatı Bilgileri kısmında 180 kullanıcıya aynı anda hizmet verebilecek oturma kapasitesine sahiptir. 15 km² uzunluğunda açık rafı, yaklaşık 280 km² uzunluğunda kapalı rafı bulunmaktadır. Yaklaşık 11 milyon cilt kitaba sahip olduğu söylenebilir. Tahmini olarak her iş günü 25.000 kayıtlı materyal giriş-çıkışı yapılmaktadır. 250 kişilik konferans salonu, toplantı odaları, toplantı sırasında anında çeviri yapılmaya uygun şartları ve danışma alanları bulunmaktadır. Kitap rafları, 17 C°'lik ısı ve %50'lik nem oranı ile korunmaktadır. Okuma salonlarında bu oran 20-22 C°'lik ısı ve %40-60'lık nem oranı olarak belirlenmiştir. Binanın yapımında 1.300 milyon £ harcanmıştır¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Jim Vickery. "Reorganization in the British Library to Acquire Electronic Resources" **Library Collections, Acquisitions and Technical Services**, vol. 25(3), 2001, s.300.

¹⁰⁶ Milo Nelson, "The New British Library : Thirty-one Years in Making" **Computers in Libraries**, vol. 13 (9), 1993, s. 12.

1.5.1.4. Kullanıcı

Her ülkedeki milli kütüphane gibi, **British Library** de geniş bir kullanıcı kesimine hizmet vermektedir. **British Library**'nin kullanıcılarını 5 grupta incelemek yerinde olacaktır: Araştırmacılar, iş adamları, İngiliz kütüphane ağı kullanıcıları ve kütüphaneciler, öğrenciler, halk.

a) Araştırmacılar

Kendi araştırması ya da akademik anlamda araştırma için gelenlere dünyanın en seçkin koleksiyonlarından biri ile hizmet verilmektedir. Bu hizmet, İngiltere'nin ulusal materyalleri ve uluslararası araştırma materyallerini kapsamaktadır.

Dünya çapında eğitimli personel ile 12 milyon başlıktan oluşan ve sürekli gelişen web erişimli detaylı kataloglama aracılığıyla hizmet verilmektedir. Okuma salonuna her yıl yaklaşık 400.000 giriş yapılmakta ve dünyanın en hızlı ve en kapsamlı doküman ulaştırma hizmeti bu araştırmacılara sunulmaktadır.

b) İş adamları

Enformasyon ile güçlenmek isteyen küçük işletme sahipleri ve girişimcilere hizmet verilmektedir. Başarılı olmak için, yaratıcılığı, yeniliği ve ekonomik rekabeti desteklemek için iş sahipleriyle iletişim kurulmaktadır.

İş ve Entelektüel Özellikler Merkezi ile geleneksel araştırma hizmetleri vererek Dünyanın en geniş patent koleksiyonunu sunmakta ve 100 milyon araştırma makalesine elektronik erişim olanağı sağlanmaktadır.

c) İngiliz Kütüphane Ağı Kullanıcıları ve Kütüphaneciler

İngiltere kütüphanelerine gelen ve Enformasyon ağını kullanan herkesi kapsayan bir hizmettir. Kütüphaneciler de bu hizmetten yararlanırlar. İngiliz Kütüphane

sektörüne liderlik etmek ve kütüphanelere erişimi desteklemek, **British Library**'nin amaçlarındandır.

Bu kapsamda, halk kütüphanecilerine çevrimiçi eğitim kursu vermek, bibliyografik standartları ve hizmetleri sağlamak, fuarları ve çevrimiçi kaynakları devamlı izlemek, bölgesel materyallere en iyi erişimi sağlamak için oluşturulacak projeleri desteklemek, İngiliz kullanıcılarının kendi bölgesel kütüphanesinden doküman sağlama hizmeti yoluyla **British Library**'i kullanmasını sağlamak, verilen hizmetler arasındadır.

d) Öğrenciler

British Library, ilk ve orta dereceli okul öğrencilerine, çeşitli kaynaklarla eğitim araştırmaları yapmalarında ve araştırma yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktadır.

Ulusal müfredat programını destekleyen 2.000 çevrimiçi sayfayı sunmak; çalışma grupları, aktiviteler ve yaz okulları planlamak; öğretmenlerin notlarını ve yaratıcı rehberleri sergilemek, öğrencilere verilen hizmetler arasındadır.

e) Halk

British Library dermesi ile ulusal ve uluslararası ağlar yoluyla tüm halkın evrensel enformasyona erişimini sağlamak da **British Library**'nin kullanıcılarına verdiği hizmetler arasındadır.

Bu hizmet, **St. Pancras**'daki galerilere ücretsiz erişimi, bölgesel kütüphanelerdeki yardımcı kütüphaneciler yoluyla verilecek hizmetleri, zengin bir çevrimiçi içeriğin sunulmasını, sık sık düzenlenen halka açık gösteriler ve konuşmaları, değerli dermesinde yer alan müzik, vahşi hayat ya da yabancı dillerle ilgili CD'leri halkın yararına sunmayı kapsamaktadır¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Lynne Brindley, "The British Library and E-Learning", **Ifla Journal**, v. 31 (1) 2005, s. 13.

Görüldüğü gibi, hem hizmetleri çok çeşitli olan hem de kullanıcı yelpazesi geniş olan **British Library**, sadece kendi bünyesinde değil, işbirliği yaptığı bölgesel kütüphanelerle de hizmetlerini desteklemekte ve kütüphanelerarası işbirliği olanaklarını geliştirmiş teknoloji yardımıyla en etkin şekilde kullanabilmektedir.

1.5.1.5. Belge Sağlama Merkezi (BLDSC-British Library Document Supply Centre)

British Library'e bağlı olarak çalışan ama ayrı bir binada ve **Boston Spa**'da bulunan merkez, ödünç enformasyon kaynağı sağlama hizmeti vermektedir. Bu çalışmada, ayrı bir bölüm olarak ele alınmasının nedeni; bir ulusal kütüphanede bulunan böyle bir merkezle, ulusal enformasyon kaynaklarının ne kadar etkin bir şekilde kullandığının gösterilmesi açısından ilgi çekici bir örnek olmasıdır.

Merkezin tarihi 1916 yılında ödünç kitap alma gereksinimini karşılamak üzere Londra'da kurulan **National Central Library**'e dayanmaktadır¹⁰⁸. Bu kütüphane, 1961 yılında **Yorkshire**'da **Boston Spa**'ya **National Lending Library for Science and Technology** adını alarak taşınmıştır. 1973'te İngiltere'de yapılan bir düzenleme ile, **British Library**'e bağlanmıştır. O dönemdeki işlevi, **British Library**'nin "Bilim, Teknoloji ve Endüstri Bölümü"ne belge sağlamaktır¹⁰⁹. Kütüphanede 120 kişi çalışmaktaydı. Dermesinde 1.200 adet değişik süreli yayın ve 25.000 kitap bulunmaktaydı¹¹⁰.

Merkezin adı 1985 yılında British Library Document Supply Centre olarak değiştirilmiştir. Sadece ödünç materyal sağlama için çalışan bu merkez, 24 hektarlık bir arazi üzerinde kurulmuştur ve yaklaşık 146 km. raf uzunluğuna sahiptir¹¹¹.

¹⁰⁸ "History of the British Library," (Çevrimiçi), <http://www.bl.uk/about/history.html> , 23.7.2006.

¹⁰⁹ Nilüfer Tuncer. "Belge Sağlayan Kuruluşlar: YÖK Dokümantasyon Merkezi ve BLDSC," **Türk Kütüphaneciliği**, 2 (2) 1988, s. 51.

¹¹⁰ "History of the British Library," (Çevrimiçi), <http://www.bl.uk/about/history.html> ,23.7.2006.

¹¹¹ Tuncer, **a.g.e**, s. 52.

260.000 adet değişik süreli yayını kapsayan dermesinde ayrıca 3 milyon kitap, 500.000 kadar konferans metni ve çoğu bilimsel 5 milyon rapor bulunmaktadır.

Dermesindeki yayın türleri şunlardır:

- a) Konu ve dil sınırlaması olmaksızın süreli yayınlar,
- b) 1980'den bu yana İngilizce kitaplar,
- c) Diğer dillerde, özellikle Rusça kitaplar,
- d) 100 kadar ülkeden sağlanan raporlar
- e) Hemen hemen bütün konu başlıklarını içeren konferans bildirileri
- f) İngiltere'de en önemli uluslar arası kuruluşların resmi yayınları,
- g) İngiltere'de yapılan tezler,
- h) Müzik notaları¹¹²

Dünya çapında hizmet veren merkeze her yıl yaklaşık 20.000 kullanıcıdan 4 milyon başvuru gelmektedir¹¹³. Başvuruların bir bölümünde, fotokopi yoluyla belge sağlama isteğinde bulunmaktadır. İngiltere Telif Hakkı Yasası gereği, fotokopi yoluyla sağlanan her belge için bir telif hakkı ücreti ödenmektedir¹¹⁴.

1.5.2 Almanya'da Ulusal Enformasyon Merkezi Örneği : FIZ (Fachinformationszentrum) Karlsruhe

Almanya'da enformasyon ve dokümantasyon kurumları arasında planlı bir ağın oluşturulması Federal Hükümet'in Enformasyon ve Dokümantasyon Teşvik Programı 1974-1977 (**IuD Programm**) ile başlamıştır. Bir konudaki uzmanlık bilgisi, ilke olarak, piyasada kendini kabul ettirmesi gereken iktisadi bir unsur olarak görüldüğünden, ilk ve özellikle de sonraki enformasyon ve dokümantasyon

¹¹² Hasan Duman, **Uluslararası Bilgi ve Belge Sağlayan Merkezler**, Ankara, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 1993, s. 58.

¹¹³ "History of the British Library," (Çevrimiçi), <http://www.bl.uk/about/history.html> , 23.7.2006.

¹¹⁴ "Register for Our Services," (Çevrimiçi), <http://www.bl.uk/services/document/register.html>., 23.7.2006.

programları, bilimden daha çok ekonomiyi teşvik programları olarak hazırlanmıştır. Bu yüzden ağırlık noktaları başından beri fen ve mühendislik bilimlerinde olmuştur. **Karlsruhe** Uzmanlık Bilgisi Merkezi Ltd. Şti. (**FIZ Karlsruhe**) bu konudaki en önemli örnektir. Kamu yararına hizmet veren bu kurum, 1977 yılında kurulmuştur. Görevi, bilimsel ve ekonomik araştırmalar için yüksek kaliteli ve anında kullanılabilir enformasyonu sağlamaktır. 1983 yılından beri bu merkezin ana etkinliği Avrupa genelinde **STN International (Scientific and Technical Information Network)**'u işletmektedir.

STN International, bilimsel ve teknik veri tabanları için öncü bir birimdir. 350 milyon sınıflandırılmış veriden oluşan 210 bibliyografik veri tabanı çevrimiçi kullanıma hazır olarak güncellenmektedir. Alman merkezî konu kütüphaneleri de dahil olmak üzere tüm kütüphanelerle işbirliği yapılmaktadır¹¹⁵.

FIZ Karlsruhe, Alman Federal Hükümeti tarafından desteklenen **Wissenschaftsgemeinschaft (Bilimler Topluluğu) Gottfried W. Leibniz (WGL)** 'in üyesidir. 300 uzman ile çalışmaktadır. Bunların üçte biri bilimadamı ve mühendislerdir. Kurum, 1999 yılından beri enformasyon teknolojileri alanında uygulama geliştirme ve sistem entegrasyonu konusunda uzmanlar yetiştirmektedir. Araştırma, yayın faaliyetleri yanında, belge sağlama, enformasyon teknolojisi hizmetleri, dokümantasyon uzmanı yetiştirme, basılı ortamda bibliyografya ve elektronik ortamda veri tabanı oluşturma hizmetlerini sağlamaktadır. Basılı ortamda **STN News** ve elektronik ortamda **STN Newslines** adlı iki yayın organı bulunmaktadır. Elektronik yayınları arasında, **Compendex** adlı veri tabanı bulunmaktadır¹¹⁶.

FIZ Karlsruhe, uluslararası enformasyon sistemleri içinde yer alan **INIS**'in Almanya iletişim merkezidir. Bu anlamda, Alman ulusal enformasyon

¹¹⁵ Jürgen Seefeld, Ludger Syre, **Geçmiş ve Geleceğe Açılan Kapı: Almanya'da Kütüphaneler**, Georg Olms Verlag, çev. Meltem Arun, Hidesheim, 2004, s. 58.

¹¹⁶ **FIZ Karlsruhe**, ed. Rudiger Mack, Vera Münch, çev. Angelika Kraft-Böhm, Gisella Dietrich, FIZ Karlsruhe, Eggenstein, 2000, s. 14.

merkezlerinden biri olarak görülmektedir. Nükleer enerji alanında diğer ülkelerde kurulmuş tüm INIS merkezleri ile ilişki ve iletişim içinde çalışmakta ve bilgi alış-verişi sağlamaktadır. Ticari bir kuruluş olmasına karşın, kamu yararına çalışması, bilim ve teknoloji alanındaki ulusal enformasyonu sistemli bir biçimde organize etmesi açısından önemli bir kuruluştur.

1.5.3 İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden Ulusal Enformasyon Merkezi Örnekleri

Bu bölümde ise, İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde belli konularda uzmanlaşarak hem ulusal enformasyon merkezi olan hem de uluslararası düzeyde hizmet veren bazı merkezler, kısaca tanıtılacaktır.

Chemical Abstracts Services (CAS Online) : Kimyasal Öz Hizmetleri

Bilimsel araştırma ve keşiflerle ilgili bilimsel enformasyonu dijital ortamda sağlayan bir kuruluştur. 1907'den beri kimya ile ilgili bilimsel makalelerin dizinleme işiyle ilgilenir ve özlerini hazırlar. 1960 yılından itibaren bilgisayar sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Dünya kimya literatürünün organizatörü olarak görülen CAS¹¹⁷, günümüzde kimya, pozitif bilimler ve diğer pek çok alanda 40 binden fazla bilimsel dergi, patent, konferans bildirisini içeren çalışmalarda bulunmaktadır. 25 milyondan fazla belgenin özü, çevrimiçi olarak erişime hazır tutulmaktadır. Amerikan Kimya Derneği'nin bir bölümü olan CAS, Columbus Ohio'da hizmet vermektedir. Özellikle Kimya alanındaki önemli bir enformasyon merkezidir. Merkezin ürünü olan CAS Veritabanları (CAS Databases) kimya ve kimya ile ilgili alanlarda önemli bilimsel çalışmalarda kullanılmaktadır. Türkiye'deki enformasyon merkezleri, ücret

¹¹⁷ Ayşe Üstün, "Enformasyon Teknolojisi ve Kimya Alanındaki Yeri," **Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARCSempozyumu Bildiri Metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, yay. Haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1991, s. 264-271.

karşılığında abone olarak bu merkezin hazırladığı veri tabanından yararlanmaktadır. Karşılıklı bir veri alış verişi bulunmamaktadır¹¹⁸.

Thomson Scientific

Arts and Humanities Citation Index ve IPA (International Pharmaceutical Abstracts)

adlı önemli iki dizini de yayımlayan, merkezi Amerika Birleşik Devletleri **Philadelphia'da** bulunan bir enformasyon merkezidir. Yaklaşık 45 yıldır hizmet veren merkezin eski adı **Thomson ISI**'dir. İş adamlarına ve profesyonel kullanıcılarına enformasyon çözümleri sunan **Thomson Corporation** adlı şirketin alt bölümüdür. 20 milyondan fazla kullanıcısı olan şirket, hukuk, muhasebe, e-öğrenme, yüksek öğretim ve sağlık konularında hizmet vermektedir. **Thomson Scientific**, bilimsel alanda çalışan kişilere izin ve öz hazırlama hizmeti veren, belli konularda uzmanlaşmış personeli ile çalışan bir enformasyon merkezidir. Merkezin yayımladığı ve çevrimiçi olarak erişilebilen, sanat ve beşeri bilimler konusundaki yaklaşık, 1130 dergiyi tarayan **Arts and Humanities Citation Index**, bibliyografik kayıtlarını ve atıf taramalarını yapan bir dizindir. Ayrıca sosyal bilimler alanında seçilmiş dünya çapında önemli 7.000 bilimsel dergiyi de içermektedir. Türkiye'deki enformasyon merkezleri, ücret karşılığında abone olarak bu merkezin hazırladığı veri tabanından yararlanmaktadır. Karşılıklı bir veri alış verişi bulunmamaktadır¹¹⁹.

Ovid Technologies

Amerika Birleşik Devletleri'nde, New York'ta bulunan, **Biotechnology Abstracts** adlı veri tabanını da oluşturmakta olan enformasyon merkezidir. Uluslararası düzeyde tıbbi, bilimsel, akademik araştırmalarda enformasyon sağlamaktadır. 13 milyon kullanıcısı bulunmaktadır. **Ovid Gateway** ve **SilverPlatter** ile 1200 dergi, 500 kitap ve 200'den fazla veritabanına elektronik erişim sağlamaktadır. 1988'de kurulan **Ovid, Wolters Kluwer Health** adlı, özellikle sağlık bilimlerinde enformasyon hizmetleri sağlayan bir kuruluşun alt bölümüdür. Türkiye'deki

¹¹⁸ "CAS Chemical Abstracts Services Homepage," (Çevrimiçi) <http://www.cas.org/> , 21.09.2006.

¹¹⁹ "Thomson Scientific,"(Çevrimiçi), http://www.thomson.com/corp/about/ab_home.jsp , 21.09.2006.

enformasyon merkezleri, ücret karşılığında bu merkezin verdiği hizmetlerden yararlanmaktadırlar¹²⁰.

CAB International

CAB Abstracts gibi pek çok dizin ve öz veritabanlarını oluşturan, merkezi **İngiltere’de Oxfordshire’da** bulunan, **CABI Publishing** ve **CABI Bioscience** adlı iki alt kuruluşa sahip enformasyon merkezidir. 90 yıldır hizmet vermektedir. **CABI Publishing** tarafından yayımlanan **CAB Abstracts** tarım, ekoloji, bitkibilim, turizm gibi alanlarda yaklaşık 9.000 dergiyi, 2.500 kitabı, konferans bildirisini, raporları içermektedir. Tüm dizinleme ve öz çıkarma işlemleri konu uzmanları tarafından yapılmaktadır. Türkiye’deki enformasyon merkezleri, ücret karşılığında bu merkezin verdiği hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Türkiye bu merkezden de abone yoluyla ücret karşılığında yararlanmaktadır¹²¹.

ERIC (Education Resources Information Center)

Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından desteklenen bu enformasyon merkezi, 1966’dan günümüze dek eğitimle ilgili 650’den fazla dergiyi dizinlemektedir. 1.2 milyon kayıt içeren veri tabanında ise, sadece dergi makaleleri değil, kitaplar, konferans bildirileri, teknik raporlar, araştırma sonuçları ve eğitimle ilgili diğer türde belgeleri de içermektedir. 100.000’i bulan tam metinleri sayıca çoğaltmak için de çalışmalar devam etmektedir. Merkezin **ERIC Project** adı altındaki çalışmalarına, Amerikan Eğitim Bakanlığı’nın **Computer Sciences** şirketi tarafından teknik destek vermektedir¹²².

¹²⁰ “OVID,” (Çevrimiçi), <http://www.ovid.com/site/index.jsp> 21.09.2006.

¹²¹ “CAB International,” (çevrimiçi), <http://www.cabi.org/> 21.09.2006.

¹²² “ERIC,” (Çevrimiçi)

http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/resources/html/about/about_eric.html, 21.09.2006.

Fraunhofer Informationszentrum Raum und Bau

Merkezi Almanya'da **Stuttgart**'ta bulunan, mimari konusunda uzman bir enformasyon merkezidir. Mimari, inşaat mühendisliği, şehir planlaması, gibi konularda teknik, planlama, ekonomik ve hukuki enformasyon sağlamaktadır. Ulusal ve uluslararası karşılaştırmalı enformasyonu veri tabanları yoluyla sağlayan merkez, teknik raporları isteyen kişilere kağıt üzerinde de sunabilmektedir. **ICONDA** gibi önemli veri tabanlarını hazırlamaktadır. **ICONDA**, mimari, inşaat mühendisliği, şehir planlaması konularında 22 ülkede yayımlanan 400'den fazla dergiyi ve 455.000 belgeyi içermektedir¹²³.

IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers, Inc.)

Merkezi Amerika Birleşik Devletleri New York'ta bulunan enstitü, elektrik ve elektronik mühendisliği alanında uzmanlaşmıştır. **IEEE Xplore** gibi önemli veri tabanları bu enstitü içinde üretildiğinden, enstitüyü önemli bir enformasyon merkezi olarak görmek olanaklıdır. **IEEE**, 1884'te kurulan **AIEE (American Institute of Electrical Engineers)** ve 1912'de kurulan **IRE (Institute of Radio Engineers)**, adlı iki enstitünün birleşmesi sonucu 1963 yılında çalışmalarına başlamıştır. Elektroteknoloji alanında ve ilgili bilimlerdeki teorik ve uygulamalı enformasyonun sağlanması, teknolojik yeniliklerin izlenmesi, çeşitli araştırmalara destek verilmesiyle ilgili çalışmalarda bulunmaktadır. Günümüzde, 365.000 üyesi olan IEEE, bu üyelere her hafta güncellenen ve şu anda sayısı 1.2 milyonu bulan tam metin belge içinden dizin ve atıf tarama hizmeti vermektedir. Bu merkeze abone olan bazı kuruluşlar sayesinde Türkiye'den de ücret karşılığında tarama yapılabilmektedir.¹²⁴.

¹²³ "Fraunhofer Informationszentrum Raum und Bau," (Çevrimiçi) <http://www.irb.fraunhofer.de/index.jsp?lang=en> 21.09.2006.

¹²⁴ "IEEE, IEEE Xplore," (Çevrimiçi) <http://www.ieee.org/portal/site> 21.09.2006.

National Library of Medicine, (NLM)

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tıp konusunda uzmanlaşmış ulusal kütüphanedir. Oluşturduğu tıp dermesi ve gerçekleştirdiği bibliyografik denetimle, önemli çalışmalara imza atmıştır. Uzun yıllardan beri verdiği **Index Medicus**, **MEDLARS** ve **MEDLINE** gibi hizmetlerle tıp literatürüne erişimde uluslararası hizmetler sağlamıştır. 1818-1836 yılları arasında Amerikan ordusunun içinde birkaç kitapla başlatılan kuruluş süreci, genel cerrah Dr. **John Shaw Billings'in** yönetimi sırasında **Index Catalogue** ve **Index Medicus'u** başlatan bir hizmet anlayışı ile devam etmiştir. 1956 yılında **NLM** adını almış, aynı yıl sağlanan yasal düzenlemelerle ve kazandırılan ekonomik olanaklarla uluslararası konumunu güçlendirmiştir.

Ayrı bir araştırma konusu olacak kadar kapsamlı olan **NLM'ye** burada kısaca değindikten sonra, yayımladığı veri tabanından söz etmek yerinde olacaktır. Tıp kütüphaneciliğindeki özel yerini oluşturmada **NLM'ye** yardımcı olan **MEDLARS**, **Index Medicus'un** devamı niteliğindedir¹²⁵. **MEDLARS (The Medical Literature Analysis and Retrieval System, 1964)** 1974'ten sonra **MEDLINE (Medlars Online)** adını almıştır¹²⁶. **MEDLINE**, 1990'ların ortalarına dek en çok kullanılan veri tabanı olma özelliğini elinde tutmuştur¹²⁷. 1998 yılında **MEDLINE Plus** erişime açılmıştır. **NLM** içindeki **National Center for Biotechnology Information (NCBI)** tarafından geliştirilen **PubMed** de, çok kullanılan yeni veri tabanlarından. **NLM**, sağladığı bu elektronik kaynaklarla da tıp alanında uzmanlaşmış bir enformasyon merkezi olma özelliğini korumaktadır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan merkezler, her biri kendi konularında uzmanlaşmış personeli ile dizinleme, öz hazırlama, tam metin erişim sağlama ve atıf taramaları

¹²⁵ Baydur, **a.g.e.**, s. 4-5.

¹²⁶ Huriye Çolaklar, "İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Kütüphanelerindeki Hizmet Anlayışına İ.Ü. Yabancı Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu'nun Etkisi," (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 6.

¹²⁷ Mine Tarlan, "Türkiye'de Akademik Tıp Kütüphanelerinde Kullanılan Elektronik Kaynakların Analizi," (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.49.

hizmeti veren enformasyon merkezleridir. Ne yazık ki Türkiye’de ne kamu ne de özel kesimde bu tür kuruluşlar bulunmamaktadır. Bir sonraki bölümde ele alınacak olan ULAKBİM tarafından verilen hizmetler de kitapları kapsamamakta, sadece seçilmiş dergilerle ilgili hazırlanmış veri tabanlarından oluşmaktadır. Türkiye’de bu tür merkezlerin eksikliği gün geçtikçe ve erişilmesi gereken Türkçe enformasyon kaynakları arttıkça hissedilmektedir.

Bir sonraki bölümde, Türkiye’de ulusal enformasyon sistemi, ulusal enformasyon politikası, ulusal enformasyon merkezleri kurma çalışmaları ele alınmaya çalışılacak; bu bağlamda YÖK Dokümantasyon Merkezi ve ULAKBİM gibi kurumlar incelenecektir.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ULUSAL ENFORMASYON SİSTEMİ VE ULUSAL ENFORMASYON MERKEZLERİ

2.1. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Sistemi

Ulusal enformasyon sistemi yapısını ortaya koyduktan sonra, Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaları, planlamaları ele almak gerekmektedir. Özellikle işbirliği konusunda atılan adımlarla bugünlere gelindiği düşünülürse, bibliyografik denetimle ilgili çalışmalardan, bugünkü ulusal enformasyon sistemi yapısının oluşumuna dek geçen süreç, önemlidir. Bu bölümde, özellikle Türkiye’de ulusal enformasyon sistemi oluşturma çabaları ele alınacaktır.

2.1.1. Türkiye’de Enformasyon Sistemi Geliştirme Çalışmaları

Enformasyon sistemi kavramının ilk kez resmi kaynaklarda ele alınışı her ne kadar 1996–2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı¹²⁸ gibi görülse de, aslında çalışmaların başlangıç tarihini 1950 yılına kadar geriye götürmek olanaklıdır. 1950 yılında, Paris’te yapılan **UNESCO** toplantısında, her ülkenin bir “Bibliyografya ve Enformasyon Merkezi” kurması önerilmiştir. **UNESCO** üyesi olan Türkiye için de bu geçerlidir. Kararın alınmasına rağmen, hemen uygulamaya geçilmemiştir. Konu, uluslararası toplantılarda alınan kararların beş yıllık kalkınma planlarında ve bilim politikalarında yansısıyla günümüze dek tartışılmalıdır.

Ulusal enformasyon sistemi ve ulusal enformasyon merkezleriyle ilgili çalışmalar, uluslararası düzeyde 1950’den sonra, 1958 yılında, Viyana’da toplanan Avrupa Milli

¹²⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996-2000**, Ankara, 1995, s.14-26.

Kütüphaneleri Kolokyumu'ndaki tartışmaların, milli kütüphanelerin bibliyografik çalışmaları etrafında yer almasıyla devam etmiştir. 1974 yılında, Paris'te düzenlenen uluslararası bir toplantıda, ülkedeki kütüphane ve arşivlerin dokümantasyonu alanında, altyapının oluşturulması için bibliyografik denetimin ulusal düzeyde olması zorunlu görülür. Ulusal Enformasyon Sistemi (**NATIS**) , ülkedeki enformasyon transferi ile ilgili tüm kuruluşları, kaynakları, yöntem ve etkinlikleri kapsar. Diğer taraftan **IFLA** tarafından, dünya üzerinde bibliyografik enformasyonun denetimi ve değişimini gerçekleştirmek üzere oluşturulan Evrensel Bibliyografik Denetim (**UBC**) Eşgüdüm Programı, uluslararası başarıyı, ulusal bibliyografik denetimin başarısı ile ölçmek gerektiğini kabul etmektedir.¹²⁹

Dünyada her alanda sağlanan gelişmeleri izlemek ve araştırmalar için ulusal enformasyon sistemlerinin de yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle, küçük ülkeler kendi sınırları dışında üretilen enformasyona bağımlıdırlar. Yani, enformasyon transfer etmek zorundadırlar. Ayrıca enformasyon problemlerini uluslararası ölçüde düşünmek gerekmektedir. Bu nedenlerle, **UNESCO**'nun enformasyon sektörünün uluslararası programlarına (**UNISIST** gibi), Birleşmiş Milletler'in bünyesindeki başka uluslararası özel sistemlere, Uluslararası Dokümantasyon Federasyonu (**FID**) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (**OECD**) gibi uluslararası kuruluşların programlarına katılmak gereklidir.¹³⁰

Bu konuda Türkiye'de yaşanan gelişmeleri:

- a) Kalkınma Planları
- b) Yüksek Öğretim Kurulu
- c) Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
- d) Türkiye'de Ulusal Enformasyon Politikası

¹²⁹ Leman Şenalp, "Milli Kütüphanelerin Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Kalkınmadaki Önemi,"**Türk Kütüphaneciliği**, c. 16 s. 4 Aralık 2002, s. 17.

¹³⁰ **A.e.** , s. 18.

içinde yer alışıyla incelemek yerinde olacaktır. Türkiye'nin Ulusal Bilim Sistemi'nin var olup-olmadığı da bu inceleme sırasında değinilecek bir başka konudur.

Türkiye'de kalkınma planlarında ulusal enformasyon sistemi ve merkezinin yer almasından önce yaşanan gelişmelerde, Devlet Planlama Teşkilatı'nın çalışmaları göze çarpmaktadır. 1973 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde "Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu" kurulmuştur.¹³¹

Komisyonun amaçları arasında, ulusal enformasyon sistemi ile ilgili önemli ipuçları da vardır. Konu açısından tarihi önem taşıyan bu ipuçları, 1973 yılında hazırlanan raporda şu satırlarla ifade edilmektedir:

"Günümüzde kalkınmanın çok yönlü ve bütünlük içinde oluşan bir süreç özelliğini taşıdığı anlaşılmış bulunmaktadır. Çeşitli alanlardaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ülke şartlarına en elverişli uygulamaya aktarılması hızlı kalkınmayı gerçekleştirme bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Bu itibarla milli seviyede koordine edilmiş bir enformasyon sisteminin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Böyle bir sistem içinde işbirliği ile en rasyonel şekilde görevlerin paylaşılmasını, verimliliğin arttırılmasını ve aynı zamanda maliyetlerin düşürülmesini sağlayacaktır. Çeşitli alanlardaki karar alıcı ve uygulayıcıların yeni gelişmelerden süratle haberdar olamaması, ithal edilen teknolojilerin gerek seçiminde, gerekse mükerrer ithalinin önlenmesinde enformasyon sağlama olanaklarının sınırlı bulunması nedeniyle düşük verimlilik ve maliyet sorunları çözülememektedir."¹³²

İşbirliğini gerektiren tüm çalışmalarda olduğu gibi, Türkiye'de kurulması öngörülen enformasyon sisteminin de ilk hedefleri maliyeti düşürmek ve verimliliği arttırmak olmuştur. Yine aynı raporda ele alınan bir başka konu da, komisyona alınacak

¹³¹ Toplu, **a.g.e.**, s. 142.

¹³² **Ae.**, s. 142; Bilimsel ve Teknik Enformasyon İhtisas Komisyonu, (Ankara, 1973), s.1, (Metin Teksirdir).

kişilere ait özelliklerin de ayrıntılı şekilde belirtilmiş olmasıdır. Öncelikle, enformasyon üretimi ve kullanımında etkin rol oynayan özel, kamu ya da üniversite kesiminden temsilcilerin bu komisyonda olması gerekliliği savunulmuştur. Bu kişilerin ise, konunun uzmanı olması, ilgili kuruluşların görüşünü de aksettirmek yönünden gerekli yetkiye sahip olması ve bağlı buldukları kuruluşlardan gereken enformasyonu sağlayacak seviye ve nitelikte olmaları şartları aranmıştır.¹³³

Türkiye’de pek çok konuda yaşanan sorun, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde çalışan bu komisyonun da başına gelmiştir. UNESCO tarafından açılan yolda pek çok ülke ile yanyana yürüyebilecekken, hedefi belirlenmiş böyle bir komisyonun görevi, Haziran 1975 tarihinde sona ermiştir. Halbuki, aynı tarihlerde Federal Almanya’nın yaptığı çalışmalara bakıldığında¹³⁴, çağdaş seviyenin yakalanabilecekken elden kaçırıldığı ve bazı gecikmelerin 1975 yılında komisyonun çalışmalarına son vermesiyle başladığı görülebilmektedir. Son derecede paralel giden çalışmaların kesintiye uğramasının bedeli bugüne yansıtılabilir.

Halbuki Devlet Planlama Teşkilatı’na bağlı olarak çalışan bu komisyon, çeşitli alt komisyonlar kurarak Federal Almanya örneği gibi çalışmış, hatta 9 Temmuz 1974 tarihli üçüncü toplantısında, Türkiye’de enformasyon akımı konusunda bugün de çözülememiş bazı sorunları tespit etmiştir. Bu sorunlar:

- “1. Enformasyon kaynaklarını toplayan merkezlerde, enformasyon üreten araştırma merkezleri ve uygulayıcılar arasında ahenkli bir işbirliğinin sağlanamamış olması,
2. Üretilen enformasyonun analizini ve değerlendirmesini yapacak merkezlerin yeterince bulunmaması,

¹³³ A.e., s. 2.

¹³⁴ Jale Baysal, “Bir Sistem Modeli ve Türkiye,” “TÜBİTAK-TÜRDOK Ulusal Enformasyon Sistemi Simpozyumu (1 : Ankara : 20-21 Aralık 1983)” (Metin Teksirdir) , s. 1-2.

3. Üretilen enformasyon kaynaklarının araştırıcı ve uygulayıcıya iletilmesini sağlayacak, gerektiğinde ihtiyacı karşılamaya, yeni enformasyonun üretilmesi için merkezleri uyaracak personelin az olması,
4. Enformasyon kaynaklarının toplanması, organize edilmesi ve yayılması hizmetlerinin yanında enformasyon üreticileri ile enformasyona gereksinim duyan kuruluşlar ve kişiler arasındaki bağlantıyı sağlamakla görevli personeli yetiştiren eğitim kuruluşlarının günün ihtiyaçlarına göre program değişikliğine gitmeleri gerektiği,
5. Bütün bu kuruluşlar ve kişiler arasında, gerçek anlamda bir işbirliği ve koordinasyon sağlanması” olarak belirlenmiştir.¹³⁵

1973–1974 arası Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu’na 9 rapor sunulmuş, komisyonun amaçlarına uygun olarak pek çok kamu ve özel kuruluştan destek alınmıştır. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsası Birliği’nin görüşlerinden Devlet İstatistik Enstitüsü’ne, Sosyal Bilimler, Kültür ve Sanat alanlarından Bilimsel ve Teknik Enformasyon alanına dek konuyla ilgili raporların hazırlandığı görölmektedir.¹³⁶ Üzücü olan yan, bu raporların değerlendirilmeye alınmaması, başka çalışmalara zemin hazırlamış olmamasıdır. Yine de yukarıda verilen karar örneklerinde göröldüğü gibi, 1973-1974 yıllarında yaşanan sorunların günümüzde de sürdüğü anlaşılmaktadır.

Jale Baysal’a göre, ulusal enformasyon sistemleri kurmanın iki dayanağı vardır; enformasyon hizmeti verecek olanlar, bugünkü deyişle bilgi ve belge yöneticileri, ile devletin yönetim katları ve onların sağlayacağı parasal ve yasal destek.

Baysal, yönetim katları konusunda TÜBİTAK’a güvendiğini belirtirken, kişisel anlaşma ve kütüphanelerarası işbirliği ve ortak çalışma olanakları yaratmak için çaba göstermenin de gerekliliğini savunur. Eleştiri ve önerisini ad vermeden sürdüren

¹³⁵ Toplu, s. 144; Muslih Fer, Berin U. Yurdadoğ ve O. Tekin Aybaş. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu Ara Raporu. (Metin Teksirdir).

¹³⁶ Toplu, **a.g.e.**, s. 165.

Baysal, çeşitli özel ihtisas komisyonları kurulmasını, kararlar alınmasını, yasalar yönetmelikler çıkarılmasını beklemeden, kütüphanecilerin mesleğin saptadığı kuramsal ilkeler doğrultusunda elden geleni esirgememesine dikkat çeker. Ulusal enformasyon sistemi kurabilmek için gerekli olanlar arasında sadece devletin görevlerinin olmadığına dikkat çeken Baysal, kütüphane kayıtlarının tam olup-olmadığı, kullanıcısının sorularına kendini gerçekten yakın hissedip-hissetmediği gibi gerçekçi sorunları da öne sürer. Sorunların örgüt bozukluğunun ötesinde, kütüphanelere yapılması gereken yatırım yetersizliğinde olduğunu da belirtir.¹³⁷

Türkiye’de ulusal enformasyon sistemi kurma yolunda atılan bu planlı ilk adım, Kalkınma Planları içinde de yer alır. Kalkınma Planları içinde yer almak demek, uygulamanın eksiksiz yapılması demek değildir. Devletin, böyle bir sorundan haberdar olması ve harekete geçmeye yönelik kararlar alması da önemli bir adımdır.

2.1.2. Kalkınma Planları

Ulusal enformasyon sistemi kavramının ilk kez üçüncü beş yıllık kalkınma planında Bilim Araştırma ve Geliştirme maddesi altında, (1973–1977) ele alındığı belirtilmişti.

“Bilimsel ve teknik enformasyon birikimi ve enformasyon akımının sağlanması konusundaki çabalar, gelişen ihtiyaçlara oranla sınırlı kalmaktadır. Üniversiteler ve diğer kuruluşlardaki ihtisas kitaplıkları arasında işbirliği ve haberleşme gelişmemekte, kaynak israfına yol açmaktadır. Bilimsel ve teknik enformasyon birikimi, enformasyon akımı ve bu hizmetlerin ihtiyaçlara uygun biçimde gelişmesini sağlamak amacıyla dokümantasyon hizmetleri ile araştırma ve ihtisas kitaplıkları geliştirilecektir. Milli Kütüphane ve TÜBİTAK bu amaçla ortak bir envanter

¹³⁷ Baysal, a.g.e., s. 4-7.

çalışması yapacak ve bir geliştirme programı hazırlayacaktır” şeklinde bir görev dağılımı düşünülmüştür”.¹³⁸

1977 yılı programında ise, yapılacak olan işe ad konulmaya başladığı görülmektedir. “ enformasyon ve dokümantasyon konusunda ülke çapında teşkilatlanmanın sağlanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır” denilirken, bu işi kimin ya da kimlerin yapacağını belirtmemesi ciddi bir eksikliklerdir.

“Hala kurulamamış bulunan ulusal bir enformasyon ve dokümantasyon sisteminin gerçekleştirilmesi için Türkiye Bilimsel ve Teknik araştırma Kurumu’na bağlı TÜRDOK ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bilim ve Teknoloji Dairesi arasında çok yakın işbirliği sağlanacaktır” maddesi ise, yine üçüncü beş yıllık kalkınma planında, ancak son icra planında görülmektedir.¹³⁹

Dördüncü beş yıllık kalkınma planı ise, ulusal düzeyde Enformasyon akışının oluşturulması sadece bilgisayarlarla ilgiliymiş gibi gösterilmiştir.

“Türkiye çapında sağlıklı bir enformasyon akım sisteminin kurulması çalışmalarında temel odaklardan biri olması gereken bilgisayar sahibi kuruluşların ellerindeki bu teknoloji kuruluşları faaliyetlerine yönelik bir enformasyon bankası yaratmak üzere değerlendirilmesi sağlanacaktır.”¹⁴⁰ Şeklindeki bir yaklaşım, 1973 yılındaki komisyon raporundan bile ne kadar uzaklaşıldığının bir göstergesidir. Bu gösterge ne yazık ki, bir sonraki kalkınma planını da etkileyecektir.

Beşinci beş yıllık kalkınma planında, “memleketimizde sağlıklı bir enformasyon sisteminin geliştirilmesinde bilgisayar edinmeleri söz konusu kuruluşların ellerindeki olanakları, kuruluşları, faaliyetleriyle ilişkili birer enformasyon bankası oluşturularak

¹³⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıllık 1973-1977**,(Ankara: 1973), s.685 ve 690.

¹³⁹ Toplu, **a.g.e.** ,145–146.

¹⁴⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1982 İcra Planı, (Ankara, 1982), s.169.

değerlendirmeleri ve bu tür merkezler arasında enformasyon alış-verişini sağlayacak bağlantıların kurularak bir bilgisayar ağına bağlanması, bu amaçla öncelikle telekomünikasyon altyapısının nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi ilke olarak benimsenmektedir”¹⁴¹ denilmektedir.

Görüldüğü gibi, işin içerik kısmıyla ilgilenmektense, teknolojik altyapı sağlamanın daha ön planda ele alınması devletin bir sorunu gibi görülmüştür. Bu da işin bir yönüdür. Ancak mesela Baysal’ın da belirttiği gibi¹⁴², sorun sadece yatırım değil, kütüphanecilere düşen sorumlulukların da yerine getirilmesinin gerekliliğidir. Bunu sağlayacak bir sistem ya da merkez anlayışı bu plana dek görülmemektedir.

1988 yılı icra planı daha kurumsal temele oturtulan bir bakış açısı getirmiştir:

“Bir enformasyon bankası kurulması ve üniversite, sanayi ve araştırma kurumlarının bu banka ile enformasyon alış-verişini sağlayıcı bir sistemin tesisi amacıyla gerekli çalışmalar yapılacaktır. Enformasyon teknolojisinin ülke çapında gelişmesi için, başta kütüphanelerin telekomünikasyon ağının, enformasyon erişim sistemlerini nicelik ve nitelik olarak uygun yapıya kavuşturmaları için gerekli organizasyon yapılacaktır.”¹⁴³

Altıncı beş yıllık kalkınma planında ise, “Türkiye’nin gelişmiş ülkeler ile arasındaki enformasyon açığını kapatabilmek için araştırma yapmanın yanı sıra enformasyona erişmenin yol ve araçları üzerinde durulacaktır”¹⁴⁴ şeklinde ele alınan düşünce sadece yasaksavar bir tavrın işaretidir.

¹⁴¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985-1989**, (Ankara, 1985), s.160.

¹⁴² Baysal, **a.g.e.**,s. 4-7.

¹⁴³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **1988 İcra Planı**, (Ankara, 1988), s.211.

¹⁴⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990-1994**, (Ankara, 1989), s.309.

Planın 1994 yılı programında, konu enformasyon teknolojisi maddesinde ele alınmakta ve şunlar söylenmektedir:

“Enformatik sektörünü geliştirmek amacıyla yapılan çalışmalar belirli bir aşamaya ulaşmış, Ulusal Enformasyon Sistemi ve İstatistik Altyapısı Geliştirme ve Politikası Projesi hazırlanmıştır. Kamu ve özel kuruluşların ihtiyaç duyduğu enformasyona doğrudan ulaşmalarını sağlayacak detay proje çalışmalarının başlatılması gerekmektedir.”¹⁴⁵

Yedinci beş yıllık kalkınma planında ise konuyu ele alış biçiminde hem biçim hem içerik açısından daha farklı bir tutum izlenmektedir. Daha önceki plan ve programlarda konu “Bilim-Araştırma Teknolojisi, Kültür ve Enformasyon Teknolojisi” başlıkları altında ele alınırken, bu planda “enformasyon sağlama ve kullanma” başlığı altında bağımsız bir yapı içinde değerlendirilmektedir.

Enformasyon altyapısının yetersizliği, ulusal veri tabanları, ulusal enformasyon sistemi ve istatistik alt yapısı, veri tabanları ve veri iletişimi ile ilgili çeşitli işlemlerde kullanılabilecek metodolojilerin geliştirilmesi ile kullanılması ve gerekli yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler sorun alanları oluşturmaktadır.

Enformasyon kaynaklarını toplama, işleme, saklama ve kullanıma sunma konusunda kamu ve özel kuruluşlar arasında yeterli işbirliği ve koordinasyon bulunmamakta, sağlanan enformasyon ve verinin kullanıcılara ulaştırılmasında önemli ölçüde gecikmeler yaşanmaktadır. Bu ve bunun gibi sorunlar saptanırken, alınacak tedbirler arasında, dünya ile bütünleşme sürecinde karşılıklı enformasyon akımının ve insanların haber alma özgürlüğünün sağlanmasının son derecede önemli olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **1994 Yılı Programı** (Ankara, 1994), s.120.

¹⁴⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996–2000**, Ankara, 1995, s.99.

Aslan'a göre, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı incelendiğinde, enformasyon konusunun önemli bir yer tuttuğu gözlemlenebilmektedir. Bilim ve teknolojinin geliştirilmesi ve dünyayla bütünleşme projeleri kapsamında entelektüel mülkiyet hakları, enformasyon ağları ve bu ağlarda enformasyonun güvenliği konuları ele alınırken, enformasyonun akışı bölümünde dünya ile bütünleşme için pazar enformasyonu akışı ve enformasyon edinme özgürlüğünün büyük önem taşıdığı vurgulanarak tüm ilgili birey ve kuruluşların bu enformasyona erişebilmeleri için önlemler alınması, dünya ile bütünleşme yanında demokrasinin işlerliği ve spekülasyon kazançlarının azaltılması hedef olarak belirlenmektedir. 1996–1997 arasında, bu hedeflere ulaşmak için bazı adımların atıldığı, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi çatısı altında bazı çalışmaların yürütülmeye başladığı görülmektedir.¹⁴⁷ Bu çalışmalar, ileride ilgili bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Ocak 2000 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı'na, enformasyon politikası, enformasyon teknolojisi, kullanıcı, enformasyon personeli, mali konular, enformasyon üretimi, enformasyon hizmetleri mevzuatı ve standartlar ile enformasyon konuları şeklinde alt başlıkları kapsayan bir rapor sunulmuştur. Bu raporda, ulusal enformasyon alt yapısının yalnızca iletişim alt yapısından ibaret olmadığı, enformasyonun edinilmesi, saklanması vb. ile ilgili tüm alt yapı öğelerini içerdiği açıkça anlatılmıştır.¹⁴⁸ Ancak sonuç yine değişmemiş, kalkınma planında istenen hedefler konamamıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda iki kısımda ulusal enformasyon sistemini ilgilendiren konulara değinilmiştir. “Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve yurt çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması için yapılan çalışmalar sonucunda, yerel yönetimlerin de katkılarıyla açılan kütüphanelerle beraber mevcut kütüphane sayısı 1999 yılında 1.368'e, gezici kütüphane sayısı 68'e ulaşmıştır. Kütüphanelerdeki kitap sayısı ise 1998 yılında 13 milyonu aşmıştır. Ancak, kütüphanelerin çağdaş bir yapıya kavuşturulması

¹⁴⁷ Selma (Alpay) Aslan, “Ulusal Bilgi Politikası Sorunsalına Pragmatik Bir Yaklaşım”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11 (3) 1997, s. 209.

¹⁴⁸ “VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Bilgi Hizmetleri ve İçerik Alt Komisyonu Raporu,” **Türk Kütüphaneciliği**, 15 (2) 2001, s. 159-165.

yönündeki ihtiyaçlar önemini korumaktadır.”denilerek, gereksinimlerin altı zayıf da olsa çizilmiştir¹⁴⁹.

Sekizinci Kalkınma Planının bir diğer kısmında ise, yine ulusal enformasyon politikasına istenen yaklaşımda bulunulmamaktadır. Planda, “ulusal bilgi altyapısı geliştirilerek bilgiye erişim kolaylaştırılacaktır. İnternete erişim kapasitesi uluslararası gelişmelerin gerektirdiği düzeye yükseltilecek, elektronik ticareti geliştirmek ve bilgi güvenliğini sağlamak için uluslararası kural ve standartlar çerçevesinde hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır” şeklinde bir hedef belirlemesi yapılmıştır. Bilim ve Teknoloji Yeteneğinin Geliştirilmesi başlığı altında “yerel bilgi ağları geliştirilecek ve uluslararası ağ yapıları ile bütünleşme sağlanacaktır” denilmektedir. Bu bile bir ilerleme olarak görülebilir. Ancak bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesiyle ilgili bölümde yine sadece teknik yaklaşım sergilenmiştir. İçerik sağlama ya da ulusal enformasyon politikası açısından önemli hedefler konamamıştır¹⁵⁰.

Dokuzuncu Kalkınma Planında ise, ne yazık ki, ulusal enformasyon politikası ya da enformasyon sisteminin geliştirilmesinden diğer kalkınma planlarında söz edildiği kadar bile söz edilmemektedir. Bu konulara en yakın hedefler, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi ile yaygınlaştırılmasını kapsamaktadır. Bu konudaki en yetkin kurumlardan ULAKBİM’in bile adının geçmemesi ilgi çekicidir¹⁵¹.

Kısacası bu ana dek ele alınan bütün plan ve programlarda, kütüphane, arşiv ve enformasyon merkezlerinin bire bir adları bulunmamakla birlikte, yapılan planların ulusal enformasyon sistemi çalışmaları için birer adım niteliğinde olduğu gözlemlenebilir. Bilgisayarların bu sistem içinde önemli bir araç olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bilgisayarlarla, enformasyon kuruluşları dışında bir

¹⁴⁹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001 – 2005**, Ankara, 2000, s.97.

¹⁵⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **a.g.e.** , s.125-130.

¹⁵¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara, 2006, s.29-30.

enformasyon ağı değil, bilgisayar ağları oluşturulabilir. Bu yzden, yapılacak her plan ya da program, kütüphane, arşiv, müze, bilgi-belge merkezi gibi kurumları da birebir içermek durumundadır.

2.1.3. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Politikası

Ulusal enformasyon politikası, bir ülkenin ulusal enformasyon sistemini temelden etkileyen faktörlerdendir. **Charles Oppenheim**, İngiltere’de **Institute of Information Scientists**’in (Enformasyon Bilimcileri Enstitüsü’nün) başkanlığını yürüttüğü 1995 yılında yaptığı bir konuşmada bir ulusal enformasyon politikasının şu bileşenleri içermesi gerektiğini öne sürüyordu:

1. Açık ve net yasama (Veri Koruma, Enformasyon Edinme Özgürlüğü yasaları gibi)
2. Yasal düzenlemeler (örnek olarak radyo-TV Yayıncılığı, iletişim endüstrisi)
3. Alt yapıyı geliştirme (fiber optik ağlar gibi)
4. Enformasyondan yararlanılması (yeni hizmetler gibi)
5. Enformasyon hizmetlerinde çalışanların eğitimi ve genel nüfus içinde bilgisayar kullanımı enformasyonun geliştirilmesi
6. Kültürel enformasyon politikaları (ulusun kültür birikimi ile ilgili olarak)¹⁵²

Bu bileşenlerin oluşturduğu enformasyon politikası ile ulusal enformasyon birikiminin korunması ve gelecek nesillere aktarılması en önemli hedef olacaktır. Ancak, ulusal enformasyon politikasından beklenenler bununla sınırlı kalmamaktadır. Ülke düzeyinde saptanacak olan ulusal enformasyon politikası toplumun bütün enformasyon gereksinimini karşılayacak etkin bir hizmet ortamı oluşturmalı ve şu ilkeleri kapsamalıdır:

¹⁵² Aslan, **a.g.e.**, s. 210.

1. Enformasyonun herkes tarafından kullanılabilir ve zamanında ulaşılabilir olmasının garanti altına alınması
2. Değişik ortamlarda ya da birimlerde bulunan enformasyonun doğruluğu ve güvenilirliğinin sağlanması
3. Değişen koşullara göre, enformasyon konusunda ülke düzeyinde sorumlu olan kuruluşların, üstlerine düşen görevi yerine getirmelerinin sağlanması
4. Hükümet kayıtlarında kişilerle ilgili olarak, enformasyonun kullanılması ve isteyen kişilerin kişisel dokunulmazlığının garanti altına alınması
5. Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör de dahil olmak üzere ülke düzeyindeki bütün enformasyon kaynaklarının kullanımı (güvenlik, kişi dokunulmazlığı vb. nedenler dışında) sağlanmalıdır
6. Ülke düzeyinde herkesin enformasyondan eşit ve özgür bir şekilde yararlanması dikkate alınarak; enformasyon kullanımında oluşabilecek ekonomik sorunların devlet tarafından çözümlenmesi
7. Ülke düzeyinde, insanların nerede yaşadığı ve çalıştığına bakılmaksızın, yerel, bölgesel ve ulusal enformasyon ağları ile depozit kütüphane programı gibi yöntemlerle, halkın bilgilendirilmesi ve enformasyondan yararlanmasının sağlanması
8. Uluslararası düzeydeki enformasyondan yararlanmak için gerekli koşulların yaratılarak; uluslararası sitem ve ağlarla etkin işbirliği içinde olunması ve bunun için ülke düzeyinde ilgili kuruluşların harekete geçirilmesi¹⁵³

Günümüzde ulusal enformasyon politikası, temel yol ve yöntemleri belirlediği, gelişme için her tür enformasyonu sağlamak üzere bir çerçeve oluşturduğu, hızlı gelişimin getirdiği belirsizliği en aza indirdiği ve kaynakların daha iyi, yerinde, yaygınlıkla ve adil bir biçimde kullanılmasını sağladığı için vazgeçilmezdir.¹⁵⁴

¹⁵³ Mehmet Toplu, M.Tayfun Güle. "Türkiye'de Ulusal Enformasyon Politikasına İlişkin Sorunlar", **Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tespiti Sempozyumu: Bildiriler**, (Ankara : 22-25 Eylül 1992), Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 24-25.

¹⁵⁴ Nazlı Alkan, "Üniversite Kütüphaneleri ve Ulusal Bilgi Politikası," **Türk Kütüphaneciliği**, 11 (3) 1997, s. 241.

Uysal, bir ülkede ulusal enformasyon politikasını oluşturacak, izleyecek üst düzeyde yaptırım gücü olan, ekonomik desteği sağlanmış, iç siyasi etkinliklerden arındırılmış bir örgütün kurulması gerektiğine işaret eder.

Uysal'a göre, kurulacak olan ulusal örgütün nitelikleri şunlardır:

- a) Yasa ile kurulmalıdır
- b) Devletin üst kurumuna bağlı olmalıdır
- c) Sorunları saptama ve bu sorunlara çözüm bulabilmek için yurt çapında araştırma ve planlama yapabilecek nitelikte olmalıdır
- d) Amaçlarına varabilmesi için alınan kararları yürütebilme yetkisi ile donatılmalıdır
- e) Sonuca varılabilmesi için ilgili kuruluşlarda denetleme yapabilme yetkisine sahip olmalıdır
- f) Bütün bunları yapabilmesi için yeterli maddi olanaklara sahip olmalıdır
- g) Yurt içindeki bütün enformasyon bilimleriyle ilişki içinde olmalı, onlar üzerinde yaptırım gücü bulunmalı, bilimsel verilere dayanılarak çalışmalı, ülke koşullarına uygun politikalar üretmelidir
- h) Enformasyonun en fazla gereksinim duyulduğu alanlarla (eğitim, üretim, araştırma-geliştirme) işbirliği içerisinde olmalı, enformasyon politikasını saptarken bu alanların görüş ve önerileri göz önünde bulundurulmalıdır.
- ı) Enformasyonla ilgili tüm sorun ve tedbirlerin ulusal kalkınma plan, program ve stratejilerine yansımaları sağlamalıdır

i) Enformasyon erişim hizmetlerinde uygulanacak standartların tespit ettirilip hazırlanmasını sağlamalıdır

Ulusal düzeyde enformasyonla ilgili kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlayacak olan bu örgüt, bugüne kadar enformasyon konusunda birikmiş her türlü kaynak, donanım ve deneyim birikimlerinin bireysel ve kurumsal boyutlardan ulusal boyutlara aktarılmasını sağlayacaktır¹⁵⁵. Yılmaz da, böyle bir örgütün gerekliliğine işaret eder ve ulusal enformasyon çalışmalarını yürütüp planlayacak bir merkezin kurulmasının, ulusal düzeyde olduğu kadar, uluslararası düzeyde organizasyonun sağlanmasında da en yetkili merkez olacağını belirtir¹⁵⁶.

Ulusal enformasyon politikası bu tür bir merkez tarafından, bir kez hazırlanıp, sonra değiştirilemeyecek nitelikte değildir. Değişen ve gelişen enformasyon birikimi, enformasyon politikasını da etkileyerek değişmesini gerektirebilir. Bu yüzden enformasyon politikalarının esnek bir yapıya sahip olması önemlidir. **Montviloff, UNESCO** için hazırladığı **National Information Policies: A Handbook on the Formulation, Approval, Implementation and Operation of A National Policy on Information** (1990) adlı el kitabında, enformasyon politikalarının enformasyon kaynaklarının, hizmetlerinin ve sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanımı için strateji ve programlar tasarılanmasında yönlendirme sağlandığını belirterek, enformasyon politikasının bu tür politikaların bir bütünü olduğunu ifade etmektedir.

Ulusal enformasyon politikasının amacı, toplumun tüm sektörlerinde gelişmeyi sağlamak ve problem çözümede kaynak olarak kullanmak üzere, ülkede ya da dünyanın başka yerlerinde üretilmiş uzmanlaşmış ve mesleki enformasyon birikimlerine, bilimsel, teknik, toplumsal ve ekonomik enformasyona ve deneyime

¹⁵⁵ Neşe Can Uysal, “Enformasyon Politikaları ve Türkiye’deki Durum,” **Prof.Dr. Berin U. Yurdadoğ’a Armağan**, yay.haz. Fahrettin Özdemirci, Yusuf Kayan, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1994, s. 95.

¹⁵⁶ Tuncer Yılmaz, “Uluslararası Enformasyon Sistemleri,” **Türk Kütüphaneciliği**, 4 (2) 1990, s. 72.

erişebilmek ve bunlardan en üst düzeyde yararlanmaktır.¹⁵⁷ Aslan, bu noktada ulusal enformasyon politikasının gerekliliği konusunda bir tartışma açmakta ve tek politika yerine, ilgili kurumların politikalarından söz etmenin doğru olup olamayacağını sorgulamaktadır.

Türkiye’de enformasyon politikası alanında ilk ciddi adım 1961 yılında atılmıştır. Ancak bu tarihe dek yapılan üç önemli çalışmanın, günümüzdeki girişimleri de etkilediği söylenebilir. 1924 yılında hazırlanan eğitim politikası çerçevesi içinde **John Dewey** tarafından ele alınan “Türk Maarifi Hakkında Rapor”da, eğitimde kütüphanelerin işlevi üzerinde durulmuştur. 1925 yılında Hamit Zübeyr Koşay tarafından hazırlanan bir diğer raporda ise, Türkiye’deki kütüphanelerin İstanbul, Kastamonu ve Bursa illerinde yoğunlaştığı, diğer illerde yeterince kitap ve kütüphane bulunmadığı, kütüphanecilik eğitiminin zorunluluğu dile getirilmiştir. 1952 yılında **Dr. Lawrance S. Thompson** tarafından hazırlanan raporda ise, kütüphanelerarası işbirliği, üniversite kütüphanelerinde personel yetersizliği, halk ve çocuk kütüphanelerinin sorunları ve alınması gereken önlemler üzerinde durulmuştur.¹⁵⁸

Yukarıda belirtilen bu üç önemli rapor, enformasyon politikasının Türkiye’deki gerekliliği üzerine dikkati çeken ilk çalışmalardır. Her birinin işaret ettiği nokta, enformasyonu toplayan, düzenleyen ve kullanıma sunan enformasyon merkezi türlerindeki aksaklıkların giderilmesi ve işbirliği çalışmalarının gerekliliği olmuştur. Bu da enformasyon politikasının hedeflerinden biridir.

1961 yılında Kütüphaneler Komitesi’nin oluşturulması ve görevinin enformasyona yönelik sorunların saptanması, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi ve bunların kalkınma plan ve programlarına yansıtılması olarak belirlenmesi, Türkiye’de enformasyon politikası oluşturma çabalarının ilk ciddi örneği olarak gösterilebilir. Ancak yapılan çalışmaların, kalkınma plan ve programlarında yeterince yansımamasıyla istenen amaca ulaşamamıştır.

¹⁵⁷ Aslan, **a.g.e.**,s. 213.

¹⁵⁸ Mehmet Toplu, M.Tayfun Güllü. **A.g.e.**, s. 25.

Türkiye’de TÜBİTAK tarafından hazırlanan “Türk Bilim Politikası 1983–2003” ve “Bilim ve Teknoloji Politikası, 1988” örneklerinde, kütüphanelerin ve enformasyon hizmetlerinin önemine ilişkin hususlara yer verilmemiş olduğu görülmektedir. Türkiye’de bilim ve teknolojinin gelişiminde kütüphaneler, bilgi- belge merkezleri ve hizmetlerinin önemli rolü unutulmuştur.¹⁵⁹

Ayrıca Türkiye’de sağlıklı bir bilim politikasının olmayışı ve bilimsel yapının yeterince oluşturulamaması, ulusal enformasyon politikasının gelişimini engelleyen en önemli nedenlerdendir. Sağlıklı bir enformasyon politikasının olmayışı ile:

1. Türkiye’de bilim ve kültür alanında hükümetlerin belli politikaları ele almaması ve bu alanda çok farklı yasalara göre uygulamalar yapılması enformasyon hizmetlerinin gelişimini engellemektedir.
2. Enformasyon hizmetleri, bütün enformasyon ve belge merkezleri arasında eşgüdümün sağlanmamasından dolayı, birbirinden bağımsız ve kurumsal düzeyde devam etmektedir. İşbirliği çalışmaları gelişmemektedir.
3. Kütüphaneci kavramının yasal tanım boşluğu, kütüphaneci ve/veya enformasyon ve belge yöneticilerinin yetişmesinde daha modern yöntemlerin kullanılmasını, hizmetiçi eğitimin yaygınlaşmasını engellemektedir.
4. Uluslararası standartlar gözetilerek, ülke koşullarına göre hazırlanmış ve hizmetlerde yönlendirici bir işleve sahip olabilecek mesleki standartlar yetersizdir.
5. Türkiye’de, uluslararası enformasyon sistemleri ve ağlarıyla işbirliği ve altyapı koşulları henüz yeterince sağlanamamıştır.
6. Türkiye’deki bilgi-belge merkezleri, birbirlerinin koleksiyonlarını tanımamaktadırlar. Ulusal düzeyde bir toplu katalog çalışması yapılmadığı için, ulusal düzeydeki enformasyon birikiminin tanımlanması ve denetimi sağlanamamaktadır.

¹⁵⁹ Alkan, a.g.e., s. 244.

7. Ulusal enformasyon politikasının eksikliği nedeniyle insangücü, yer, zaman gibi alanlarda ulusal ekonomik kayıplara uğranması söz konusudur. Bu da, kısıtlı ülke olanaklarının daha da israf edilmesini beraberinde getirmektedir.¹⁶⁰

Türkiye’de bu kayıpları en aza indirebilmek için sağlıklı bir enformasyon politikasının merkezi bir örgüt desteği ile oluşturulması şarttır. Her türlü yasal desteğe, politika belirleme yetkisine, uygulamaları denetleme yetkisine sahip ve eşgüdümü sağlayacak olan bu örgüt, yaptırım gücüne de sahip olabilmelidir. Bunun için de Başbakanlığa bağlı ve DPT ile işbirliği içinde olmalıdır.

Bundan sonra yapılacakları şu şekilde sıralamak olanaklıdır:

1. Ulusal enformasyon sistemi ve enformasyon ağını oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

2. Enformasyon ve belge merkezlerindeki çalışmalar değerlendirilerek, kuruluşlar arasında Enformasyon alış-verişi sağlanabilmelidir. Bu sayede merkezi örgüt, nerede ne var bilecek ve politika oluşturmada önemli adımlar atabilecektir.

3. Merkezi örgüt, ülke düzeyinde enformasyon alanındaki tüm sorunları saptayacak bir komite oluşturmalıdır. Bu komite, enformasyonu üreten ve hizmete sunan kesimlerin katılımı ile oluşturulmalı ve ulusal enformasyon politikasının ana hatlarını belirleyerek öncelikleri saptamalıdır.

4. Sağlıklı bir enformasyon politikası için, ülkenin eğitim, teknoloji ve kültür politikaları da gözden geçirilmeli ve arada ilişkiler kurulmalıdır¹⁶¹

Yapılması gerekenler bu şekilde sıralansa da, Aslan’a göre enformasyon politikasını oluşturmak çok da kolay değildir. ABD’deki Kütüphane ve Enformasyon Bilimi Ulusal Komisyonu ya da İngiltere’deki Kütüphane ve Enformasyon Komisyonu

¹⁶⁰ Mehmet Toplu, M.Tayfun Güllü.a.g.e., s. 36-42.

¹⁶¹ A.e., s. 43.

türünden bir üst yapılanmanın gereği bile politika belirleyicilerce henüz kavranamamıştır. Aslan, bu koşullarda gerçekçi bir tavırla enformasyon politikası hakkında çalışmalar yapıp bunları paketler halinde sunmak yerine, öncelikli konuları tek tek ele almanın daha akılcı olacağını savunmaktadır.

Kültür mirasının korunması adına Derleme Kanunu'nun süratle gözden geçirilmesi gerektiğini düşünen Aslan, enformasyon politikası oluşturma yolunda Türk Kütüphaneciler Derneği'nin bir çalışma yapmasını önermektedir. Dernek çatısı altında oluşturulacak Danışma Kurulu ile belli başlı ulusal enformasyon birim ve kuruluşlarının politikalarının saptanması, ülkede var olan enformasyon ve belge merkezi türlerine göre sürekli çalışma gruplarının oluşturulması ve bunların konuyla ilgili raporlar hazırlamaları, Aslan'ın yapılmasını önerdiği ilk çalışmalardır. Buna göre, Türk Kütüphaneciler Derneği, bu raporlara dayanarak oluşturacağı genel raporu Kültür Bakanlığı'na sunarak bir destek alabilecektir. Görüşler saptandıktan sonra partilerden, sivil toplum örgütlerinden ve basından yardım alarak politikanın oluşturulup uygulanabilmesini sağlamak da gerekmektedir. Aslan, bunları yapamadıktan sonra “enformasyon politikası oluşturmak gerek” demenin yerine, sonuç alınabilecek konularda enerjiyi yoğunlaştırmanın gerekliliğine de işaret eder.¹⁶²

Gülle ise, özellikle ulusal enformasyon merkezi ve ulusal bilim politikası arasındaki ilişkiye işaret etmesi açısından değişik bir öneri getirmektedir. Üniversite Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları ve diğer araştırma kurumlarının (TÜBİTAK, TAEK, DPT, DİE, TCMB, HDTM vb.) kütüphane ve dokümantasyon merkezlerinin yöneticilerini bünyesinde toplayacak olan bir kurul, ulusal düzeyde kaynak dağılımı ve paylaşımı başta olmak üzere, bilim dünyasının gereksinim duyduğu her türlü belgenin en ekonomik, en verimli ve en hızlı bir şekilde kullanıma sunulması amacıyla periyodik olarak bir araya gelmeli, alacakları kararlar bağlayıcı olmalıdır.

¹⁶² Aslan, **a.g.e.** ,s. 215–216.

Bu oluşum aynı zamanda ulusal enformasyon politikasının alt yapısı için de belirleyici yönler taşıyabilir.¹⁶³

Acar, konuya Milli Kütüphane'nin yapabilecekleri açısından bakmaktadır. Bu bakış açısı, Türkiye'deki ulusal enformasyon merkezlerinden biri konumundaki Milli Kütüphane ile Türkiye Enformasyon Politikası arasındaki bağı göstermek açısından son derecede önemlidir.

Acar'a göre, Milli Kütüphane'nin başlıca işlevi ulusal bibliyografik denetimin sağlanması olsa da, bir anlamda ulusal enformasyon merkezi olması açısından, aşağıdaki işlevleri de yerine getirmek ve bu şekilde ulusal enformasyon politikasına katkıda bulunmak zorundadır:

- a) Ulusal ve uluslararası seviyede kütüphanelerarası işbirliği ve enformasyon-materyal alışverişini sağlamak,
- b) Yurtiçinde yayınlanan bütün enformasyon kaynaklarını toplamak, düzenlemek ve gelecek nesillere aktarmak üzere korumak ve bu kaynakları araştırmacıların hizmetine sunmak,
- c) Türk kütüphaneciliğine destek ve öncü olacak projeler geliştirmek ve gerçekleştirmek,
- d) Kütüphane hizmetlerinin bilgisayara dayalı olarak sürdürülebilmesi yönünde araştırmalar yapmak ve uygulamak; **CD-ROM**, **Internet**, **OPAC** gibi hizmetleri kullanıcılarına sunmak,

¹⁶³ M. Tayfun Gülle, "Türkiye'de Bilgi Edinme Özgürlüğüne İlişkin Sorunlar," **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, haz. Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996, s. 39.

e) Ulusal bibliyografik denetimin sağlanmasında önemli rol oynayan ve araştırmacıların enformasyona ulaşmalarına yardımcı olan ulusal bibliyografyaları hazırlayıp yayımlamak,

f) Bilimsel ve mesleki konularda karşılıklı fikir alışverişini, Enformasyon ve deneyim değişimini sağlamak üzere, sempozyum, seminer gibi bilimsel toplantılar düzenlemek¹⁶⁴.

2.1.4. Yüksek Öğretim Kurulu ve YÖK Kanunu'nda Enformasyon Sistemi

Türkiye'de ulusal enformasyon sisteminin kurulması için yapılan çalışmalar içinde Yüksek Öğretim Kurulu'nun çalışmaları da yer almaktadır. 2547 sayılı yasayla, Türk üniversitelerinin yeniden düzenlenmesi söz konusu olmuştur. Bu yasayla kurulan Yükseköğretim Kurulu, üniversitelerin tümünde eğitim-öğretim faaliyetlerinin düzenli bir biçimde gerçekleştirilmesi, öğretim elemanlarının kısa sürede yetiştirilmesi, üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili biçimde kullanılmasını gözetim ve denetim altında bulundurmaya görevlendirilmiştir¹⁶⁵.

Kaynak israfını asgariye indirmek, özellikle yeni kurulmuş veya çeşitli nedenlerden ötürü gelişmemiş üniversitelerdeki öğretim ve araştırma elemanlarına çağdaş hizmet sunmak, üniversite kütüphanelerinin çeşitli sorunlarına çözüm getirmek ve önderlik etmek amacıyla "Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi, 26 Aralık 1984 tarihinde hizmete girmiştir. Merkez, süreli yayın

¹⁶⁴ Tuncel Acar, "Ulusal Bilgi Politikası ve Milli Kütüphane," **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 56.

¹⁶⁵ Nilüfer Tuncer, "Üniversite Kütüphanelerinin Merkezileştirilmesi Konusunda YÖK'ün Görüşü ve YÖK Dokümantasyon Merkezi," **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 32 (2) 1983, s. 69.

koleksiyonunu, 1983 yılından itibaren geliştirmeye başlamıştır. ¹⁶⁶

Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi her ne kadar Türkiye'nin ve Orta Doğu ülkelerinin en büyük süreli yayın koleksiyonuna sahip idiyse de, abone olunan dergilerin yüzde 96'sı yabancı dilde olduğu için ¹⁶⁷ süreli yayın konusunda ulusal enformasyon merkezi olma niteliği kazanamamıştır.

2.2. Türkiye'de Ulusal Enformasyon Merkezleri

Türkiye'de ulusal düzeyde bilgilendirme ve belgelendirme hizmeti veren kurumlar bir araya getirildiğinde, sözü edilen işlevler etrafında çalışmalarını yürüten üç kurumun varlığı saptanır. Bunlardan ilki yerli yayınları toplayarak bibliyografyalarını hazırlayan ve ülke kütüphanelerinde bulunan yabancı yayınların künyelerini tespit eden çalışan Kültür Bakanlığı'na bağlı Milli Kütüphane, ikincisi yerli tezleri bünyesinde toplayan Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi, üçüncüsü daha önce YÖK'e bağlı olan geniş bir yabancı süreli yayınlar dermesi bulunan ve ulusal çapta toplu katalog oluşturmak, işbirliği ve organizasyon için politika ve standartlar belirlemek amacını güden Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi adıyla TÜBİTAK'a ve Başbakanlığa bağlanan (ULAKBİM)'dir. ¹⁶⁸

Bu üç merkez, birbirinden bağımsız ve farklı birimlere bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ancak Ulusal Enformasyon Merkezi denildiğinde, çeşitli konu alanlarında ulusal bilgi denetimini sağlayan ve dünyada aynı konularda çalışan diğer ulusal enformasyon merkezleriyle iletişim içinde olan kurumlar tanımlanmaktadır. Daha önce ele alınan INIS örneğinde olduğu gibi, belli konu alanlarındaki tüm ulusal

¹⁶⁶ Elçin Özbudak, "YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi Koleksiyonundaki Sanat ve Beşeri Bilimler Konulu Süreli Yayınların Kullanım Değerlendirmesi," **Türk Kütüphaneciliği**, 9 (2) 1995, s. 114.

¹⁶⁷ A.e., s. 115 ve Tuncer "Belge Sağlayan Kuruluşlar : Y.Ö.K. Dokümantasyon Merkezi ve BLDSK," s. 57-60.

¹⁶⁸ Elif Köklü, **Türkiye'de 1960 Sonrasında Kütüphanecilikteki Yenilikler**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 2001, s. 118.

enformasyon kaynaklarını toplamak, düzenlemek ve kullanıcıya sunmak üzere kurulan bu tür bir yapı, henüz ülkemizde çok azdır. Örnek olarak, daha önceki kısımlarda ele alınan TAEK Nükleer Dokümantasyon Birimi **INIS** Türkiye temsilciliği bu tür bir ulusal merkezdir.

2.2.1. Türkiye’de Ulusal Enformasyon Merkezi Geliştirme Çalışmaları

Türkiye’de ulusal enformasyon merkezi geliştirme çalışmalarını YÖK Dokümantasyon Merkezi, Milli Kütüphane ya da Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi öncülüğünde gerçekleştirmenin olasılığı tartışılabilir. Bu merkezlerin birlikte hareket etmesi ile de Ulusal Enformasyon Merkezi geliştirmeye çalışılabilir. Bu nedenle, Ulusal Enformasyon Merkezi oluşturabilecek bu üç kurumun geçmişini ayrı ayrı ele almak, amaç ve işlevlerini karşılaştırarak bu konuda birlikte çalışmalarının olanaklı kılınıp kılınamayacağını ortaya koymak yerinde olacaktır.

Türkiye’de ulusal enformasyon merkezi kavramı, milli devlet kavramıyla ortaya çıkmıştır. Ulusal kavramı, Türkiye’de Cumhuriyet’le birlikte başlar. Ulusal yayın denildiğinde, 1934 Basma Yazı ve Resimleri derleme kanununda yer alan “Türkiye’de her türlü baskı usulleriyle basılıp neşredilen yazı ve resimleri basanlar, bunların beş nüshasını Milli Eğitim Bakanlığının emrine vermeye mecburdurlar” ve “ memleketin kültür hayatıyla alakası olduğu Milli Eğitim Bakanlığı’na tespit ve ilan olunan eserler de bu mecburiyete tabi tutulurlar”¹⁶⁹ maddeleri, ulusal yayından ne anlaşıldığı konusunda ilk ipucunu verir. Buna göre, Türkiye’de basılmış ve Türkiye’nin kültür hayatıyla ilgili her yayın, ulusal yayın olarak belirlenmiştir.

Tarihsel gelişim sürecinde 1923 Cumhuriyet’in ilanı, 1928 Harf Devrimi, 1934 Derleme Kanunu, Derleme Müdürlüğü’nün kuruluşu, 1948 Milli Kütüphane’nin kurulması, 1952 Bibliyografya Enstitüsü’nün kurulması ve ulusal bibliyografyaların

¹⁶⁹ “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu,” Kanun no: 2527, 21.6.1934, **T.C. Resmi Gazete**, Ankara, sa. 2741, 2.7.1934.

(Türkiye Bibliyografyası, Türkiye Makaleler Bibliyografyası) yayınlanmaya başlaması, Türkiye'nin ulusal kütüphanesinin kurulması, "ulusal enformasyon" kavramının Bilgi ve Belge Yönetimi alanında nasıl geliştiğini göstermektedir. Öte yandan, özellikle Milli Kütüphane'nin kurulmasının ardından yapılan çalışmalar da, hem Milli Kütüphane'yi desteklemiş, hem de Türkiye'de "ulusal enformasyon" kavramının yerleşmesini sağlamıştır. Bu çalışmalar, üçüncü bölümde incelenecektir.

Türkiye Ulusal Enformasyon Merkezi kurma yolunda atılmış ve atılmakta olan adımlar ise bu bölüm içinde incelenecek konu başlıklarıdır.

2.2.2 Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Türkiye Dokümantasyon Merkezi ile TÜBES

Türkiye'de ulusal enformasyon merkezi kurma çalışmaları Ulusal Akademik Ağ ve Enformasyon Merkezi ULAKBİM ile başlatılamaz. Üçüncü bölümde ayrıntılı olarak işlenecek olan Milli Kütüphane'nin yanı sıra, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) bünyesinde kurulan Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi TÜRDOK'un incelenmesi de gerekmektedir.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 1963 yılında, 278 sayılı yasa hükümlerince;

"Ülkemizde temel ve uygulamalı bilim dallarında araştırma faaliyetlerini geliştirmek, özendirme ve koordine etmek" üzere kurulmuştur.

TÜBİTAK'ın kuruluş yasasında "ulusal düzeyde hizmet verecek bir dokümantasyon merkezinin oluşturulması" da yer almaktaydı. Bu nedenle, 1966 yılında TÜBİTAK tarafından, Türkiye'nin ilk dokümantasyon merkezlerinden biri olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK) kurulmuştur¹⁷⁰.

¹⁷⁰ "Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK) : Tarihçe," (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/tarihce/>, 20 Temmuz 2006.

1966 yılı Ocak ayında Türkiye'ye davet edilen **J. A. Shüller** adlı bir uzman, TÜRDOK'un gerçekleştireceği çalışmalar konusunda Mayıs 1968 tarihli bir rapor sunmuştur. Raporda "TÜBİTAK'ın ulusal bir dokümantasyon merkezi kurması faydalıdır. TÜRDOK, ülke içi enformasyon akımının ana merkezi olacaktır" denilmektedir¹⁷¹. 1967-69 yılları arasında uzman kadrosunu tamamlayan, eğitim ve hizmetlerin yürütülebilmesi için gerekli araç ve gereçleri sağlayan TÜRDOK, bir yandan da ulusal ve uluslararası kuruluşlarla yakın işbirliğini de geliştirmiş ve bir enformasyon iletişim sistemi kurarak hizmet vermeye başlamıştır¹⁷².

1970 yılı içinde İngiliz uzman **Coblans**, bir ay süre ile TÜRDOK elemanlarına dokümantasyon ve enformasyon kursları vermek üzere davet edilmiştir. Aynı yılın Ekim ayında TÜRDOK'un çalışmaları ve gelişimi hakkında bir rapor hazırlayarak ilgililere sunmuştur¹⁷³.

Bu raporlarda da belirlenmiş olan TÜRDOK'un görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- a) Bilimsel ve teknik konularda belge toplanmak ve Türkiye dahil bütün dünya ülkelerinden bu konularda enformasyon sağlamak,
- b) Belirli bilimsel ve teknik konularda yapılmış araştırmalar hakkında bibliyografyalar derlemek,
- c) Türkiye'deki ve dış ülkelerdeki teknik enformasyon merkezleri ile işbirliği yapmak,
- d) Her türlü kaynaklardan sağlanacak enformasyonun, araştırma, bilim, teknoloji ve öğretim sorunlarının çözülmesi için bilim adamı ve mühendislerin emrine hazır bulundurmak,
- e) Derlenen bilimsel ve teknik belgelerin özetlerini içeren bibliyografik yayınlar yapmak¹⁷⁴.

¹⁷¹ Jale Baysal, **Resmi Daire Kütüphaneleri ve Dokümantasyon Merkezleri**, Ankara, TÜBİTAK, 1972, s. 63-64.

¹⁷² "Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK) : Tarihçe," (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/tarihce/> , 20 Temmuz 2006.

¹⁷³ Baysal, **a.g.e.** , s. 64.

¹⁷⁴ Baysal, **a.e.** , s. 65.

Dokümantasyon ve enformasyon uzmanları, **Key to Turkish Science** adlı, dokuz ayrı bilim dalını kapsayan ve yılda iki sayı olarak çıkan, yerli yayınların künyesini ve İngilizce özetlerini veren, içinde İngilizce anahtar kelimelerle düzenlenen bir konu dizini bulunduğu bültenleri hazırlamışlardır. Zamanı için son derecede yararlı bir yayın olarak kabul edilen **Key to Turkish Science**, dizinleme işinde standartların olmaması, belirlenen konularda çıkan tüm yerli yayınları kapsamaması gibi bazı yönleri ile eleştiri almıştır¹⁷⁵.

1968-1971 yılları arasında TÜRDOK, çeşitli konularda onbir bibliyografya hazırlamıştır. 1971-1977 yılları arasında Ankara ve İstanbul Bilimsel ve Teknik Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, hazırlanmış, ancak çalışmalar sınırlı kalmıştır¹⁷⁶.

Türkiye’de tezlerin bibliyografik denetimi konusunda ilk çalışmayı başlatan kurum da TÜRDOK’tur. Türkiye’de ulusal enformasyon merkezleri kavramı incelenirken, ulusal enformasyonun önemli bir kaynağı olan tezlerin bibliyografik denetimini sağlayan TÜRDOK’un bu işlevine de değinmek gerekmektedir.

TÜRDOK 1975 yılında üniversitelere, askeri akademilere, lisansüstü eğitim yapan diğer kurumlara ve eğitim hastanelerine bir duyuru yaparak, Türkiye’de yapılan ya da yurtdışında Türkler tarafından yapılıp gönderilen doktora, doçentlik ve uzmanlık tezlerinin bibliyografik denetim altına alınacağını ve bunlara ait bibliyografik enformasyonun yıllık olarak yayınlanacağını bildirmiş, ayrıca yapılacak tezlerin de düzenli olarak kendilerine ulaştırılmasını istemiştir. Bu duyurunun bir sonucu olarak, 1974-1981 yılları arasını kapsayan 4 sayılık Tez Duyuru Bültenini hazırlayan TÜRDOK, aynı zamanda bu tezlerin büyük çoğunluğuna sahip olmuş ve fotokopi hizmetiyle kullanıcıların bu tezlerden faydalanmasını sağlamıştır. 4. sayının yayımlanmasını izleyen günlerde, tez sayısındaki artış, işlemlerin klasik yöntemlerle yapılması gibi nedenlerle, hizmetin YÖK tarafından yapılması gerektiği konusu

¹⁷⁵ Baysal, a.e., s. 77-79.

¹⁷⁶ Köklü, a.g.e., s. 74-75.

gündeme gelmiştir.1987 icra planı ile Yükseköğretim Kurulu, bu görevi üzerine almıştır.¹⁷⁷

TÜRDOK tarafından 1974 yılında yayımlanmaya başlayan ve bilim çevrelerine önemli bir hizmet sunan “Bilimsel Toplantı ve Duyuru Bülteni” 1984 yılına dek sürmüştür¹⁷⁸.

1990’lı yıllara gelindiğinde, TÜRDOK,

- a) Çevrimiçi ve Cd-Rom veri tabanlarından yayın tarama,
- b) Yurt içi ve yurt dışı enformasyon merkezlerinden belge sağlama,
- c) Türk bilim adamları ve uygulayıcılarının çalışmalarının tanıtılması,
- d) Toplu katalog çalışması,
- e) Değişik konularda enformasyon profillerinin yaratılması ve güncel duyuru,
- f) Eğitim ve danışmanlık gibi çeşitli enformasyon ve belge hizmetlerini aksatmadan vermekteydi¹⁷⁹.

Aynı yıllarda, TÜRDOK tarafından, ulusal ölçekte üretilen enformasyonun toplanıp ulaştırılabilir hale getirilmesine yönelik ulusal veri tabanları çalışmaları başlatılmıştır. Merkez, 1992 yılında "TÜRDOK Daire Başkanlığı", 1994 yılında "Enformatik Daire Başkanlığı" altında "Enformasyon Hizmetleri Müdürlüğü" olarak görevine devam etmiştir.

1987 yılında, Jale Baysal tarafından da eleştirilen bir kararla, TÜRDOK, kuruluşundan itibaren geliştirdiği bibliyografik kaynaklar dermesini isteyen kütüphanelere verebileceğini bildirmiştir. Aynı tarihlerde, YÖK Dokümantasyon Merkezi’nin bu tür yayınları toplamayı sürdürmesi ise dikkate değerdir. Baysal’ın da belirttiği gibi, o dönemde bilgisayar kullanımının en yaygın olduğu ülkelerde bile

¹⁷⁷ Erol Yılmaz, “YÖK Dokümantasyon Merkezi’nden Ulusal Tez Merkezi’ne Doğru,” **Türk Kütüphaneciliği**, 16 (1) 2002, s.46.

¹⁷⁸ Ayşe Üstün, “Kimya Dokümantasyon ve Enformasyon Sistemleri,” [y.y., t.y.] s. 77 (Metin teksirdir.)

¹⁷⁹ “Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK) : Tarihçe,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/tarihce/> , 20 Temmuz 2006.

bibliyografik kaynak basımı sürerken, TÜRDOK'un dermesinin dağıtılması isabetli bir karar değildir¹⁸⁰.

TÜRDOK'tan söz ederken, TÜBES (TÜBİTAK Bilgi Erişim Sistemi) hakkında da bilgi vermek yerinde olacaktır. TÜBES, TÜBİTAK Dokümantasyon Merkezi içinde Ekim 1984 tarihinde hizmete açılmıştır. Uluslararası veri tabanlarına ulaşımı sağlayacak bağlantıların kurulması, TÜBİTAK veri tabanının oluşması, ulusal enformasyon sisteminin geliştirilmesi amacıyla, iletişim sisteminin ve bilgi işlem sistemlerinin düzenlenmesi gibi çalışmaların da kuruluşun öncesinde, Mayıs 1984 tarihinde başladığı görülür.

Sistemde, bilgisayar yardımıyla bilimsel belgeler dizinlenmekte, konularına ayrılmakta ve hizmete sunulmaktaydı. Kullanıcı tarafından bir bilgisayar terminalinde verilen sorgulamalara istekler doğrultusunda bilgi olup olmadığı araştırılarak varsa kaynak bildirilmekteydi.

TÜBES'in ilişkide bulunduğu enformasyon merkezleri:

- Amerika Birleşik Devletleri'nden **DIALOG-Information Services Inc. , BRS- Information Technology, SLC Information Services/ ORBIT Search Services**
- İtalya'dan **ESA/IRS (European Space Agency/Information Retrieval Service)**
- Fransa'dan **TELESYSTEM-QUESTEL**
- İngiltere'den **Pergamon INFOLINE**

1986 yılında yapılan bir çalışmaya göre, TÜBES ile erişilen tüm bilgilerin %60'ını bibliyografik kayıtlar, %20'sini kataloglar, %10'unu sayısal ve %10'unu tam metin kayıtları oluşturmaktadır. Yine aynı tarihte, merkezde değişik konularda 13 konu uzmanı görev yapmaktaydı. Uzmanlarca yapılan sorgulamalar, veri tabanlarında

¹⁸⁰ Jale Baysal. "Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bazı Yeni Gelişmeler ve Sorunlar," **Türk Kütüphaneciliği**, 1 (1) 1987, s.6.

belirtilen kurallara göre gerçekleştirilmekteydi. Ancak TÜBES'e yapılan başvurular, yeterli görülmemiştir. Bunun nedenlerinden en önemlisinin enformasyona erişim giderlerinin yüksek oluşu özellikle çalışmada belirtilmiştir¹⁸¹.

TÜRDOK'un gelişimine ve işlevlerini ULAKBİM'e devretmesine dek geçen süre içinde gerçekleştirdiklerine bakıldığında, yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan güncel bilgileri sağlamak, enformasyon merkezleri ile işbirliği kurmak, bilimsel araştırmalara destek vermek ve Türkiye'de enformasyon üreten ve depolayan kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak amaçlarını kısmen gerçekleştirdiği gözlemlenebilir. Ancak bu kadar kapsamlı amaçlara sahip bu kurumun çalışmalarının daha çok bibliyografyalar üzerinde yoğunlaşması, eleştirilebilir bir noktadır. Teknolojik gelişmelerden yararlanmış ancak kendisini iyi geliştirememiş olan bu kurum, TÜRDOK Daire Başkanlığı (1992) ve Enformatik Daire Başkanlığı (1996) şeklindeki ad değişimlerinin ardından görevleri, dermesi, çalışmaları ile 1996 yılında ULAKBİM'e devredilmiştir.

2.2.3 Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi

Türkiye'de ulusal enformasyon merkezinin kurulma çalışmalarının temelinde, Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı (YÖK-DOK) da yer almaktadır. Merkez, üniversitelerimizde var olan enformasyon kaynaklarının, araştırmacıların enformasyon gereksinimlerini karşılamakta yetersiz olduğundan hareketle, üniversitelerde yer alan her türlü akademik programın öngördüğü geniş kapsamlı bir süreli yayın koleksiyonunu ulusal bir merkezde hizmete sunabilmek amacıyla kullanmadıkları süreli yayınlar için ayrı ayrı harcamalarda bulunması da önlenmiş olacaktı.¹⁸²

¹⁸¹ Üstün, "Bilgi Akımı ve Bilgi Erişim Sistemleri," s. 66-68.

¹⁸² İrfan Çakın, "Üniversitelerimizin Bilgiye Erişim Sorunları ile Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi," **Bilgi Dünyası**, 1 (1) 2000, s. 34.

1983 yılında temeli atılan YÖK-DOK, 26 Aralık 1984 tarihinde; "üniversitelere, bilim adamı ve araştırmacılara enformasyon ve belge hizmeti sunmak"üzere kurulmuştur. 6267 yurt dışı ve 273 yurt içi süreli yayına abone olunmuştur. Süreli yayın koleksiyonu Ocak 1993'te 9796'ya ulaşmış, ancak 1994–1995 yıllarında yaşanan mali nedeniyle yayınların birçoğu alınamamıştır.

Merkezde;

- a) Merkezin koleksiyonu ve yurt dışı enformasyon merkezlerinden belge sağlama,
- b)Elektronik ortamda ve basılı ortamdaki referans kaynaklarından (dizin, ansiklopedi, sözlük vd.) referans hizmetleri,
- c) Çevrim içi ve Cd-Rom veri tabanlarından ücretsiz yayın tarama,
- d) Türkiye'deki üniversitelerde hazırlanan yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlilik ve tıpta uzmanlık vb. gibi tezlerden tarama hizmetleri gibi çeşitli hizmetler verilmiştir.

Merkez, üniversitelerde eğitim yapılan her disipline ait, dünyada var olan belli başlı süreli yayınlara abone olarak, oluşturduğu dermesi ile üniversitelerin bütün elemanlarına, ayrıca gereksinim duyan bütün araştırmacı ve araştırma kurumlarına hizmet vermiştir¹⁸³. Tuncer'e göre Türkiye'nin ve Ortadoğu ülkelerinin en büyük süreli yayın dermesine sahip olan Merkez, %96 oranında yabancı dilde dermeye sahiptir¹⁸⁴.

Yabancı dilde önemli bir dermeye sahip olan Merkez, süreli yayın seçerken aşağıdaki noktalara dikkat etmekteydi:

¹⁸³ Özbudak, **a.g.e.** , s. 115.

¹⁸⁴ Tuncer, **a.g.e.** ,s. 58.

- 1) Alınması düşünölen süreli yayının dizin ve öz dergilerinde, özellikle “Citation Index”te yer alması,
- 2) Hemen her dilde süreli yayın alınmasına rağmen, Türkiye’de araştırma ve üniversite eğitimi açısından İngilizce’nin önemi göz önüne alınarak bu dilde daha çok süreli yayın satın almak, bunun yanı sıra Fransızca ve Almanca gibi yaygınlıkla kullanılan yabancı dillerden de seçim yapmak,
- 3) Yayıncının deneyim ve güvenilirliğine dikkat etmek,
- 4) Uzman kütüphanecilere bildirilen, kullanıcılardan gelen süreli yayın alım isteklerini göz önünde tutmak. Böylesi kriterlerle seçilen süreli yayın sayısı, 1993 Ocak ayı itibarıyla 9796 olarak belirlenmiştir. ¹⁸⁵

1996 yılında YÖK Dokümantasyon Merkezi, tez birimi hariç, tüm hizmetleriyle TÜBİTAK-ULAKBİM'e devredilmiştir. Tez birimi ise halen YÖK bünyesinde hizmetlerine devam etmektedir. ¹⁸⁶

Hizmet verdiği yıllarda, uluslararası düzeyde kabul gören hakemli dergilerde yer alan Türkiye kaynaklı makale sayısının artmasında ve buna bağlı olarak Türkiye’nin 1983 yılında, dünya ölkeleri sıralamasında 45. olan yerinin 1997 yılında 27’ye yükselmesinde YÖK-DOK’un büyük rolü olmuştur. Ne yazık ki 1991’den 1995’e gelindiğinde, Merkez’in abone olduğu süreli yayın sayısının 19.791’den 6.486’ya düşürüldüğü görölmektedir. 1980’li yıllardan beri süreli yayınlarda birim fiyatlar dolar bazında %11 oranında düzenli olarak artmaktayken sadece ekonomik nedenler ileri sürölerek abone olunan süreli yayın sayısının azaltılması haklı görölemez. ¹⁸⁷

¹⁸⁵ Özbudak , **a.g.e.**, s. 115–116.

¹⁸⁶ “Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı (YÖK-DOK): Tarihçe,” <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/yok-dok.uhtml> , (Çevrimiçi), 20 Ekim 2003.

¹⁸⁷ Çakın, **a.g.e.**, s. 35.

Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM), TÜBİTAK bünyesinde hizmet vermekte olan Enformasyon Hizmetleri Müdürlüğü ile YÖK bünyesinde faaliyet gösteren Dokümantasyon Merkezi'nin, YÖK yönetiminden alınarak, TÜBİTAK çatısı altında yeniden yapılandırılması sonucu 1 Haziran 1996'da kurulmuştur. Kurulduktan sonraki yıl, abone olunan süreli yayın sayısı daha da düşmüş, 4.880 olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁸⁸

Bu yapılandırılma, tez birimini kapsamamıştır. Yılmaz, YÖK Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın, 1996 yılında büyük bir değişime uğramasına rağmen, bu değişimin yeniden yapılanma pozisyonuna dönüşemediğine dikkat çeker. Oysa ki bu Merkez, sahip olduğu geniş tez koleksiyonu ve verdiği hizmetlerle, bu konuda ulusal bir bibliyografik denetim kurumu olacak "Ulusal Tez Merkezi" potansiyelini taşımakta ve bilim dünyası bunu sabırsızlıkla beklemektedir. Tezlerin bibliyografik denetimini ulusal boyutta tam ve eksiksiz sağlayarak, ticari yollarla elde edilemeyen bu yayınları geniş kitlelere sunabilmek için Merkez'in bugünkü yapısı, hem yasal olarak hem de personel ve teknolojik altyapı ve olanaklar açısından yetersiz kalmaktadır. Buna karşın, çok sayıda tezin bibliyografik bilgisi, Merkez'in veri tabanında yer almakta, tezlerin bibliyografik denetimi tam olarak sağlanmaktadır. Yılmaz, önerisinde YÖK Dokümantasyon Merkezi'ni, Ulusal Tez Merkezi şeklinde örgütlemenin doğru olduğunu belirtmektedir.¹⁸⁹

Bu yönde değişik bir bakış açısı da, tezlerin elektronik ortamda kullanıma sunulmasına ilişkin görüştür. Önemli ulusal enformasyon kaynaklarından olan tezlere erişimde böylesi çağdaş bir yol izlemek için, YÖK Dokümantasyon Merkezi'nin alt yapı, teknik donanım ve uzmanlarının yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Bunun için de üniversite enstitüleri ile YÖK Dokümantasyon Merkezi arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmeli, enstitülerin değişen sorumlulukları ortaya konmalıdır. Daha önce de değinilen Ulusal Tez Merkezi gibi tek bir merkezi yapı düşünülüyorsa, bu

¹⁸⁸ A.e., s. 36.

¹⁸⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 42-58.

yapı özerk bir yönetime sahip olmalı, özellikle bütçe ve teknik alt yapı konusunda desteklenmelidir¹⁹⁰.

Ulusal enformasyon kaynaklarına sahip bir merkez olarak, YÖK Dokümantasyon Merkezi'ni Ulusal Enformasyon Merkezlerini örgütleyen bir kurum olarak düşündüğümüzde ise karşımıza farklı bir tablo çıkmaktadır. Ulusal Enformasyon Merkezi, bir konudaki tüm ulusal enformasyon kaynaklarına erişimi sağlayan ve dünyadaki diğer Ulusal Enformasyon Merkezleri ile işbirliği yapması beklenen bir kurumdur. Bu anlamda tek enformasyon kaynağı türüne sahip bir merkezin, Ulusal Enformasyon Merkezlerini örgütleyen bir yapıda olması düşünülemez. Ancak, örgütlenmiş Ulusal Enformasyon Merkezlerine belli kurallar çerçevesinde tezleri kullandırma şeklinde destek sağlaması ile ulusal enformasyon sistemi içindeki görevini yerine getirebilir.

Kısacası, yukarıdaki nedenlerden ötürü, YÖK Dokümantasyon Merkezi'ni, Türkiye'de Ulusal Enformasyon Merkezlerini örgütleyecek bir kurum olarak görmek yanlış olacaktır.

2.2.4. Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM)

Çakın'a göre, ULAKBİM'in kuruluş gerekçeleri arasında, bu oluşumun, küresel Enformasyon pazarına katılabilmenin ve sanayileşmiş ülkelerle rekabet edebilmenin en önemli koşullarından biri olduğu belirtilmiştir. ULAKBİM'in üniversiteler düzeyinde yaptırım gücü olmayan TÜBİTAK'a bağlı olmasını eleştiren Çakın, bu kurumun, önceden olduğu gibi Yüksek Öğretim Kurulu bünyesi içinde yapılanmasının daha anlamlı olacağını belirtir.¹⁹¹

¹⁹⁰ Mehmet Boz, İnternet Üzerinden Tezlere Tam Metin Erişim: Bir Model Önerisi, **Bilgi Dünyası**, 3(2), 2002, s. 166 – 167.

¹⁹¹Çakın, **a.g.e.** , s. 26-41.

Görüldüğü gibi, ULAKBİM yapısı gereği tüm kütüphane türlerini kapsamamaktadır. Gerçi Köklü'nün belirttiği gibi, yeni başlangıçlar kavram, kurum ya da uygulama olarak birbirinden ayrı gibi görünseler de, birlikte düşünüldüklerinde, hızla artan kamu ve/veya vakıf Üniversite Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlıkları tabanı üzerinde Milli Kütüphane'yi de içeren bir çatı oluşturmuştur.¹⁹²

2.2.4.1. Tarihçe

ULAKBİM, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'nin kısaltılmış adıdır. 1 Haziran 1996 tarihinde “eğitim ve araştırma-geliştirme yapan kişi ve kuruluşlar (ulusal inovasyon merkezleri) arasında Türkiye çapında bir etkileşimli iletişim ortamı sağlamak ve benzer amaçlı yurtdışı ağlarla da bağlantısı olacak bu ağ üzerinden eğitim ve araştırma ortamının birikimini yansıtan enformasyon kaynaklarına erişim olanağı sunmak” temel amacıyla kurulmuştur.¹⁹³

ULAKBİM, daha önce TÜBİTAK bünyesinde hizmet veren Enformasyon Hizmetleri Müdürlüğü ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) bünyesinde hizmet veren Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı'nı devralarak göreve başlamıştır. YÖK Dokümantasyon Merkezi'nin zengin süreli yayın dermesi ile hizmet binası ULAKBİM'e devredilmiştir. Kurulduğu tarihte organizasyonu Merkez Başkanı, Başkan Yardımcısı, Enformasyon Ürün ve Hizmetleri Müdürlüğü (EÜHM) ile Dokümantasyon Hizmetleri Müdürlüğü'nden (DHM) oluşmaktaydı. ULAKBİM, birbiriyle yakından ilişkili iki temel bileşeni kapsamaktadır: Ulusal Akademik Ağ (ULAK-NET) ve Ulusal Enformasyon Merkezi (UBİM).¹⁹⁴

¹⁹² Köklü, **a.g.e.**, s.204.

¹⁹³ Tonta, “Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi,” s. 67.

¹⁹⁴ Yaşar Tonta, “Ulusal Bilgi Ağları ve ULAKBİM” **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 62-63.

2.2.4.2. Amaç ve İşlevler

ULAKBİM, üniversite ve araştırma kurumlarının ve bunların kullanıcılarının enformasyon gereksinimlerinin karşılanmasında teknolojik kolaylık sağlamayı hedeflemektedir. Bu teknolojik kolaylıklar, ağırlıklı olarak akademik kesimin oluşturduğu son kullanıcıların etkinliğini ve üretkenliğini artırıcı nitelikte, başta bilgisayar ağları olmak üzere, enformasyon teknolojisi desteği ile enformasyon ve belge erişim hizmetleri şeklindedir.¹⁹⁵

Tonta'ya göre ise ULAKBİM'in temel amacı, Türkiye'de üniversiteler ve araştırma kuruluşları arasında etkileşimli bir bilgisayar ağı kurmak, işletmek, enformasyon üretimine yardımcı olacak nitelikte enformasyon teknolojileri desteği sağlamak, ağırlıklı olarak akademik kesimin etkinliğini ve üretkenliğini arttırmak ve bu ağ üzerinden ve/veya geleneksel yollarla Enformasyon üretimine yardımcı olacak Enformasyon hizmetleri sunmaktır.¹⁹⁶

Görüldüğü gibi, ULAKBİM akademik anlamda bir ulusal Enformasyon ağı ve Enformasyon merkezi olmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle ulusal enformasyon merkezi olarak görülmesi beklenemez. Zira ulusal enformasyon merkezi, sadece akademik kesime değil, ulusal enformasyondan yararlanmak isteyen herkese açık bir merkez olmalı; sadece ulusal akademik enformasyonu değil, tüm ulusal enformasyonu toplamayı, düzenlemeyi ve kullanıma sunmayı hedeflemelidir.

ULAKBİM'in akademik ağırlıklı amaçlarına yönelik görevleri şöyle sıralanabilir:

- a) Kurumsal kullanıcıları birbirine ve küresel bilgisayar ağlarına bağlayan etkileşimli ve yüksek hızlı bilgisayar ağı kurmak ve işletmek,

¹⁹⁵ "ULAKBİM'in Amaç ve Görevleri," (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/misyonvizyon/> , 20 Temmuz 2006.

¹⁹⁶ Tonta, "Ulusal Bilgi Ağları ve ULAKBİM," s. 62.

- b) Bu ağın yurt dışındaki benzer ağlarla bağlantılarını sağlamak, işbirliğini geliştirmek ve akademik ve araştırma ağları düzeyinde Türkiye'yi uluslararası platformlarda temsil etmek,
- c) Bu ağı günün koşullarına göre geliştirmek, yeni ağlar kurmak ve ağ üzerinden enformasyon hizmetleri vermek,
- d) Enformasyon teknolojileri konularında araştırma ve geliştirme çalışmaları yürütmek,
- e) Geleneksel yöntemleri ve gelişen enformasyon teknolojilerini kullanarak, kullanıcılara enformasyon ve belge erişim hizmetleri sunmak ve bu hizmetleri günün koşullarına göre geliştirmek ve çeşitlendirmek,
- f) Enformasyon hizmetlerinin ulusal ölçekte yaygınlaştırılması yolunda çalışmalar yürütmek ve kullanıcılar arasında eşgüdüm, paylaşım ve işbirliğine yönelik girişimlerde bulunmak,
- g) Ulusal kaynaklı enformasyonun sınıflanıp dizinleme işlemlerini yaparak, son kullanıcıların hizmetine sunmak,
- h) Yurt dışındaki benzer enformasyon hizmeti veren kuruluşlar ile enformasyon aktarımı temelli işbirlikleri geliştirmek, ulusal enformasyon ve dokümantasyon merkezleri düzeyinde TBTAK'ı uluslararası platformlarda temsil etmek.¹⁹⁷

ULAKBM'in görevleri arasında niversite ve araştırma-geliştirme kuruluşlarını biraraya getirmek, öncelikli olarak akademik kesim ile araştırmacıların enformasyon gereksinimini karşılamak, amaçlarda olduğu gibi ön plana çıkmaktadır. Bu da amaçlarda olduğu gibi görevlerde de ulusal enformasyon merkezi olma özelliğini ortaya koymasını engeller. Halk ve okul kütüphanelerinin ulusal enformasyon sistemi dışında bırakıldığı da bu amaç ve görevlerden anlaşılabilmektedir.

¹⁹⁷ "ULAKBM'in Amaç ve Görevleri," (evrimii), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/misyonvizyon/>, 20 Temmuz 2006, Serpil Yetgin, "Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi-ULAKBM," **Bilgi Dünyası**, 2003, 4 (1) s. 74-75.

Ayrıca ULAKBİM, kurumsal kullanıcıları birbirine bağlayan akademik ağı ulusal ve uluslararası bağlamda hizmet kalitesini ön planda tutarak, yüksek bilgisayar teknolojisini kullanarak elektronik ortamda ulusal ve uluslararası enformasyon kaynaklarına ev sahipliği yaparak ulusal arşiv niteliğine ulaşmayı hedeflemektedir. ANKOS (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu) ‘un da kurucuları arasında olduğu **SPARC (the Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition)**’ın katılımıyla elektronik arşivler, elektronik dergicilik, akademik dünyanın ve kütüphanelerin elektronik ortamda enformasyona ekonomik koşullarda erişmelerini sağlamaya çalışır. Bu sistemde yabancı literatüre ulaşmak daha kolay olmaktadır. ANKOS’un daha verimli çalışabilmesi için yasal zemin de hazırlanmaktadır.

1996–1998 yılları arasında Ulusal Bilgi Merkezi (UBİM) adı altında hizmet veren merkeze, 1998 yılında TÜBİTAK’ın kuruluşunda emeği geçen ünlü matematikçi Cahit Arf’ın ismi verilmiştir. Cahit Arf Bilgi Merkezi’nde (CABİM), ülkemizdeki üniversite, kamu ve sanayi kesiminin enformasyon ihtiyaçlarının karşılanması ve enformasyon üretimine katkıda bulunmak amacıyla elektronik ve geleneksel yollarla çeşitli enformasyon ve belge hizmetleri verilmektedir. ULAKBİM-CABİM 10.000 başlık ile Türkiye’nin en zengin basılı dermesine sahiptir. 8.000 başlıklı elektronik dergi koleksiyonu da yine Türkiye’deki en büyük elektronik koleksiyonlardandır. Uluslararası önde gelen yayınevlerine ait elektronik dergilerin birçoğu ULAKBİM sunucularında ilk sayılarından itibaren yerel olarak arşivlenmektedir. Farklı konu ve disiplinlerde zengin bir veri tabanı koleksiyonu da bulunmaktadır¹⁹⁸.

ULAKBİM-CABİM içinde çeşitli hizmetler verilmektedir. Bunları aşağıdaki şekilde incelemek olanaklıdır:

¹⁹⁸ “Cahit Arf Bilgi Merkezi Hakkında,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/ulakbim/cabim.uhtml> , 20 Temmuz 2006.

1. Konu ve Atıf Tarama Hizmetleri

Konu ve atıf taramaları, Cahit Arf Bilgi Merkezi konu uzmanları ve kütüphanecileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Tarama başvuruları web sayfasında (<http://www.ulakbim.gov.tr/uye/>) yer alan formlar aracılığı ile yapılmaktadır. Kullanıcıların bu hizmetten yararlanabilmek için öncelikle sistemde bir üyelik hesabı açmaları gerekmektedir. Üyelik hesabı üzerinden taramanın yanı sıra, belge sağlama istekleri de yapılabilmekte ve istek, hesap durumları uzaktan izlenebilmektedir¹⁹⁹. Haziran 2000 tarihinden itibaren sadece elektronik posta yoluyla başvuru kabul edilmektedir²⁰⁰.

Yapılan incelemelerde kullanılan dizinler:

-ISI Proceedings

-Journal Citation Reports : **ISI-JCRs**, dünya çapında yayınlanan 8,400'ün üzerinde akademik derginin atıf (**citation**) enformasyonu ile "dergi değerlendirme"nde kullanılan kapsamlı ve özgün bir veri tabanıdır.

-Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı Kitapçığı (A-B-C Grubu Dergi Listesi)²⁰¹

2. Belge Sağlama Hizmetleri

ULAKBİM'de "Ulusal Belge Sağlama Sistemi (UBSS)" ve "Makale İstek Sistemi(MİS)" olmak üzere iki tür belge sağlama hizmeti verilmektedir. İki sistem işleyiş prensipleri açısından birbirinden farklı özelliktedir.

a) Ulusal Belge Sağlama Sistemi (UBSS): Kullanıcılar UBSS ile Türkiye'nin her yerinden belge sağlama isteği yapabilir. Kullanıcıların UBSS'den yararlanabilmesi için ULAKBİM'de üyelik hesabı almaları gerekmektedir. UBSS ile yapılan makale

¹⁹⁹ A.e.

²⁰⁰ Yetgin, a.g.e , s. 79.

²⁰¹ "Konu ve Atıf Tarama Başvuru Sistemi (KAT)," (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/tarama/>, 20 Temmuz 2006.

gibi enformasyon kaynaklarının fotokopileri, kullanıcıların adreslerine postalanmaktadır.

b) Makale İstek Sistemi (MİS): ULAKBİM süreli yayınlar koleksiyonundan makale fotokopisi isteği yapmak isteyen kullanıcıların, isteklerini ULAKBİM'e gelmeden önce belirlemelerini sağlar. Kullanıcılar MİS üzerinden ULAKBİM süreli yayınlar katalogunu tarayarak isteklerinin ULAKBİM'de olup olmadığını tespit ederler. ULAKBİM'de bulunan makaleleri sisteme kaydedebilirler. Sisteme kayıtlı istekler, 2 hafta süreyle saklı tutulmaktadır. Makale isteklerinin sonlandırılması için kullanıcının ULAKBİM merkeze gelerek sistem tarafından verilen işlem numarasını kullanarak isteğini sonlandırması yani fotokopiye göndermesi gerekmektedir. MİS'de istekler uzaktan tanımlanabilir ancak makale fotokopilerinin elde edilebilmesi için kullanıcının ULAKBİM'e bizzat gelmesi gerekmektedir²⁰².

3. Süreli Yayınlar Hizmetleri

Türkiye'deki en zengin süreli yayın koleksiyonuna sahip ULAKBİM kütüphanesinde, 1983'den günümüze, koleksiyon geliştirme politikası doğrultusunda çeşitli nedenlerle aboneliği kesilen dergi başlıkları da dahil, ortalama 10.000 başlık basılı ve elektronik yabancı kaynaklı dergi, seri yayın, TÜBİTAK Projeleri kesin raporları ve Türkçe dergiler yer almaktadır. Kullanıcılar merkeze gelerek ya da belge sağlama hizmetleri aracılığı ile koleksiyondan faydalanabilmektedir.²⁰³

Bu hizmet için aşağıdaki kaynaklar kullanılmaktadır:

- Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu (ULAKBİM, ODTÜ, Bilkent, Hacettepe ve Gazi Üniversitesi Katalogları)
- Elektronik Dergiler (ULAKBİM'in abone olduğu E-dergiler.)

²⁰² “Cahit Arf Bilgi Merkezi Hakkında,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/ulakbim/cabim.uhtml> , 20 Temmuz 2006.

²⁰³ A.e., Yetgin, a.g.e. , s. 78.

- Türkiye’de Yayımlanan Dergiler (ULAKBİM'e gelen dergiler.)
- **Nato-ASI** Seri Yayınları
- TÜBİTAK Yayınları (TÜBİTAK tarafından yayınlanan raporlar, analizler, bildiriler vd.)
- 1983-2002 ULAKBİM Süreli Yayın Koleksiyon Bilgileri
- Süreli Yayınlar Fazla Sayılar Listesi
- Journal Citation Reports (SCI-JCR) : ISI-JCRs, dünya çapında yayınlanan 8,400'ün üzerinde akademik derginin atıf (**citation**) bilgileri ile "dergi değerlendirmesi"nde kullanılan kapsamlı ve özgün bir veri tabanıdır.
- Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı Kitapçığı (A-B-C Grubu Dergi Listesi)

4. Okuyucu Salonu Referans Hizmetleri

Cahit Arf Bilgi Merkezi uluslararası veri tabanı koleksiyonları lisans anlaşmaları gereği TÜBİTAK IP blokları üzerinden kullanılabilir. Okuyucu salonunda merkeze gelen kullanıcılara çeşitli bilgi ve belge hizmetleri verilmektedir. Kullanıcılar okuyucu salonunda mevcut olan bilgisayar terminalleri aracılığı ile veri tabanlarından tarama yapabilir, elektronik dergilerden çıktı alabilirler. Bununla beraber, Makale İstek Sistemi (MİS)'i kullanarak ULAKBİM süreli yayın koleksiyonundan makale fotokopi isteği yapabilirler.

Okuyucu salonu **Pazartesi - Cumartesi günleri 09:00-12:30/13:30-17:00** saatleri arasında hizmet vermektedir. Ancak süreli yayınlar depoları pazartesi günleri kapalı olduğundan, ULAKBİM dergi koleksiyonundan fotokopi istek hizmetleri **Salı-Cumartesi** günlerinde yapılabilmektedir.

Salonda görevli danışma kütüphanecileri kullanıcılara bilgi kaynakları ve hizmetlerinin kullanımında rehberlik yapmaktadırlar.²⁰⁴

²⁰⁴ “Cahit Arf Bilgi Merkezi Hakkında,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/ulakbim/cabim.uhtml> , 20 Temmuz 2006.

5. ULAKBİM Türkçe Veri Tabanları

Teknolojideki başdöndürücü gelişmeler, veri tabanlarının gelişmesini hızlandırmış, bunun sonucu olarak kullanıcıların zaman ve mekan kısıtlaması olmaksızın bu veri tabanlarından yararlanabilmelerini ve Türkçe bilgi gereksinmelerini karşılayabilmelerini kolaylaştırmıştır.

ULAKBİM-CABİM Türkçe veri tabanlarının hazırlanma amaçları şöyle özetlenebilir:

- a) Türk bilim adamlarına ulusal nitelikteki mevcut bilgileri sunarak, çalışmalarına yardımcı olmak,
- b) Bilimsel makalelerin bibliyografik verilerini depolayarak, gelecek nesillere aktarmak,
- c) Araştırmalarda tekrarı önleyerek, iş gücü ve zamandan ekonomi sağlamak,
- d) Araştırma kalitesinin artmasında, iyiye yönelik rekabet ortamının gelişmesine katkıda bulunmak,
- e) Makalelerin İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimelerini de veri tabanına alarak, onları uluslararası platforma taşımak,
- f) Bilim dilinin gelişimini ve dil birliğini sağlamak,
- g) Uluslararası veri tabanları standartlarının Türkiye’de yaygınlaşması için öncülük ve danışmanlık yapmak,
- h) Veri tabanına girecek dergiler için yayın ölçütleri koyarak, dergicilikte uluslararası standartların yakalanmasına yardımcı olmaktadır²⁰⁵.

ULAKBİM Türkçe Veri Tabanları oluşturma çalışmaları ULAKBİM bünyesinde yürütülmektedir. Türk Tıp, Mühendislik ve Temel Bilimler, Tarım, Veteriner ve Biyoloji Bilimleri Veri Tabanları' na girecek dergiler ilgili komisyonlar tarafından

²⁰⁵ Yetgin, a.g.e., s. 83.

belirlenen dergi seçim kriterleri doğrultusunda seçilmektedir. Projeler Veri Tabanı, TÜBİTAK Destekli Projelerin kesin raporlarını içermektedir.

Aşağıda yer alan ULAKBİM Türkçe Veri Tabanlarının istatistikleri de hazırlanmıştır:

- a) TÜBİTAK Destekli Projeler Veri Tabanı [1966-]
- b) Mühendislik ve Temel Bilimler Veri Tabanı [1992-]
- c) Tarım, Veteriner ve Biyoloji Bilimleri Veri Tabanı [1992-]
- d) Türk Tıp Veri Tabanı [1996-]
- e) Sosyal Bilimler Veri Tabanı [2002-]²⁰⁶

Türkiye’de üretilen süreli yayınların bu veri tabanına girebilmeleri için:

1. Çıkış aralığına uygun olarak düzenli bir şekilde yayımlanmalıdırlar,
2. Hakemli olmalıdırlar,
3. Araştırma ağırlıklı makalelere yer vermelidirler,
4. Makalelerde iki dilde başlık, öz ve anahtar kelime bulunmalıdır,
5. Anahtar kelimeler, kullanılan kavramsal dizinlerle uyumlu olmalıdır,
6. Dergi kurulu ve yazım kuralları belirlenmiş olmalıdır,
7. Kültür Bakanlığı’ndan derginin sürekliliğini belgeleyen ISSN alınmış, dergide gerekli yerlerde basılmış olmalıdır²⁰⁷.

ULAKBİM-CABİM Türkçe Veri Tabanları’na bakıldığında, bunların ulusal enformasyon kaynakları olarak değerlendirilmesinden çok, seçilmiş kaynaklar olduğu gözlemlenebilir. Bu veri tabanları, ilgili konu hakkındaki tüm ulusal enformasyon kaynakları taranarak oluşturulmamıştır. Bu konuda Milli Kütüphane ile yapılabilecek bir işbirliği çalışması, Türkçe Veri Tabanları başlığı ile yapılan çalışmaları daha doğru sonuçlara götürebilecektir.

²⁰⁶ “Cahit Arf Bilgi Merkezi Hakkında,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/ulakbim/cabim.uhtml> , 20 Temmuz 2006.

²⁰⁷ Yetgin, a.g.e. , s. 84.

6. Elektronik Enformasyon Kaynakları

ULAKBİM tarafından abone olunan uluslararası veri tabanlarına erişim IP kontrollü olarak TÜBİTAK ve enstitüleri ile sınırlıdır. Kullanıcıların, uluslararası veri tabanlarını taramak için ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezi okuyucu salonunda bulunan terminallerden bağlanmaları gerekmektedir. Buna karşın, Türkçe veri tabanlarında erişim sınırlaması bulunmamaktadır.

Aşağıda, ULAKBİM-CABİM tarafından sağlanan veri tabanlarının alfabetik listesi bulunmaktadır²⁰⁸:

ABI/INFORM [1971-]

İşletme, Ekonomi vb. konularında kaynakları içeren bibliyografik ve tam metin veri tabanıdır.

Arts & Humanities Citation Index [1975-]

Sanat ve Beşeri Bilimler alanında uluslar arası atıf indeksi.

Biotechnology Abstracts [1982-]

Dünyada biyoteknoloji dalında yazılmış yaklaşık 3600 özlü yayın, patent, konferans bildirileri ve teknik raporları kapsayan geniş çaplı bir veri tabanıdır.

Blackwell Synergy

Temel bilimler sosyal ve beşeri bilimler mühendislik tıp ve yaşam bilimleri tam metin makale koleksiyonu

CAB Abstracts [1973-]

Dünyaca ünlü **CAB** cd, tarım, ormancılık ve yaşam bilimleri içinde birbirine bağlı disiplinlerin uluslararası yayınlarını kapsayan, profesyonelce hazırlanmış en geniş veritabanıdır.

Cambridge University Press

Fen bilimleri, mühendislik, mimarlık, sosyal ve beşeri bilimler, ekonomi, siyaset, tıp, eczacılık vb.konularda tam metin makale koleksiyonu

Compendex [1969-]

1969'dan günümüze tüm mühendislik dallarında yayınlanmış makaleleri içeren bibliyografik veri tabanıdır. **Science Direct** aboneliği olanlara tam metin erişim olanağı verir.

CRC Press ENGnetBASE

Dünyanın önde gelen yayınevleri tarafından yayınlanan mühendislik el kitaplarından oluşan veri tabanıdır. Koleksiyona katılan kitap sayısı her geçen artmaktadır.

EIU ViewsWires

Ülkeler hakkındaki bilgileri Politika, Ekonomi, Finans ve Düzenlemeler olarak 4 ana başlıkta sunan bir veri tabanıdır.

Elsevier (Sciencedirect)

Fen, Sosyal Bilimler ve Sanat konularında tam metin erişimli kapsamlı bir e-dergi veri tabanıdır.

ERIC [1960-]

Eğitim ile ilgili konuları içeren bibliyografik veri tabanı.

FSTA(Food Science and Technology Abstracts) [1990-]

²⁰⁸ “Veri Tabanları,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/> 24.07.2006.

Gıda ve içecek sektörü ile ilgili tüm dünya literatürünün etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını amaçlayan veri tabanı gıda bilimi, gıda üretimi, paketleme konularının tüm yönlerini kapsamaktadır.

GeoRef [1785-]

American Geological Institute'nin ilk veri tabanı olan GeoRef, yerbilimlerinde en detaylı veritabanıdır ve yılda 70.000'den fazla referans ile büyümeye devam etmektedir.

GeoRef Serials [1996-]

Yerbilimleri ile ilgili detaylı bilgiler içeren seriler veri tabanı.

GPO-U.S. government publications [1976-]

Kongre raporları, tartışmalar, kayıtlar ve bağlı bakanlıklar tarafından yayınlanmış kayıtları içeren ABD hükümeti bilgi kaynakları.

ICONDA [1976-]

Mimarlık, yapı, inşaat konularının her yönü ile ilgili olarak 22 ülkeden 455 000'in üzerinde belge içeren bir uluslararası veri tabanıdır.

IEEE Xplore [1950-]

İçeriği elektrik-elektronik mühendisliği, bilgi teknolojisi, bilgisayar, biomedikal mühendisliği, fizik vb. konularda tam metin erişim vermekle birlikte veri tabanı **IEEE** ve **IEE'** nin dergi, konferans ve standartlarını içermektedir.

Institute of Physics (IOP)

Fizik konusunda tam metin makale koleksiyonu

IPA(International Pharmaceutical Abstracts) [1970-]

American Society of Health-System eczacılarının işbirliği ile üretilen **IPA**,dünya çapında 1970 yılından beri yayınlanan 750'nin üzerinde Eczacılık,Tıp ve sağlıkla ilgili derginin bilgilerini kapsamaktadır.

ISI Proceedings [1990-]

Uluslararası konferans ve toplantı bildirilerini bibliyografik olarak veren veri tabanıdır.

Journal Citation Reports(JCRs)-ISI [1999-]

ISI-JCRs, dünya çapında yayınlanan 8,400'ün üzerinde akademik derginin atıf (citation) bilgileri ile "dergi değerlendirmesi"nde kullanılan kapsamlı ve özgün bir veri tabanıdır.

Lectures Notes in Computer Science [1997-]

Bilgisayarlarla ilgili araştırma ve öğretim konularında en son gelişmelerle birlikte "yapay zeka" ve "bioinformatik" alt konularını da içeren en önemli kaynaklardan biridir.

Medline (OVID) [1950-]

Tıp, Psikiyatri,Diş Hekimliği, Psikoloji, Hemşirelik, Veterinerlik dallarında hizmet veren tam metinli bir veri tabanıdır

Medline(OCLC) [1966-]

Tıp, Psikiyatri,Diş Hekimliği, Psikoloji, Hemşirelik, Veterinerlik dallarında hizmet veren tam metinli bir veri tabanıdır.

NetFirst(OCLC)

Akademik içerikli, uzmanlar tarafından seçilerek indekslenen Internet bilgi kaynaklarını içermektedir.

OCLC ArticleFirst [1990-]

OCLC tarafından hazırlanan **ArticleFirst** veri tabanı 1990'dan günümüze, çeşitli konularda 12 milyonun üzerinde makale içeren bibliyografik bir veri tabanıdır. Veri tabanı günlük olarak güncellenmektedir.

OCLC ECO (Electronic Collections Online) [1995-]

OCLC Bilimsel Elektronik Dergi Koleksiyonu, 1995'den günümüze birçok konuda bilimsel derginin tam metinlerine erişim sunmaktadır.

OCLC Union Lists

OCLC'ye üye kütüphanelerin süreli yayın koleksiyonları ile ilgili bilgi içerir. Yılda 2 kez güncellenen veri tabanı 8,000,000'in üzerinde kayıt içermektedir.

OCLC-GPO Government Publications [1976-]

Amerikan Hükümeti Bilgi Kaynakları. Veri tabanı 522,000'in üzerine kayıt içermekte olup, kayıtlar aylık olarak güncellenmektedir.

OVID-Lippincott Williams and Wilkins

Tıp, eczacılık konularında tam metin içeren veri tabanıdır.

U.S. Patent Office [1976-]

6 milyonun üzerinde ki Amerikan patentlerine tam metin erişim sağlayan patent veri tabanı.

UnionList

7.4 milyonun üzerinde kaydın yer aldığı, **OCLC** üyelerinin sahip olduğu dergi listesini içeren veri tabanı.

WILEY InterScience [1998-]

İş, finans, yönetim, kimya, bilgisayar bilimleri, eğitim, mühendislik, hukuk, tıp, matematik, fizik, psikoloji vb. konuları içermektedir.

World Almanac [1998-]

Dünya Almanağı, ülkeler ile ilgili biyografiler, istatistikler vb. gibi çeşitli referans kaynaklarını içermektedir. Yıllık olarak güncellenen veri tabanı 6,000'in üzerinde kayıt içermektedir.

World Textiles [1970-]

Tekstil endüstrisi, teknolojisi ve uygulamalı konularıyla ilgili bilgi veren veri tabanıdır.

WorldCat(OCLC) [1971-]

Dünya çapında OCLC'ye üye kütüphanelerin kataloglarını içermektedir.1971'den günümüze 49,000,000'in üzerinde kayıt içermekte olup, kayıtlar günlük olarak güncellenmektedir²⁰⁹.

Yukarıda verilen tüm hizmet türlerinde, başarılı çalışmalar yapıldığı ve bugün ULAKBİM-CABİM'in çok iyi bir şekilde işletildiği söylenebilir. ULAKBİM-CABİM, yakın geleceğe yönelik olarak yeni projelere de başlayacaktır. Bu projeler:

1. Ulusal arşivleme ve uzun dönem koruma,
2. Ulusal toplu katalog oluşturma,
3. Belge sağlama sisteminin geliştirilmesi ve üye kütüphane kapsamının genişletilmesi,
4. Ulusal e-referans hizmetleri,
5. Ortak bir platformda konu bazlı erişim, tek arayüzden tarama, kişiselleştirme gibi olanakları kapsayan portal site geliştirme projesinin başarılması şeklinde sıralanabilir²¹⁰.

²⁰⁹ "Veri Tabanları," (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/> 24.7.2006.

²¹⁰ Elif Aytek Gürses, "Elektronik Bilgi Kaynaklarına Erişimde ULAKBİM Ulusal Akademik Lisans Girişimi," Akademik Bilişim, (Denizli: 9-11 Şubat 2006), (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/dokumanlar/ab2006/elif/> , 21 Temmuz 2006.

Bu çalışmalara bakıldığında, gelişen teknolojik olanakları en iyi şekilde kullanan ULAKBİM-CABİM'in, en azından süreli yayınlar konusunda, Ulusal Elektronik Kütüphane olma yolunda ilerlediği görülmektedir. Ulusal Elektronik Kütüphane için öncelikle ulusal bir politika, iyi örgütlenmiş ve kendini adayarak çalışan kişilerin iyi örgütlenmesiyle yürütülen işbirliği çalışmaları gerekmektedir. Sonrasında ise devlet desteği ve ulusal çapta yaygın bir ağ yapısı şarttır. Dünyada da örnekleri olan bu tür kütüphaneler, Milli Kütüphane desteklerini de almışlardır. Finlandiya Ulusal Elektronik Kütüphanesi böyle bir örnektir. Bu örnekler ışığında, ULAKBİM-CABİM'in Ulusal Elektronik Kütüphane olabilmesi için gerekenler:

- a) Ortak derme geliştirme, lisans anlaşmaları,
- b) Kaynak paylaşımı, ulusal çapta yaygın belge sağlama hizmetleri,
- c) Basılı ve elektronik ortamdaki yayınlara ait toplu katalog,
- d) Enformasyon kaynakları arasında çapraz bağlantılar,
- e) Ulusal e-içerik geliştirme çalışmaları,
- f) Lisanslar, standartlar gibi konularda ortak ölçütlerin geliştirilmesi,
- g) Dağınık e-enformasyon kaynaklarına tek arayüzle ulaşım olanağı,
- h) Merkezi modeller, portallar, ulusal kütüphane ağları sistemi,
- i) Dijital depolar,
- j) Yeni proje açılımlarında ulusal ve uluslar arası işbirliği çalışmaları²¹¹.

Türk Milli Kütüphanesi'nin istenen gelişmeleri gösterememesi nedeniyle, bu hedefin yakalanması çok da uzak görülmemektedir. Ancak yine de, ULAKBİM-CABİM ve Milli Kütüphane arasında sağlıklı bir işbirliği kurulması, ülkenin ulusal enformasyon kaynakları açısından olduğu kadar, ekonomik kaynakları açısından da önemlidir.

Her şeyden önce şu andaki örgütsel yapısı ile , ULAKBİM'in tek başına Ulusal Enformasyon Merkezlerini örgütlemesi söz konusu olamaz. Ancak ulusal bilimsel

²¹¹ Elif Aytek Gürses, "Ulusal Elektronik Kütüphane ve ULAKBİM," Akademik Bilişim , (Adana: 3-5 Şubat 2003), (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/dokumanlar/ab2003/ekutup/?slide=1> 21 Temmuz 2006.

enformasyona erişimde önemli katkıları olabileceği kuşkusuzdur. Türk Milli Kütüphanesi'nin açığı bu şekilde kapatan ULAKBİM'in, Ulusal Enformasyon Merkezlerini örgütleme işini ancak Milli Kütüphane ve YÖK Dokümantasyon Merkezi ile birlikte işbirliği içinde üstlenmesi olanaklı görülmektedir.

Bu işbirliğinin ne şekilde olabileceğine ışık tutması amacıyla üçüncü bölümde Türk Milli Kütüphanesi incelenmeye çalışılacaktır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ULUSAL KÜTÜPHANE

3.1. Ulusal Kütüphane Kavramı

Ulusal kütüphane kavramına geçmeden önce, kütüphane kavramını tanımlamak yararlı olacaktır. Kütüphane köken olarak, Arapça ve Farsça iki sözcüğün yan yana gelmesiyle oluşmuştur. Arapça “**kütüp**” sözcüğü kitaplar, Farsça “**hane**” sözcüğü ise ev anlamındadır. Türkçe karşılık olarak “kütüphane” sözcüğü yerine “kitaplık” sözcüğü önerilmektedir. Ancak bu sözcük tamamen Türkçe değildir. Kökeni Arapça, eki Türkçedir.²¹² Bugün bilgi merkezi, belge ve bilgi merkezi, medya merkezi gibi kavramlarla ve içinde bulunan dermenin özelliklerini yansıtan sözcüklerle ifade edilmeye çalışılsa da, kütüphane sözcüğü kullanım geçerliliğini hala korumaktadır.

Baysal da tanımlama yaparken kitaplık sözcüğünü tercih etmektedir. Kitaplık, “belirli ve sınırlı bir çevrenin ya da herkesin yararlanması için, yazılı, basılı, görsel-işitsel her türden yayınları toplayan, düzenleyen, en elverişli yararlanma ortamını yaratacak araçları ve yöntemleri kullanarak çevresindekilere ulaştıran kuruluştur²¹³”. Çakın ise, etimolojik olarak günümüzde kütüphane sözcüğünün “kitapların bulunduğu yer” anlamının ötesine geçtiğini belirtir. Kütüphanelerin sorumluluğunun, enformasyonun oluşumundan enformasyon kaynaklarının sağlanmasına, düzenlenmesinden depolanmasına, iletilmesinden kullanılmasına değin oldukça geniş ve toplumsal açıdan önemli bir alanla çevrili olduğunu açıklar²¹⁴.

²¹² Osman Ersoy, “Kütüphanelerin Çağımızdaki Önemi,” **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 10 (1) 1961, s.2–3.

²¹³ Jale Baysal, **Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar Yöntemler**, 2.bs. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1987, s. 1.

²¹⁴ İrfan Çakın, “Araştırma Faaliyetleri ve Kütüphaneler,” **Türk Kütüphaneciliği**, 5 (4) 1991, s. 154–155.

Tüm bu tanımlamalardan hareketle, kütüphanelerin enformasyon, enformasyon kaynakları ve enformasyon kullanıcıları arasındaki iletişimi sağlayan kurumlar olduğunu söylemek olanaklıdır. Toplumsal kurumlar olan kütüphanelerdeki iletişim ise toplumsal iletişimin bir türüdür. Bu iletişim, kişi ve grupların ötesinde, kütüphanenin işleyişi ve amaçlarının gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. O halde kütüphaneler, gerek ıç iletişimle gerekse toplumla olan iletişimleriyle birer iletişim kurumudurlar.

Kütüphaneyi genel bir tanımla sınırlamak olanaklı değildir. Özel anlamda kütüphaneleri türlere ayırarak, toplum için anlamlarını daha anlaşılır kılmak ve topluma sundukları hizmeti, iletişim kurumu olma özelliklerini ortaya koymak daha uygun olacaktır. Kütüphaneler, hizmet verdikleri kullanıcı türüne göre ulusal kütüphaneler, üniversite kütüphaneleri, özel araştırma kütüphaneleri, halk kütüphaneleri ve okul kütüphaneleri şeklinde türlere ayrılırlar²¹⁵. Bu türlerin ortaya çıkışında ise tarihsel, düşünsel olaylar, teknolojik ve bilimsel gelişmeler etkili olmuşlardır²¹⁶.

Kütüphane türleri içinde bir ulus açısından ilk sırada yer alan tür, ulusal kütüphanedir. Bunun nedeni ise ilgili tanımlardan kolaylıkla anlaşılabilir. “Ulusal kütüphane, bulunduğu ülkede yayımlanan bilgi taşıyan her türlü belgeyi toplar, düzenler, bibliyografyalar kanalıyla duyurur ve gelecek kuşaklara aktarmak için depolar. Ulusal bir bellektir. Aile reisi gibidir. Diğer kütüphane türlerine öncülük, örneklik etme özelliği vardır”²¹⁷.

British Museum’un eski baş kütüphanecisi **Sir Anthony Panizzi**, **British Museum**’un her bilim dalında, her dilde, her memlekete ait yayınları, gerektiği şekilde tasnif edilmiş, tam teferruatlı olarak kataloglanmış, insan bilgisinin

²¹⁵ Keseroğlu, **a.g.e.** , s. 15–17 ve Baysal, s.12–13.

²¹⁶ Baysal, **a.g.e.** ,s.11.

²¹⁷ Hasan S. Keseroğlu, **Sessiz Serinliklerde Bilgi ya da Kütüphane Üstüne**, İstanbul: Mavibulut, 2004, s. 12.

gelişmesini takip etmeye olanak sağlayacak şekilde yeniliklerle bezenmiş olarak halka sunmayı amaç edindiğini söylemekle ulusal kütüphanenin bir tanımını yapmıştır²¹⁸.

Soysal'a göre, "ulusal kütüphane, bulunduğu ülkenin kültür ve bilim ortamının gerek çağdaş gerekse geleneksel verimlerine ulusal ya da uluslararası düzeyde 'sistematik' olarak erişim ve bunlardan çeşitli biçimlerde yararlanma olanağı sağlayan en yetkin organ olma konumundadır". Bir ulusal kütüphane, yasa ya da benzeri düzenlemelerle bir derleme kütüphanesi olarak çalışmakla da yükümlüdür²¹⁹.

Ulusal kütüphane, araştırma kütüphaneleri arasında yer almaktadır. Bunun en belirgin nedeni, ulusal düzeyde hizmet veren tek kütüphane olmasının yanı sıra ulusal nitelikte bilimsel ve sanat araştırmalarında gereksinim duyulan bilgi kaynaklarının öncelikle sağlanabileceği bir kuruluş olmasıdır²²⁰. Örnek olarak Türk Milli Kütüphanesi, "milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli eserleri ve belgeleri bir araya toplayarak esaslı bir merkez vücuda getirmek ve aynı zamanda her türlü ilim ve sanat çalışma ve araştırmalarının kolaylaştırmakla görevlidir²²¹".

Her ülkede bir tane ulusal kütüphane vardır. Ancak bir ulusal kütüphane, ABD'de ve İngiltere'de olduğu gibi birden çok yerde işlevini sürdürebilir. Amacı, bulunduğu ülkedeki yayınlar yanında, o ülkeyle ilgili yurtdışında yayımlanan bütün yapıtları bir biçimde saptamak, sağlamak, düzenlemek, duyurmak ve gelecek

²¹⁸ F.C. Francis, "Milli Kütüphanelerin Örgütü," **Milli Kütüphanelerin Görevleri ve Sorunları: Avrupa Milli Kütüphaneler Kollogyumu, (Vienna: 8-27 Eylül 1958)**, çev. Behire Abacıoğlu, Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komitesi Yayınları, 1963, s. 1.

²¹⁹ Özer Soysal, "Milli Kütüphane'den Ulusal Bilim Kütüphanesi'ne," **Bilginin Yazgısı**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998, s. 262.

²²⁰ Çakın, **a.g.e.**, s. 159.

²²¹ "Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun," Kanun No. 5632, **Resmi Gazete**, s. 7469, 29.3.1950, madde 2.

kuşaklara aktarmak üzere korumaktır. Kütüphanecilik alanında tekbiçimliliği sağlamak da önemli işlevlerindendir²²².

Ulusal kütüphaneler, diğer kütüphane türleri arasında farklı bir konuma sahip oldukları kadar, kendi içlerinde de farklılıklar göstermektedir. Tanımlanmış ve örnekleri olan türler şunlardır:

- a) Politik ve Kültürel Özellikler Gösterenler: İskoçya, Galler, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya Ulusal Kütüphaneleri,
- b) Ulusal Akademik Kütüphaneler: Helsinki ve İsrail Üniversite Ulusal Kütüphaneleri
- c) Ulusal Halk Kütüphaneleri: Kalküta ve Malezya Ulusal Kütüphaneleri
- d) Ulusal Parlamento Kütüphaneleri: ABD'deki **Library of Congress** ve Japonya'daki **Diet Library**
- e) Ulusal Özürlü Kütüphaneleri: İngiltere'deki Ulusal Görme Engelliler Kütüphaneleri²²³.

Bu noktada, ulusal kütüphanelerin antropolojik açıdan önemini de vurgulamak gerekecektir. Nitelikli bir donanıma sahip olan ulusal kütüphaneler, toplum hayatında toplumun bir parçası olarak bireylere okul dışında yönelmiş, onların yeteneklerini, davranışlarını geliştirmek amacıyla “toplum-kütüphane” ilişkisini kurarak düzenli, tasarlı, sistemli ve örgütlü bir eğitim kurumu özelliğini de kazanmışlardır. Kuşaktan kuşağa aktarılan kültür mirasıyla bireyin kendi toplumuna uyumunu ve hayatın çapraşık sorunlarının anlaşılmasını sağlayarak onlara karşılıklı dayanışma içinde yaşamak ve çalışmak olanağı sunmuşlardır. Böylelikle bireyler kendi istek ve ideallerini kendi toplumlarının ortak değerler sistemi ile bütünleştirmeyi

²²² Keseroğlu, a.g.e. , s. 15.

²²³ Ahmet Karataş, “Milli Kütüphanelerin İşlevleri,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensel Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 21.

öğrenmişlerdir. Çağdaş niteliğe bürünmek de ancak bu şekilde olanaklıdır²²⁴. “Ulusallaşma” kavramı, kültürel mirasın aktarımı gibi işlevleri gerçekleştiren ulusal kütüphanelerle daha da anlam kazanmaktadır.

3.2. Ulusal Kütüphanenin Amaç ve İşlevleri

Başka hiç bir kütüphane türünün üstlenemeyeceği yükümlülükler, milli kütüphaneleri ait oldukları ulusların en değerli varlıklarından birisi haline getirmiştir. Milli kütüphaneler, bir ulusun kültürünün aynası ve o ulusla ilgili üretilmiş her türlü enformasyon kaynağının en önemli adresidir. Ait oldukları ulus yaşadıkça varlıklarını sürdürecektir ve önemlerini koruyacaktır.

Ulusal Kütüphaneler, ulusal nitelikli bilimsel ve sanat araştırmalarında gereksinim duyulan enformasyon kaynaklarının öncelikle sağlanabileceği bir kuruluş olma amacıyla kurulur ve bu doğrultuda hizmet verirler²²⁵.

Ulusal kütüphaneler, ülkeyi temsil eden kütüphaneler oldukları için diğer kütüphane türlerine göre daha ön planda yer alırlar. Bir ulusal kütüphane, aşağıdaki işlevleri yerine getirmelidir:

1. Ülke yayınlarını eksiksiz toplamak,
2. Bunlardan en az birini derlemek,
3. Yabancı yayınları sağlamak
4. Ulusal bibliyografyalar hazırlamak,
5. Ülkede bibliyografik enformasyon hizmetlerini planlamak ve düzenlemek,
6. Kataloglar yayınlamak,
7. Kütüphanecilik ve teknoloji alanında önderlik etmek,
8. Yayınların uluslararası değişimini sağlamak.

²²⁴ Hasan Atmaca, “Eğitim ve Kültür Hayatında Milli Kütüphanelerin İşlevleri-Antropolojik Bir Yaklaşım-,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensel Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 78-84.

²²⁵ Çakın, a.g.e., s.159.

Ulusal kütüphaneler, bütün bu işlevlerinin ve ülkeyi temsil eden kütüphane türü olmalarının yanı sıra, çok sayıda kurum, kuruluş ve kişilerle olan ilişkilerini de sürdürmek durumundadırlar.

Bu ilişkiler sayesinde karşılıklı yardımlaşmalar, toplumun da fayda sağlayacağı bir duruma gelecektir.²²⁶

Yukarıdaki işlevleri bir başka bakış açısıyla şu şekilde ele almak olanaklıdır:

- a) **Temel İşlevler:** Bibliyografya hazırlamak, ülkede yayınlanan her eserden en az bir tanesini derlemek gibi.
- b) **Yapması İstenilen İşlevleri:** Kütüphanelerarası ödünç verme işlevini yürütmek, ülke yayınlarını toplamak ve korumak, kütüphane teknikleri alanında araştırmalar yapmak.
- c) **Zorunlu Olmayan İşlevleri:** Yayınların uluslararası değişimini sağlamak, yayınların fazla nüshalarının dağıtımını yapmak, görmeyenlere ve diğer özörlölere hizmet sunmak, kütüphane teknikleri alanında diğer kütüphanelere yardım etmek²²⁷.

Ulusal kütüphaneler, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Kimi ölkelerde birden fazla yerde ve birden fazla binada hizmet verirken; kimilerinde birden fazla olan ulusal enformasyon merkezleri arasında bir yer edinmektedir. Bu durum, ölkenin politik ve/veya sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili olduğu kadar, o ölkenin kütüphane ve enformasyon bilimine olan bakış açısıyla da ilgilidir.

²²⁶ Mustafa Akbulut, "Milli Kütüphanelerde Yeni Gelişmeler," **Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında Ölkelerin Tespiti Sempozyumu : Bildiriler**, (Ankara : 22-25 Eylül 1992), Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 146.

²²⁷ Karataş,a.g.e. s. 21.

3.3. Türkiye’de Ulusal Kütüphane (Milli Kütüphane)

Kütüphane türlerinden biri olarak kabul edilen ve her ülkede ulusal enformasyonu düzenleyip korumakla yükümlü olan ulusal kütüphane, bir önceki kısımda kavram olarak incelenmiştir. Bu kısımda ise, Türkiye’de ulusal enformasyon merkezlerini örgütleyip örgütleyemeyeceği tartışılacak olan Türk Milli Kütüphanesi’ni ele almak yerinde olacaktır.

3.3.1. Tarihçe

Türk Milli Kütüphanesi, dünyanın en genç ulusal kütüphanelerinden biridir. Cumhuriyet döneminde kurulmuş olsa da, temelinin 19. yüzyıl sonlarında atıldığı çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. 1946’da Adnan Ötüken tarafından başlatılan kurulma çalışmalarına değinmeden önce, bu temelin hangi tarihlerde gerçekleşen olaylarla atıldığını ele almak doğru olacaktır.

1870 yılında, Türkiye’de “ulusal kütüphane” kavramına ilişkin önermelere kaynak olması açısından önemli bir girişim yaşanmıştır. Bu girişim, İstanbul’da bir “Millet Kütüphanesi yapımı”nı gündeme getirmiş ve sonraları “Türk Ulusal Kütüphanesi”ni oluşturma gibi bir amaca yönelik olup olmadığı tartışılmıştır. Bu tartışmalar içinde en önemli belge, Münif Paşa Layihası’dır. Cunbur’a göre, Layiha’daki “Millet Kütüphanesi” tabirinden “milli kütüphane”nin kastedildiği düşünülürse, Tanzimat devrinde ülkemizde bir ulusal kütüphane kurma girişiminin yaşandığı söylenebilir²²⁸.

Osmanlı İmparatorluğu’nda aydın ve bürokratlar tarafından milliyetçiliğin ve pozitivizmin benimsenmeye başladığı dönem olan Tanzimat Dönemi’nde, ülkede devlet eliyle kurulmuş ilk halk kütüphanesi sayılabilecek Kütüphane-i Umumi’nin Beyazıt’ta 1882’de hizmete girişi ve 1884–1896 tarihleri arasında basılı kütüphane

²²⁸ Özer Soysal, “XIX. Yüzyıl Sonlarında ‘Türk Ulusal Kütüphanesi’ni Kurma Girişimi” **Türk Kütüphaneciliği**, 1(1) 1987, s. 9-10; Müjgan Cunbur, “Münif Paşa Layihası ve Değerlendirilmesi,” **A.Ü.DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, II, (2-3) 1964, s.229.

katalogları çıkarması gibi önem taşıyan adımlar atılmıştır. Vakıf yoluyla kütüphane kurma geleneğinin yayın hayatının canlanmasıyla değişmeye zorlandığı bu dönemde oluşan “umumî kütüphaneler”, hem araştırma kütüphanesi, hem milli kütüphane, hem halk kütüphanesi, hem de merkez kütüphane olma ideali taşıyabilirler bile, bu kütüphanelerin içindeki kitap mevcuduna bakıp, amaçlarını belirlemek kolay değildir²²⁹. Ancak Kütüphane-i Umumi'nin, yani bugünkü adıyla Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin, 1988 yılında eski Dişçilik Okulu binasını hizmet birimlerine eklemesi, son yıllarda yapılan yenileme çalışmaları, bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik ve kültürel koşulları ile diğer hizmet biçimleri göz önüne alındığında amaçlarının bir halk kütüphanesi olarak yeniden belirlenmesi gerekmektedir²³⁰.

Soysal'a göre ne Millet Kütüphanesi ne de Kütüphane-i Umumi'nin bir devlet kütüphanesi ya da milli kütüphane olarak tasarlandığını düşünecek sağlıklı verilere sahip değiliz. Ancak bu konuda düşündürücü bir başka gelişmeyi de inceleyen Soysal, 1879'da İsveç'ten İstanbul'a gelen 1884'te Müslüman ve Osmanlı vatandaşı olarak Ali Nuri adını alan **Gustaf Noring**'in ‘ulusal kütüphane’ kurma girişimini ortaya çıkarmıştır. Abdülhamit'in kütüphanesini kusursuz bir devlet kütüphanesi için temel nitelikte gören **Noring**'in İstanbul'da bir ulusal kütüphane kurma tasarımının nedenini sorgulayan Soysal, bu tasarımın altında ticari kaygıların olabileceğine de değinmiştir²³¹.

Ulusal kütüphane kurma girişimleri ile derleme işinin hemen hemen aynı tarihlerde başlatıldığını görmek olanaklıdır. Başkent İstanbul'da ve Osmanlı sınırları içinde basılıp yayımlanan her çeşit gazete ve dergiler için düzenlenmiş olan bu Matbuat Nizamnamesi (Basın Tüzüğü) 1852 tarihli Fransız Basın Yasası'ndan alınmıştır. 1 Ocak 1865 tarihinde yayımlanıp yürürlüğe giren ilk basın yasasında, İstanbul'da

²²⁹ Köklü, **a.g.e.**, s. 43-44; Meral Alpay, **Harf Devriminin Kütüphanelerde Yansıması**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1976, s.69; Meral Alpay, **Kütüphane: Dünü Yarına Bağlayan Köprü**, 2.bs., İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1991, s. 238; R.Tüba Çavdar, “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Osmanlı Kütüphanelerinin Gelişimi,” (yayımlanmamış doktora tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı, 1995, s. 55.

²³⁰ Ayşe Üstün, **Halk Eğitimi ve Halk Kütüphaneleri**, (İstanbul : Berdan Matbaası, 2000), s. 123-124.

²³¹ Soysal, **a.e.**, s. 14-16.

yayımlanan gazete ve dergilerin imzalı ya da mühürlü birer nüshasının Basın Müdürlüğüne, taşrada ise yerel valiye verilerek derleneceği, bu yapılmazsa satışın yasaklanacağı ve para cezasının uygulanacağı belirlenmiştir. Ancak bu nüshaların ne olduğu, nerelerde saklanıp korunduğu bilinmemektedir²³².

Sonraki yıllarda, batılılaşma ve ulusallaşma bilinci ile ‘ulusal kütüphane’ kurma önerileri 1912–1918 yılları arasında Anadolu’nun çeşitli yörelerinde “milli kütüphane” adı altında çok sayıda kütüphanenin oluşumuna etken olmuştur. Ancak bu kütüphanelerin ortak özellikleri birer halk kütüphanesi olmalarıdır²³³. İstanbul, İzmir, Balıkesir, Eskişehir, Diyarbakır, Bursa ve Ankara’da ulusal kütüphane olma amacıyla kurulan “kütüphane-i umumi”lerden günümüze gelenler olmuştur. İstanbul’daki Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İzmir’deki Milli Kütüphane ve Ankara’daki İl Halk Kütüphanesi, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu’ndan yararlandıkları için Cumhuriyet’in ilanından sonra da sürekli ve düzenli derme oluşumu içine girebilmiştir. Bu gözlemden de anlaşıldığı gibi, yıkılan imparatorluğun yerine kurulacak yeni devletin siyasal örgütlenmesi, toplumsal düzeni kuruluncaya kadar yalnız İstanbul’da değil, öteki illerde de aydınlar kütüphane kurma girişiminde bulunmuşlar ama bunu sürdürememişlerdir²³⁴.

Derleme işi, ulusal enformasyon kaynaklarının toplanmasını devlet eliyle gerçekleştirerek daha kapsamlı bir ulusal derme oluşturmayı hedeflemektedir. İlk derleme yasamız, yukarıda da söz edilen Matbuat Nizamnamesi’dir. Bugün hala yürürlükte olan Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu ise, 1925 tarihli eski Fransız “**Depot Legal**” kanunun hemen hemen aynı şekilde Türkçe’ye çevrilmesiyle oluşturulmuştur. 1926 yılında Fransa’da kütüphanecilik öğrenimi gören yurda dönen Fehmi Ethem Karatay’ın aynı yıl çevirdiği kanun, 8 yıl sonra Faik Reşit

²³² M.Türker Acaroğlu, **Türkiye’de ve Dünyada Derleme Çalışmaları**, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 33-35.

²³³ Özer Soysal, **Bilginin Yazgısı**, Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998, s. 241.

²³⁴ Alpay, **Kütüphane: Dünü Yarına Bağlayan Köprü**, s. 238-239.

Unat'ın yayım müdürü olduğu dönemde, 21 Haziran 1934 tarih ve 2527 sayılı kanun olarak uygulamaya konulmuştur.²³⁵

Kanun gereği, “her türlü baskı usulleriyle basılıp neşredilen basma yazı ve resimleri basanlar, bunların beş nüshasını, basımından en fazla onbeş gün içinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın emrine vermeğe mecburdurlar”. Derlenen eserler, Milli Kütüphane, TBMM Kütüphanesi, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, İstanbul Bayezid Devlet Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphane ve İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na verilecektir²³⁶.

Günümüzde de geçerliliğini koruyan Derleme Kanunu, ne yazık ki, çok iyi uygulanamamaktadır. Uygulamanın iyileştirilmesi, çağın getirdiği yeniliklerle yeni yaptırım güçlerinin eklenmesi gereğiyle, çeşitli tarihlerde güncelleştirilmeye ve değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar arasında 1956 yılında İstanbul'da Derleme Müdürlüğü'nce hazırlanmış olan ve 1961 yılında Ankara'da toplanan Kütüphaneler Komitesi'nce değiştirilen “Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı” ile 1978 yılında Kültür Bakanlığı'nca hazırlanan “Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası Taslağı” sayılabilir²³⁷. Ayrıca 1989 yılında hazırlanan “Basılmış veya Çoğaltılmış Eserleri Derleme Kanunu Tasarısı” da, Derleme Kanunu üzerinde çalışıldığı, kanunun değiştirilmesi için çaba sarf edildiğini göstermektedir²³⁸.

Hazırlanan 5.5.2006 tarihli son değişiklik, “Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı” da diğer taslaklar gibi, hazırlanmasıyla bile önemli bir adım olarak kabul edilmelidir. Uygulanmakta olan Kanun ve hazırlanan tasarılar arasındaki karşılaştırmaya, tez konusu gereği değinilmeyecektir. Ancak son tasarıdaki değişimin Milli Kütüphane'yi etkileyen önemli bir yanını belirtmek

²³⁵ Acaroğlu, a.g.e. , s. 42-43.

²³⁶ Müjgan Cunbur, “Türkiye’de Derleme Yasaları,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)** Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 175, “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu,” Kanun no: 2527, 21.6.1934, **T.C. Resmi Gazete**,Ankara,sa. 2741, 2.7.1934.

²³⁷ Acaroğlu, a.g.e. , s. 132-148.

²³⁸ Cunbur, a.g.e. , s. 178-179.

gerekmektedir. Tasarı, eğer kabul edilirse, ulusal enformasyon kaynağı olarak görülen, kitap ya da kitapdışı materyal olarak kabul edilen her türlü eserin, basımından 15-60 gün arasında bir sürede derlenmesini zorunlu tutmaktadır. Böylelikle bugün derlenemeyen CD, VCD gibi değişik enformasyon kaynakları da derleme kapsamına alınabilecek ve iyi uygulanırsa, süre sınırlaması nedeniyle derleme kaçakları önlenebilecektir²³⁹. Böylesi bir Derleme Kanunu ile derme sağlayan günümüz Milli Kütüphane'sinin kuruluş çalışmaları, 15 Nisan 1946'da Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Müdürlüğü'nde küçük bir büroda başlatılmıştır. Kısa bir süre içinde 8000 eseri içeren bir koleksiyon oluşturulmuştur. 1 Nisan 1947'de geçici bir süre için başka bir binaya taşınılmış ve bu dönemde koleksiyon adedi 60.000'e ulaşmıştır.

Söz konusu koleksiyonu hizmete sunabilmek için Ankara Kumrular sokakta bulunan ve günümüzde Ankara İl Halk Kütüphanesi'ne ev sahipliği yapan bina sağlanmış ve Milli Kütüphane, 16 Ağustos 1948'de kullanıcıya açılmıştır.

Milli Kütüphane 29 Mart 1950 tarihinde kabul edilen kuruluş kanunu ile yasal kimlik kazanmıştır. 18 Mayıs 1955'te kabul edilen "Milli Kütüphane'nin kuruluşu Hakkında Kanun'a Ek Kanun" ile Milli Kütüphane bünyesinde bir Bibliyografya Enstitüsü'nün kurulması sağlanmıştır.

Milli Kütüphane ve Bibliyografya Enstitüsünün kurulmasını hızlandıran en önemli etken, UNESCO tarafından evrensel bibliyografik denetimin gerçekleştirilmek istenmesidir. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelere ve dolayısıyla Türkiye'ye ulusal bibliyografik denetimi sağlamaları ve bunun için bir kurum oluşturmaları istenmişti. Karşılığında insangücü, parasal ve eğitim desteği verileceği belirtilmiştir. Türkiye de bu fırsatı değerlendirmiştir.

²³⁹ Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı,” <http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/101-1253.doc> (Çevrimiçi) 29.8.2006.

Milli Kütüphane'nin ilk binasının gelecekteki gereksinimleri karşılayamayacağı öngörülerek 1965'te yeni bir binanın planlanması çalışmalarına başlanmıştır. 1965–73 yıllarını kapsayan uzun bir planlama dönemi sonucu yapım çalışmaları başlatılmış ve bina 1982 yılında tamamlanmıştır. Milli Kütüphane, 5 Ağustos 1983'te yeni binasında kullanıcılarına hizmet vermeye başlamıştır.²⁴⁰

Çakın, Milli Kütüphane'nin tarihçesine bakarken, kuruluş tarihi olarak 1946 yılını almanın doğru olup olmadığını tartışmaya sunmaktadır. Çakın, Milli Kütüphane'nin kuruluş yılı olarak gösterilen 1946 yılında yaşanan üç önemli gelişmenin bile 1946'yı kuruluş yılı olarak kabul etmek için yeterli olmayacağını savunmaktadır. Bu iki önemli olaydan ilki, Adnan Ötügen'in Nisan 1946'da Yayınlar Müdürlüğü'nün zemin katında gayri resmi bir şekilde "Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu"nu kurmasıdır. İkincisi ise, Ağustos 1946'da zamanın Başbakanı Recep Peker'in TBMM'de okuduğu hükümet programında "Ankara'da büyük bir Milli Kütüphane'nin kurulması için çalışmalara hemen başlanacağını belirtmesidir. Çakın'a göre üçüncü önemli olay, Aralık 1946'da Adnan Ötügen'in kendi isteğiyle Yayınlar Müdürlüğü görevinden ayrılıp "Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu" şefliği kadrosuna atanmasıdır. Bu konuda Çakın'ın görüşü ise, "kurumların oluşturulmalarına yönelik yapılan hazırlık çalışmalarını, onların amaçları doğrultusunda hizmete girdikleri anlamına gelen kuruluş olaylarıyla karıştırmamak gerekliliği"dir²⁴¹.

Alpay'a göre de, Milli Kütüphane'nin kuruluş yıldönümü için hangi tarihin verilmesi gerektiği tartışma konusudur. Alpay, 1882–1928 yılları arasında İstanbul, İzmir, Balıkesir, Kayseri, Eskişehir, Diyarbakır, Bursa ve Ankara'da milli kütüphane olma amacıyla "kütüphane-i umumi"lerin kurulduğunu hatırlatır. Yıkılan imparatorluğun yerine kurulacak yeni devletin siyasal örgütlenmesi, toplumsal düzeni kuruluncaya kadar yalnız İstanbul'da değil öteki illerde de aydınlar kütüphane

²⁴⁰ "Milli Kütüphane'nin Tarihçesi,"(Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/tarihce.html> , 19 Aralık 2005.

²⁴¹ Çakın, **a.g.e.** , s. 118.

kurma girişiminde bulunmuşlar, ancak sürdürememişlerdir. 1928-1934 yılları arasında ise, milli kütüphane kurma hazırlıkları devlet eliyle harf devrimi döneminde başlatılmıştır. 1934 Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu ile yeni harflerle basılan her yayından bir nüsha, kurulması düşünülen milli kütüphane için Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nde bir depoda saklanmıştır. Bugünkü Milli Kütüphane'nin temeli buradan gelmektedir. Aynı Müdürlük, Türkiye Bibliyografyası'nı da hazırlamıştır.

1934–1948 yılları arasında ise, milli kütüphanenin işlevleri belirginleşmiştir. 1948, Milli Kütüphane'nin gazinodan bozma bir binaya taşınma tarihi, 1950, kanunun çıkarılış yılıdır ve bu iki tarih, kütüphaneci ve yasa unsurunun bir araya getirilişini göstermesi bakımından önemlidir. 1973, Milli Kütüphane binasının temel atma tarihidir. 1982 yılında binanın tamamlanmış, 1983 yılında hizmete açılmıştır.

Alpay, bütün bu tarihler yan yana geldiğinde, Milli Kütüphane'nin kuruluşunun 1983 yılında tamamlandığını belirler.²⁴² Tunçkanat'a göre de 1946 Milli Kütüphane'nin kuruluş yılı değil, kuruluşuna ilişkin çabaların başlangıç tarihidir. Bu tarih de, Fransız Ulusal Kütüphanesi'nin (1480), İngiliz Ulusal Kütüphanesi'nin (1753) ve Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Kütüphanesi'nin (1800) kuruluş tarihleri göz önüne alındığında, ulusal kütüphane kurulmasında Türkiye'nin oldukça geciktiğini göstermektedir.²⁴³

Milli Kütüphane'nin kuruluşundaki bu gecikme, derme oluşturmada da gecikmeyi beraberinde getirmiştir. Ancak, kuruluş yıllarında UNESCO'dan sağlanan olanaklarla ve Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin desteğiyle eski ve yeni pek çok yabancı dilde eserin Milli Kütüphane dermesine kazandırılması gibi tedbirlerle dermedeki açık, kapatılmaya çalışılmıştır. Özellikle yeni binaya taşınıp yerleşildikten sonra yeniden düzenlenen değişim yoluyla bazı yıllar para ile satın

²⁴² Alpay, **a.g.e.**, s. 238-240.

²⁴³ Hansın Tunçkanat, "Ulusal Bilgi Birikiminin Denetlenmesi ve Ulusal Kütüphanemiz," **Türk Kütüphaneciliği**, 4 (4) 1990, s. 170.

alınan eserlerin sayıca beş-on katı kadar kitap, Milli Kütüphane'ye sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun zaman zaman günün şartlarına uydurulamayışı nedeniyle gerek kitap gerek süreli yayınlarda çeşitli derleme kaçakları meydana gelmiştir. Yine de, başta Milli Kütüphane kurucusu Adnan Ötüken'in bağısladığı 10.000 künyelik derme gibi bağışlarla, Milli Kütüphane'nin dermesindeki bibliyografik boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır²⁴⁴.

Yukarıda belirtildiği gibi, 1952 yılında UNESCO'nun yardımıyla Milli Kütüphane'de bir "Bibliyografya Enstitüsü"nin kurulması Şenalp'in de belirttiği gibi çok önemli bir gelişmedir. Bir yabancı uzman tarafından kurulan Enstitü, ilk iş olarak bir "Makaleler Bibliyografyası", 1955 yılından itibaren de "Türkiye Bibliyografyası"nı yayınlamaya başlamıştır. Bu şekilde, tüm yerli yayınların denetimi ve tanıtımı, Milli Kütüphane'nin gözetiminde yapılmaya başlamıştır. 1954-1960 yılları arasında, Türkiye kütüphanelerinde bulunan yabancı dil eserler bibliyografyaları yayınlanmıştır. Şenalp'e göre, belli başlı bibliyografik kaynakların Milli Kütüphane'de toplanmasıyla bir "Enformasyon Merkezi" kurulmuş oluyordu. Ülkede bir enformasyon ağı kurulması için ilk kez girişimde bulunan da Milli Kütüphane olmuş, ancak personel yetersizliği gibi sorunlar yüzünden ülke kütüphaneciliğindeki önderliğini gitgide kaybetmiştir.²⁴⁵ Bütün olumsuzluklara rağmen, Milli Kütüphane sayesinde yapılan çalışmalarla, Türkiye'de ulusal enformasyon merkezi kurmak için tarihi adımlar atılmıştır denilebilir.

5 Ağustos 1983 yılından bugüne yeni binasında hizmet vermekte olan Milli Kütüphane, 39.000 metrekarelik, yeni modül eklemelerine olanak tanıyacak genişlikte bir alana sahiptir. Modüler bir yapı tarzında üç bloktan oluşan Milli Kütüphane binası yönetim bürolarını, genel ve özel amaçlı okuma salonlarını, grup

²⁴⁴ Müjgan Cunbur, "Milli Kütüphane Koleksiyonunda Bibliyografik Boşluklar," **Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Ankara : 30 Kasım-1 Aralık 1989)**, Ankara, TKD, 1990, s. 134-137.

²⁴⁵ Leman Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesi'nin Kuruluşu ve Önderliği", **Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Ankara : 30 Kasım-1 Aralık 1989)**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1990, s. 141-142.

çalışma odalarını, personel bürolarını, güzel sanatlarla ilgili çalışma odalarını, havalandırma ve alarm donanımlı depoları içermektedir.

Ayrıca bir sergi salonu ile çok amaçlı kullanılabilen iki toplantı salonu bulunmaktadır. Bilgi İşlem Merkezi, Konuşan Kitaplık, Atatürk Belgeliği ve Biyografya Arşivi, Harita Salonu, Mikrofilm Arşivi ile ofset basım tekniğini kullanan tam donanımlı bir Basımevi, Mikrofilm ve Fotoğraf Laboratuvarı ile yeni etkinlikler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.²⁴⁶

3.3.2. Amaç ve İşlevler

Genel anlamda bir ulusal kütüphanenin ne gibi işlevleri olduğu daha önceki bölümlerde belirlenmişti. Bu kısımda ülkemiz Milli Kütüphanesi'nin işlevlerini sıralamak anlamlı olacaktır.

Ulusal kütüphaneler bilimsel ve kültürel eserleri gelecek kuşaklara aktarmak üzere toplayıp koruyan bir köprü görevi üstlenmiştir. Bu anlayış, Milli Kütüphane'nin Kuruluş Kanunu'na da yansıtılmış ve Milli Kütüphane'nin işlevleri, kısaca; "Milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli bütün eserleri ve belgeleri bir araya toplayarak esaslı bir merkez oluşturmak ve aynı zamanda yurtiçi ve yurtdışından gelen Enformasyon isteklerini karşılayarak her türlü bilim ve sanat araştırmalarını kolaylaştırmak" olarak belirtilmiştir.²⁴⁷

1950 yılında çıkartılan 5632 sayılı Milli Kütüphane kanununda yer alan bu işlevler, 1955'te çıkartılan ek bir yasayla daha da genişletilmiştir. Bunlar:

²⁴⁶ "Milli Kütüphane'nin Tarihçesi, (Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/tarihce.html> , 19 Aralık 2005 ; **Milli Kütüphane**, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995, s. 4.

²⁴⁷ **A.e.** ; **Milli Kütüphane**, s. 15–25.

1. Yurt içinde basılan yayınları, yurtdışında Türk Kültürü ve Türkiye ile ilgili yayınları, satın alma, bağış ve derleme yoluyla sağlamak,
2. Sağlanan yayınları tanımlamak ve araştırmacıların yararına sunmak,
3. Kaynakları araştırmacılara duyurmak için “Türkiye Bibliyografyası”, “Türkiye Makaleler Bibliyografyası” gibi kaynaklar hazırlamak,
4. Kütüphanelerarası işbirliği için toplu kataloglar hazırlamak ve yayınlamak,
5. Uluslararası düzeyde kaynak paylaşımı için, ulusal merkez olarak görev yapmak,
6. Kütüphaneciliğimizde standartların belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak,
7. Derlenen kaynakları korumak, kaynakların bakımını ve onarımını yapmak olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Milli Kütüphane, Birleşmiş Milletler, **UNESCO**, **FAO** gibi bir çok uluslararası kuruluş tarafından Orta Doğu bölgesi için deponit kütüphane olarak kabul edilmektedir.²⁴⁸

Tunçkanat’a göre, Milli Kütüphane’nin belirlenmiş bu işlevleri yerine getirirken aşması gereken uzun bir yolu vardır. Bu yoldaki en önemli sorunlardan biri de , bilgi kaynaklarının ulusal düzeyde denetlenmesidir. Tunçkanat, bunun için Milli Kütüphane’nin bünyesinde yeni bir bölüm oluşturulması gerekliliği önerisini getirir. Uygulamanın etkinliğini arttırmak için, işbirliğinde görev alacak olan kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlama, planlama ve denetim gibi görevler bu bölümün görevleri arasında sayılmalıdır. ²⁴⁹ Tunçkanat’ın bu önerisi şu anda bile gerçekleştirilememiştir. Ulusal enformasyonun ve ulusal enformasyon kaynaklarının denetiminin sağlanması, bu denetimden tek merkezin sorumlu olması ya da hiç olmazsa bu kaynaklara sahip kurum ve kuruluşların eşgüdümlü çalışabilmesi için işbirliği şarttır. 2000’li yılların başında, Türkiye Milli Kütüphanesi henüz bu işlevini yerine getirememektedir.

²⁴⁸ Tunçkanat, **a.g.e.** ,s. 170-171.

²⁴⁹ **A.e.**, s. 171.

3.3.3. Örgütsel Yapı:

Milli Kütüphane, Kültür Bakanlığı'na bağlı bir başkanlık statüsünde; Başkan ve Başkan Yardımcısına bağlı üç Daire Başkanlığı ve 17 Şube Müdürlüğünden oluşan bir örgütlenme yapısı dâhilinde hizmet vermektedir. Daire Başkanlıkları: Yönetim Hizmetleri Daire Başkanlığı, Enformasyon Hizmetleri Daire Başkanlığı ve Enformasyon Sistemleri Daire Başkanlığı şeklindedir.

Milli Kütüphane'nin Birimleri ise:

Bütçe ve Mali İşler Şube Müdürlüğü :

Bütçe işlemlerini yasa ve genelgeler doğrultusunda gerçekleştirmek amacıyla; bütçe harcamaları, demirbaş ve ayniyat işlemlerini yürütür.

Personel ve Evrak Şube Müdürlüğü :

Yasa ve genelgeler doğrultusunda; personelin özlük hakları ve yazışmaları ile sosyal hizmetleri yürütür. Ayrıca gelen giden evrakın kayıtlarını tutar, iç ve dış dağıtımını sağlar, arşivler, paket ve posta işlemlerini yürütür. Birimde hizmetler bilgisayarda yürütülmekte olup, bilinen yazışma programlarının dışında özel olarak hazırlanmış, 'Personel ve Sicil', 'Evrak Takibi' ve 'Arşiv' işlemlerini yürütür.

İç Hizmetler Şube Müdürlüğü :

Gerekli güvenlik önlemlerini alarak teknik donanım, araç, gerecin bakım ve onarımını yapıp hizmetlerin aksamamasını sağlar. Ayrıca, sivil savunma önlemlerini de alır. Tüm bina ve çevresinin bakımından da sorumludur.

Kitap dışı Materyaller Şube Müdürlüğü :

Kitap dışı Materyaller Şube Müdürlüğü'nün işlevi, Milli Kütüphane Kuruluş Kanunu çerçevesinde, mevcut hizmet üretimi, kültür ve sanat içerikli kitap ve daha ziyade kitap dışı materyallere dayalıdır. Derleme, bağış, satın alma ve değişim yoluyla gelen materyallerin teknik işlemlerinin yapılmasından sonra, ilgili depolarda arşivlenmesini yaparak kullanıcının hizmetine sunar, tanıtır ve gelecek için saklar.

Elektronik ortama aktarılan toplam materyal sayısı 67.783'dür. 5 materyal deposunda arşivlenen materyaller, Materyal Okuma ve Araştırma Salonu, Müzikal Materyaller Araştırma ve Dinleme Salonu ile Harita Okuma ve İnceleme Salonunda hizmete sunulur.

Okuyucu Hizmetleri Şube Müdürlüğü :

Milli Kütüphane koleksiyonlarından doğrudan yararlanışı sağlama ilkesi doğrultusunda kullanıcılarının 'Milli Kütüphane Okuyucu Hizmetleri Yönetmeliği'ne uygun olarak Kütüphaneye giriş, yerleşme ve materyallere ulaşımını sağlayıp, sözlü ve yazılı enformasyon hizmeti vermekle sorumludur. Kütüphanenin, öğrenci, akademik personel, kamu ve özel sektör çalışanı gibi toplumun değişik kesimlerinden oluşan kullanıcıları vardır. Söz konusu kullanıcılara, hafta içi 9:00'dan 21:00'e kadar, Cumartesi ve Pazar günleri ise 9:30'dan 18:30'a kadar hizmet verilmektedir. Depolardan materyal çıkarılması işlemi hafta içi her gün 09.00 -16.30 saatleri arasında yapılmaktadır. Hafta sonu depolar kapalı olduğundan yararlanılmak istenilen materyallerin Cuma gününden ayırılması gereklidir.

Kataloglama ve Sınıflama Şube Müdürlüğü :

Sağlanan materyalleri niteleyici kataloglama (AACR 2) ve sınıflama (DOS 20) kural ve ilkelerine göre kataloglar ve sınıflar. AACR 2 ve DOS'un yeni basım ya da versiyonlarını izler, gerekli uyarlamaları gerçekleştirir. Milli Kütüphane'nin bibliyografik kayıtları ile online veya CD koleksiyonları aracılığıyla ulaştığı çeşitli kütüphane ve OCLC gibi enformasyon merkezlerinin bibliyografik kayıtlarının uygunluğunu incelediği ve sağlamaya çalıştığı için milletlerarası standartlar içinde her türlü enformasyon ağında yer alabilecek bir gelişim çizgisi izlemektedir.

Araştırma, Geliştirme ve Koordinasyon Şube Müdürlüğü :

Milli Kütüphane'nin vermekte olduğu hizmetlerin çağdaş ve uluslararası standartlara uygun olarak gerçekleştirilebilmesi ve geliştirilebilmesi amacıyla araştırma-geliştirme çalışmalarının koordineli olarak yürütülmesini sağlar. Şubeler tarafından iletilen çalışma raporlarını ve istatistiksel verileri değerlendirerek, Milli Kütüphane

Başkanlığı'nın aylık, üç aylık ve yıllık çalışma raporları ile istatistiklerini hazırlar. Milli Kütüphane'deki hizmetlerin yürütülmesine ve düzenlenmesine ilişkin iş akış planları, organizasyon şema ve el kitapları hazırlanmasını ve standart formlar geliştirilmesini sağlar.

Aksesyon (Derleme) Şube Müdürlüğü :

Milli Kütüphane koleksiyonunu geliştirmek amacıyla yurt dışında basılmış yabancı yazarların Türkiye ve Türkler ile ilgili eserleri, Türk yazarların yurt dışında basılmış eserleri ile yurt dışındaki kütüphane vb. merkezlerle değişim yapabilmek amacıyla yurt içinden Türk kültürü, Türk tarihi, Türk sanatı gibi konulardaki eserler şube tarafından satın alınmakta ve aksesyon işlemleri yapılarak, teknik işlemlerinin tamamlanması için ilgili şubelere teslim edilmektedir.

Ayrıca, kültür tarihimizin birinci elden kaynakları durumunda olan ve geçmişimizin bilinmeyen yönlerine ışık tutan el yazması eserler, yurt dışına çıkışını önlemek ve Milli Kütüphane'ye kazandırmak için değerlendirilerek satın alınmaktadır.

Bilindiği üzere Derleme Yasası gereği, Türkiye'de basılan her eserden bir kopya Milli Kütüphane'ye ücretsiz olarak gönderilmektedir. Derleme ve bağış yoluyla gönderilen materyaller de aksesyon işlemleri yapılarak, teknik işlemlerinin tamamlanması için ilgili şubelere teslim edilmektedir.²⁵⁰

Milli Kütüphane'de tezler de derlenmektedir. Derleme Kanunu'nun hükümlerine göre, kapsam dışı olmasına rağmen Kanun'da anılan kurumlardan biri olan Milli Kütüphane'ye tez gönderilmeye devam etmektedir. Şubat 2001 tarihinde 26680 adet tez bulunmakta ve bu tezler diğer yayınlar gibi kataloglanıp sınıflanarak yer numarası aldıktan sonra kitaplarla aynı raflarda depolanmaktadır. YÖK

²⁵⁰ “Milli Kütüphane'nin Görevleri ve Örgüt Yapısı,”(Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/orgut.html>, 19 Aralık 2005.

Dokümantasyon Merkezi'ne oranla daha sınırlı sayıdaki bu tez koleksiyonuyla, daha küçük bir araştırmacı grubuna hizmet verilmektedir.²⁵¹

Bibliyografya Hazırlama Şube Müdürlüğü :

Milli bibliyografik denetimin sağlanması için Derleme Kanununa göre derlenen kitap, dergi, gazete gibi süreli yayın ve nota, harita, afiş, takvim vb. kitap dışı materyalin bibliyografik künyelerini içeren Türkiye Bibliyografyası ve yine aynı Yasaya göre derlenen süreli yayınlardan seçilmiş makale künyelerini kapsayan Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nı hazırlamaktan sorumludur. Söz konusu her iki bibliyografya da Macintosh bilgisayarlar üzerinde çalışan ve özel olarak yazdırılmış programlarla üretilmektedir.

Yazma ve Nadir Eserler Şube Müdürlüğü :

El Yazması ve Nadir Eserlerle, Arap harfli Türkçe basma kitapları, basılmamış kitap müsveddeleri ve mektupları sağlayıp korumak ve kullanıma sunmaktan sorumludur. Şube, Milli Kütüphane koleksiyonunda yer alan yazma ve nadir eserlerin bibliyografik kimliklerini içeren "Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu"nu ve Arap harfli Türkçe basma kitapların bibliyografik kimliklerini içeren "Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu" nu hazırlar.

Atatürk Belgeliği ve Biyografya Şube Müdürlüğü :

Atatürk ve Devrimleri ile ilgili kitap ve belgeleri sağlamaya çalışır, gerekli teknik işlemleri tamamlandıktan sonra hizmete sunulur. Türk büyükleri ile ilgili zengin bir biyografik eser koleksiyonu da vardır. Ayrıca bu konularda gazete küpürü arşivi bulunmaktadır.

Mikrofilm ve Cilthane Şube Müdürlüğü :

Milli Kütüphane'de hazırlanan bibliyografya ve kataloglar ile Milli Kütüphane'nin faaliyetlerini yansıtan yayınların yanı sıra, Kültür Bakanlığı'nca yayınlanması

²⁵¹Yılmaz, "YÖK Dokümantasyon Merkezi'nden Ulusal Tez Merkezi'ne Doğru," s.49.

kararlaştırılan kitap, dergi, broőür vb. yayınları belli bir program dahilinde basmakla sorumludur. Makine parkı olarak, teknolojik ve modern bir yapıya sahiptir. Ofset baskı makinelerinin yanı sıra, kırım katlama makinesi, forma harman makinesi, iplik dikiő makinesi ve kapak takma makinesi vardır. Ayrıca, kalıp banyo ve film banyo makineleri, kalıp pozlandırma makinesi ile birlikte masa üstü yayıncılığın yapılabildiğı **Quadra 950** ve çeşitli dizgi ile film çıktı makineleri bulunmaktadır. Her türlü boyut ve renkte gazete, dergi, kitap, broőür, afiş, form vb. baskı iőlerini en sağlıklı biçimde gerçekleştirme olanak ve kapasitesine sahiptir.

Mikrofilm hizmetleri bu Şube tarafından yürütölür.

Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü :

Kütüphane'nin bilgisayara dayalı enformasyon sistemi çalışmalarının planlanıp, iőletilmesinden sorumlu Őubedir. Bu kapsamda, bilgisayar sisteminin geliştirilmesi, güvenliğinin sağlanması, veri tabanının kullanımı, denetimi, güncelleştirilmesi ve bakımını gerekleőtirir²⁵².

Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü, ayrıca geleceğe yönelik ve hızlı ilerlemeyi sağlayacak plan ve projeleri hazırlamak, bilgi bankası ve **CD-ROM** hizmetlerini yürütmek, Milli Kütüphane'nin amaç ve gereksinimlerini karşılayacak etkin ve güvenli bilgisayar hizmetini sağlamak, bilgisayar sistemiyle ilgili standartlar geliştirmek, bu konuda kütüphane personelinin eğitim planlamasını yapmak, **internet** bağlantısının sağlıklı yürütölmesini sağlamak işlevlerini de yerine getirir²⁵³.

Sürelili Yayınlar Şube Müdürlüğü :

Yerli ve yabancı yayınların sağlanması, korunmasını ve kullanıcıya sunulmasını gerçekleştirir. Otomasyon projeleri kapsamında tüm sürelili yayınların bibliyografik

²⁵² "Milli Kütüphane'nin Görevleri ve Örgüt Yapısı,"(evrimii), <http://www.mkutup.gov.tr/orgut.html>, 19 Aralık 2005; **Milli Kütüphane**, s. 7-14.

²⁵³ Selim Karaağaç, "Bir Bilgi Merkezi Olarak Milli Kütüphane Başkanlığı Otomasyon Uygulaması," **Bilgi ağı, Bilgi Merkezleri ve Bilgi Teknolojileri Sempozyumu**, (Ankara: 7-9 Mayıs 1997), haz. Mustafa Akbulut, Fatoş Subaőioėlu, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1999. s. 107.

kayıtları bilgisayar ortamına aktarılmıştır. O tarihten bu yana süreli yayınların kataloglama ve izleme hizmetleri bilgisayara dayalı olarak yapılmaktadır.

Dış İlişkiler ve Kültürel Faaliyetler Şube Müdürlüğü :

Yurt içi ve yurt dışındaki araştırmacıların kütüphaneler arası işbirliği doğrultusunda ihtiyaç duydukları enformasyon ve belgelere ulaşımını sağlamakla sorumludur. Kütüphanelerarası yayın değişimini yapar, kültür değişim programları doğrultusunda yurt dışındaki kütüphanelerle ilişkileri yürütür. Milli Kütüphane'nin üyesi olduğu milletlerarası kuruluşlarla bağlantıyı sürdürür.

Kullanıcı ile yönetim arasında iletişimi sağlamak amacıyla Milli Kütüphane'den yararlanma konusunda kullanıcılara yol göstermekten sorumludur. Bu Şube, Milli Kütüphane Başkanlığı direktifleri doğrultusunda Kültür Bakanlığı ile çeşitli kurum ve kuruluşların yapacağı etkinliklerin (toplantı, sempozyum, panel, konferans, sergi, film gösterimi, konser v.b.) Milli Kütüphane salonlarında gerçekleşmesini sağlamak, yönlendirmek, yardımcı olmak ve denetlemekle yükümlüdür. Ayrıca Milli Kütüphane'nin tanıtımını yapacak (çeşitli dinletiler ; şiir, piyano, gitar v.b., konferans, panel, seminer, sergi, film ve tiyatro gösterimi, gezi v.b.) etkinlikler düzenler, afişlerle etkinliklerin duyurusunu gerçekleştirir.²⁵⁴

3.3.4. Koleksiyon Geliştirme

Milli Kütüphane, kitap, süreli yayın ve kitap dışı materyallerden oluşan 1.701.377 eserlik bir koleksiyona sahiptir. Milli Kütüphane'nin kitap sayısı 993.904 adet olup, günlük gazete, dergi, bülten ve yıllık benzeri materyallerden oluşan 581.763 ciltlik bir süreli yayın koleksiyonu bulunmaktadır. Ayrıca, 25.366 adet el yazması eser bulunan kütüphanede, afiş, harita, nota, ses kaydı (disk ve kaset), resim gibi özel

²⁵⁴ “Milli Kütüphane'nin Görevleri ve Örgüt Yapısı,”(Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/orgut.html>, 19 Aralık 2005.

koşullarda depolanmış 100.344 eserden oluşan bir kitap dışı materyal koleksiyonu vardır²⁵⁵.

1934 yılında kabul edilen Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu hükümleri uyarınca, Türkiye'de yayınlanan her eserin bir nüshasının Milli Kütüphane'ye gönderilmesi gerekmektedir. Ancak, yasa tüm materyal türlerini içermediği (**CD-ROM**, vb. yeni teknoloji ile üretilen materyaller) ve yeterince yaptırım gücü olmadığı için, bu yasanın güncelleştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar, araştırmanın ilgili bölümünde anlatıldığı gibi, sürdürülmektedir²⁵⁶.

Derleme kaçağı, Milli Kütüphane'nin en büyük sorunlarından biridir. Yasayla tanımlanmasına, kesinlik kazanmasına rağmen, 1996 yılı itibariyle, derleme kaçağının %30–50 arasında olmasını açıklamak olanaklı değildir. Ülkede yayımlanan 10 bin kitaptan 3 binin Milli Kütüphane'ye ulaşmadığını ortaya koyan bu tespit, ulusal ve uluslararası bilgi akışının gecikmeli ve eksik olarak gerçekleşmesine neden olmaktadır²⁵⁷.

Milli Kütüphane Başkanlığı, 2006 yılında kütüphane haftası ile ilgili tartışmalarda Milli Kütüphane'nin sorunlarını sıralarken, derleme kaçağının % 70'e vardığını açıklamıştır. Bu sayı, ulusal enformasyon kaynaklarının, kullanılması bir yana, daha sağlanması aşamasında sorunlar olduğunu gösteren çarpıcı bir rakamdır. Derleme Yasası'ndaki boşlukları kullanan yayımcıların, yayımladıkları ulusal enformasyon kaynaklarını Milli Kütüphane'ye göndermemesi sonucu bu kaynakları etkin ve verimli bir şekilde sağlayamayan Başkanlık, yasanın bir an önce yenilenmesini istemektedir²⁵⁸.

²⁵⁵ “Milli Kütüphane'nin İşlevleri,”(Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/islev.html> , 19 Aralık 2005.

²⁵⁶ **A.e.** ; **Milli Kütüphane**, s. 15.

²⁵⁷ Karataş, **a.g.e.** s. 24.

²⁵⁸ Doğan Hızlan, “Mili Kütüphane Yeni Yasayı Bekliyor,” **Hürriyet**, 29.3.2006, (Çevrimiçi), <http://dosya.hurriyetim.com.tr/blognot/Public/default.aspx?uname=doganhizlan&bid=192>, 28.6.2006.

Önemli sorunların yaşandığı derleme yolu dışında, Milli Kütüphane yurtdışında yayınlanan Türkiye ile ilgili yayınları satın almakta, uluslararası değişim programları doğrultusunda yurt dışındaki kütüphane ve diğer kuruluşlarla değişim yaparak ve bağışlar yoluyla koleksiyonunu geliştirmeye çalışmaktadır.

Milli Kütüphane'deki Arap harfli Türkçe basma kitapların sayısı 55.000'in üzerindedir. Bu koleksiyon Türkiye'de Latin alfabesinin kabul edildiği 1928 yılına kadar basılmış olan eserleri içermektedir. El yazması ve Arap harfli Türkçe basma eser koleksiyonlarının da geliştirilme çalışmaları sürdürülmektedir.²⁵⁹

3.3.5. Bilgi İşlem Merkezi

Milli Kütüphane, ulusal ve uluslararası düzeyde bilgisayara dayalı çağdaş bir bilgi sistemi kurma çalışmalarına 1987 yılında başlamıştır. Fizibilite çalışmalarına, sistem analizlerine ve tasarım çalışmalarına dayalı olarak kurulmuş olan sistem **Digital VAX 6610** olup, Türkiye'de kullanılan benzerleri içinde en yüksek hız ve kapasiteye sahip olan sistemlerden birisidir. Ana belleği **128 MB** 'dir. Sabit disk ise **10 GB**'dır ve istenirse **10 TB**'a kadar genişletilebilecektir. Sisteme bağlı **56 Vax** terminal, 16 **Macintosh** ve 71 kişisel bilgisayar bulunmaktadır.

Kütüphanede bulunan tüm yazılım ve donanımlar sisteme entegre edilmiştir. Sistem kendi içinde modüler olarak büyüme olanağına sahiptir. Böylece gelecekte ortaya çıkabilecek yeni hizmetler de kolayca devreye sokulabilecektir.

Sisteme yerleştirilen **ALEPH**(Genişletilebilir Otomatik Kütüphane Programı-**Hebrew** Üniversitesi) dünyanın çeşitli ülkelerinde 150'den çok kütüphane ve Enformasyon merkezinde kullanılmakta olan bir yazılımdır. Kitap, süreli yayın, harita, pul ve mikrofiş gibi değişik materyal türlerine uyarlanabilir. Yazılım, **OPAC** (Çevrim içi Ortak Erişim Kataloğu), kataloglama, ödünç verme, süreli yayınların

²⁵⁹ A.e. ; Milli Kütüphane, s. 15.

izlenmesi ve sağlama gibi çeşitli kütüphane hizmetlerini gerçekleştirebildiği modüllerden meydana gelmektedir.

Milli Kütüphane'nin bilgisayara dayalı kullanıcı hizmetleri üç ana gruba ayrılmış bulunmaktadır:

a) CD-ROM Etkinlikleri :

Yurtdışında yazılan tezleri kapsayan **Dissertation Abstracts** isimli **CD-ROM**'dan tez taraması hizmeti sunar.

b) Enformasyon Ağları :

Kütüphane, 512 **kbps**'lık bir kiralık hat üzerinden **Internet**'e erişerek kullanıcılarının mümkün olduğu kadar kısa sürede evrensel enformasyona ulaşmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda kullanıcılar, Milli Kütüphane veri tabanının yanı sıra, yurt dışındaki milli kütüphaneler ve araştırma kütüphanelerine, üniversite, kamu ve özel kuruluşlara ve **Data Star** ve **STN** gibi önde gelen Enformasyon bankalarına erişebilmektedirler.

c) OPAC :

Kütüphane koleksiyonu ile ilgili bibliyografik kayıtları içeren Milli kütüphane veri tabanına **dial-up**, **Turpak (x.29)** ve **Internet** üzerinden erişmek mümkündür. 18 Ekim 1993'te düzenlenen bir törenle halka açılan veri tabanına, Milli Kütüphane içinde konuşlandırılan terminaller aracılığıyla ya da **internet** üzerinden bağlanılarak erişilebilmektedir.

OPAC'ta:

-Belirli bir kaynağın bibliyografik kaydına çeşitli erişim uçlarından bir ya da birkaçı kullanılarak ulaşılabilir.

-Bibliyografik kaydın ait olduğu materyal hakkında ek Enformasyon istenebilir.

-Kütüphane içi (ve belli koşullarda kütüphane dışı) ödünç alma veya fotokopi işlemleri ile ilgili Enformasyon edinilebilir, istekler iletilebilir.

-Araştırma sonuçları ekran ya da yazıcı çıktısı olarak alınabileceği gibi bir disk kütüğünde saklanabilir.²⁶⁰

3.3.6. Hedef Kitle ve Hizmetler

Milli Kütüphane'nin kullanıcıları öğrenciler, akademik personel, kamu ve özel sektör çalışanı ve araştırmacı gibi toplumun değişik kesimlerinden oluşmakta ve her geçen gün sayıları artmaktadır. Kütüphaneden yararlanabilmek için Okuyucu Giriş Kartı almak zorunludur.

Giriş kartı alabilmek için; öğrencilerin bir üniversite ya da yüksek okulda öğrenim gördüklerine ilişkin okul kimliğini, resmi kurumlarda çalışanların kurum kimliğini, özel sektör çalışanlarının kayıtlı olduğu Oda, Baro vb. kimliğini göstererek ilgili formu doldurmaları gerekmektedir.

Kütüphane materyallerinden, kütüphaneler ve kurumlar arası ödünç verme işlemleri dışında yalnızca kütüphane içinde yararlanılır.

Okuma salonları hafta içinde saat 09:00'dan 23:00'e kadar, cumartesi ve pazar günleri ise 09:30'dan 21:00'e kadar açıktır.

²⁶⁰ "Milli Kütüphane Bilgi İşlem Merkezi," (Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/bim.html>, 19 Aralık 2005.

Araştırmacıların depodan materyal talebi, yalnızca hafta içi 09:00-12:00 ile 13:30-16:30 saatleri arasında karşılanmaktadır.

Hafta içi 16:30'dan sonra veya hafta sonu kütüphaneyi kullanmak isteyen araştırmacıların, kullanacağı materyalleri yukarıda belirtilen depo çalışma saatleri arasında ayırtması gerekir.

Bilgisayar ortamında katalog taraması yapılabilen kütüphanede, araştırmacıları yönlendirerek onlara zaman kazandırabilmek amacıyla bir danışman kütüphaneci de görev yapmaktadır.²⁶¹

3.3.7. Araştırma-Geliştirme Projeleri

Geçmişteki kısıtlı bütçesiyle araştırmacılara geleneksel kütüphane hizmetlerini vermeye alışan Milli Kütüphane, yeni binasına taşındıktan sonra, ulusal ve uluslararası standartlaşma ve işbirliğini sağlayarak "ulusal bir enformasyon ağının merkezi" konumuna gelmek amacıyla, diğer modern kütüphanelerle arasındaki mesafeyi kapatmak için çeşitli projeler planlamış ve başlatmıştır.

Otomasyon :

Bu etkinliklerle bağlantılı çeşitli projelerden en öncelikli olanı 'otomasyon projesi'dir. Bu proje tamamlandığında, Milli Kütüphane mevcut bilgi ağlarının bir çekirdeği olarak dinamik bir işlev üstlenecek ve ülkedeki otomasyon sistemi kurulu çeşitli merkez ve kuruluşların çalışmalarını koordine edebilecektir.

Bugüne kadar, 500.000'i aşkın kitap, süreli yayın ile afiş, pul gibi kitap dışı materyallere ait niteleyici bilgiler AACR2'nin 1988 revizyonu, DOS 20.basım ve

²⁶¹ "Milli Kütüphane'de Kullanıcıya Hizmet Sunma," (evrimii), <http://www.mkutup.gov.tr/okuyucu.html>, 19 Aralık 2005; Milli Kütüphane, s. 27.

MARC formatlarına uygun olarak bilgisayar ortamına aktarılmış durumdadır. Bunun yanında geriye dönük kataloglama çalışmaları gerçekleştirilen projelerle sürdürülmektedir. Kütüphanenin 1993 yılında **internet**'e bağlanmasıyla, veri tabanına yüklenmiş olan bibliyografik künyeler bilgiler aracılığı ile kütüphane dışından da taranabilmektedir.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu ve Şer'iye Sicili Defterlerinin Belge Analizlerinin Hazırlanması:

Milli Kütüphane'nin web sayfasında, Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu ve Şer'iye Sicil Defterleri konularında çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir. Bu çalışmalara ilişkin bilgilerin başında, Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu'nun hazırlanıp yayınlanmasının, yapılması gereken işlemlerin çokluğu ve uzman personel yetersizliği nedeniyle çok yavaş ilerlemekte olduğu belirtilmektedir. Bu proje ile Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu daha kısa sürede hazırlanıp, bir an önce araştırmacıların hizmetine sunulabileceği de verilen bilgiler arasındadır.

Şer'iye Sicil Defterleri; 14. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyılın başlarına kadar siyasi tarihimizin yanı sıra askeri, kültürel, sosyal ve iktisadi yapımız hakkında çok değerli bilgiler veren önemli kaynaklardır. Şer'iye Sicil Defterleri'nde bulunan yaklaşık 6 milyon belgenin analizi yapılarak, araştırmalara ışık tutması sağlanacaktır. Ancak bu çalışmaların 27 Mart 2006 tarihinden itibaren Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nce yapılacağı, Milli Kütüphane'nin web sitesinde ana sayfadan duyurulmuştur²⁶².

Milli Kütüphane Yazma ve Süreli Yayın Koleksiyonunun Mikroform ve Optik Görüntü Ortamına Aktarılması:

²⁶² “Milli Kütüphane Başkanlığı'nda Bulunan Şer'iye Sicilleri Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne Devredilmiştir”(Çevrimiçi) <http://www.mkutup.gov.tr/seriye.html> 27 Eylül 2006.

Milli Kütüphane'nin yazma, nadir eser ve süreli yayın koleksiyonları özel bir yazılım ve tarayıcı kullanılarak optik disklere kaydedilecektir. Bu yolla, koleksiyon güncel ve gelecek kuşakların kullanımına açık bir durumda sürekli korunmuş olacaktır. Sonuçta, koleksiyon kurum içindeki ve dışındaki kullanıcıların eş zamanlı kullanımına sunulabilecektir.

CD-ROM'a Aktarma :

Milli Kütüphane'nin Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nda yer alan bibliyografik kayıtlarının **CD-ROM'a** aktarılması amacıyla çalışmalar sürdürülmektedir. 1999 yılında yayımlanan Cumhuriyet Dönemi Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1923-1999) CD-ROM'u bu çalışmaların bir sonucudur.

Milli Kütüphane Yazma ve Nadir Eser Koleksiyonunun Patoloji ve Restorasyonu:

Matbaanın Türkiye'ye geç girişi nedeniyle (1729), ülkemiz kütüphanelerinde çok sayıda değerli yazma eser bulunmaktadır. Büyük bir kısmı yıpranmış olan bu yazmalardan gerek duyulanlarının onarılıp, bakımlarını gerçekleştirebilmek üzere, Milli Kütüphane bünyesinde bir laboratuvar tesis etme çalışmalarına başlanmış, gerekli teknik donanım sağlanmıştır. En kısa sürede, burada çalışması düşünülen personelin yurt dışı eğitimleri sağlanacaktır.

Müzik Laboratuvarı'nın Yeniden Yapılanması:

Müzik Laboratuvarı, aynı anda 16 araştırmacının birbirinden bağımsız, kulaklık takarak 8 kanal seçicili ünitelerden 8 farklı kaynağı (plak, kaset, makara bant, radyo vb.) dinleyebildiği bir sisteme sahiptir. Sistemin, ekonomik ömrünü doldurması nedeniyle teknik açıdan yeniden yapılanmaya ihtiyacı vardır. Bu proje kapsamında müzik laboratuvarı geliştirilerek, araştırmacıların daha verimli çalışması, yeni

teknoloji ürünü **CD, DVD**, vb. araçların da kullanılabilmesi ve taş plak gibi materyallerden oluşan arşivin uzun yıllar korunabilmesi için bunların **CD**'lere kaydedilerek kullanıma sunulması mümkün olacaktır.²⁶³

Dewey Onlu Sınıflama (DOS) 20. Basımının Türkçe Çeviri ve Adaptasyonu:

1991 yılında başlayan bu çalışma, 1993'te tamamlanmış ve Türkiye çapında dağıtımı yapılmıştır. Bugün başta halk ve okul kütüphaneleri olmak üzere pek çok kurumda kütüphanecilik çalışmalarında başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadır²⁶⁴.

3.3.8. Yayın Etkinlikleri

Milli Kütüphane'nin yayın etkinlikleri, Basımevi'nin kurulması ve geliştirilmesi ile daha da artmıştır. Yayın etkinliklerinin arasında en büyük yeri ise bibliyografyalar ve kataloglar almaktadır.

Bibliyografyaların Yayınlanması :

Milli Kütüphane, ulusal bibliyografik denetimi gerçekleştirebilmek amacıyla bibliyografyalar hazırlayıp yayınlamaktadır. Türkiye Bibliyografyası (TB) ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası (TMB) gibi ulusal bibliyografyaların yanı sıra, çeşitli konu ve kişi bibliyografyalarını da hazırlayıp yayınlamaktadır.

1975 ile 1991 yılları arasında Devlet Yayınları Bibliyografyası'nı ve 1989 ile 1991 yılları arasında Seçilmiş Gazete Yazıları Bibliyografyası'nı yayınlamıştır. TB ve TMB **Dewey Onlu Sınıflama (DOS) 20.** basıma göre düzenlenmiştir. Bibliyografyaların üretimi, 1989 yılından beri özel olarak geliştirilmiş bir yazılım ile bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirilmektedir.

²⁶³ "Milli Kütüphane Araştırma-Geliştirme Projeleri," (Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/proje.html> , 19 Aralık 2005.

²⁶⁴ **Milli Kütüphane**, s.31.

Türkiye Bibliyografyası :

Bu bibliyografya Milli Kütüphane tarafından sağlanan tüm basılı materyallerin bibliyografik kimliklerini içermektedir. Bibliyografik nitelme, 1985'ten itibaren AACR2'ye göre yapılmaktadır. 1955'ten bu yana Milli Kütüphane tarafından kesintisiz olarak yayınlanmakta olan Türkiye Bibliyografyası, aylık olarak yayınlanmaya başladığı 1981 yılına kadar değişik zaman aralıklarıyla yayınlanmıştır.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası :

Türkiye'de yayınlanan ve Milli Kütüphane tarafından sağlanan süreli yayınlarda yer alan bilimsel, sanatsal ve edebi nitelik taşıyan makaleleri içermektedir. 1952'den bu yana yayınlanmakta olan Türkiye Makaleler Bibliyografyası, 1986 yılından itibaren aylık olarak yayınlanmaya başlamıştır. Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası 1999 yılında CD-ROM şeklinde yayımlanmış olup, 1923-1999 yıllarını kapsamaktadır.

Katalogların Yayınlanması :

Milli Kütüphane, bibliyografyaların yanı sıra araştırmacılar için katalog ve toplu kataloglar da hazırlar:

1. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK), 1978-

TÜYATOK'ta yurdun çeşitli illerindeki, Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphane ve müzelerde bulunan yazma ve nadir eserlere ilişkin bibliyografik kimlik ve tanıtımlar yer almaktadır.

2. Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu, 1987-

Satın alma ve bağış yoluyla Milli Kütüphane'ye kazandırılan yazma ve nadir eserlerin bibliyografik kimlikleri verilmekte ve tanıtımı yapılmaktadır.

3. Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu (TÜBATOK), 1990-

Günümüze kadar yayınlanmış olan kataloglarda yer alan, ayrıca 157 il ve ilçe halk kütüphanesinde bulunan Arap harfli Türkçe basma kitaplara ilişkin enformasyonun biraraya toplanması amacıyla hazırlanıp yayınlanmaya başlamıştır.²⁶⁵

Milli Kütüphane, yukarıda sayılan bu işlevleri yerine getirirken, Türkiye’de pek çok bilgi-belge merkezinin yaşadığı sorunlardan birini de yaşamaktadır. Türk Kütüphaneciler Derneği Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan ve Kültür Bakanlığı’na gönderilen raporda dönemin Genel Başkanı Doğan Atılğan, “... Milli Kütüphane yeterli ve nitelikli personel ile desteklenmelidir. Milyarlarca Türk Lirası harcanarak kurulan bilgisayar sistemi kalifiye personelin azlığı nedeniyle çalıştırılmama tehlikesiyle karşı karşıyadır²⁶⁶” şeklinde bir görüş ortaya koymuştur. Ulusal enformasyon merkezlerinden biri konumundaki kurumun bu bina, bütçe, personel sıkıntılarını aşması gerekliliği açıktır. Bu konuda Türkiye Milli Kütüphanesi’nin sorunları bulunmaktadır.

Bu sorunlara rağmen, bir ulusal kütüphanenin işlevleri arasında yer alan hemen her konuda çalışmaları olduğu gözlemlenebilen Milli Kütüphane, başka kurum ve kuruluşlarla da işbirliği içinde olmakla birlikte, beraber çalışma yaparak ulusal enformasyon merkezi özelliğini yerine getirecekleri iki büyük merkezle sıkı ilişkiler içinde değildir. Özellikle ULAKBİM’in oluşturulma çabaları sırasında ne Milli Kütüphane’nin, ne de Kültür Bakanlığı’nın kendilerini doğrudan ilgilendiren bu oluşumdan resmen haberdar olmamaları şaşırtıcıdır. Çakın’a göre bunun nedeni, enformasyon ve deneyim azlığından değil, toplumsallaşamamak ve mesleki olarak örgütlenememekten kaynaklanmaktadır²⁶⁷.

²⁶⁵ “Milli Kütüphane Yayın Etkinlikleri,” (Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/basim.html> , 19 Aralık 2005.

²⁶⁶ Doğan Atılğan, “Kütüphaneciliğimizin Sorunları ve Çözüm Önerileri Hakkında Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Görüşleri,” **Türk Kütüphaneciliği**, 11 (1) 1997, s. 54-56.

²⁶⁷ Çakın, “Yeniden Yapılanma Ortamında Türk Milli Kütüphanesi,” s. 124.

Tüm bu yapılanmalara karşın, Milli Kütüphane'nin, devlet teşkilatı içinde bulunması gereken yeri alamamış olması da başlı başına bir sorundur. Sefercioğlu'nun dikkat çektiği üzere, Milli Kütüphane'nin Kültür Bakanlığı'na yerine, Türk Milli Arşivleri'nin Başbakanlığa bağlı oluşu gibi, Başbakanlığa bağlanması yoluna gidilmelidir²⁶⁸.

Türk Milli Kütüphanesi'ni yeterince tanıtan, bugününü ortaya koyan çalışmalar bulunmamaktadır. Bu nedenle, yukarıda verilen bilgilerin neredeyse tamamı, Türk Milli Kütüphanesi web sitesinden alınmıştır. Web sitesindeki bilgilerin bile yeterince güncellenemediği gözlemlenmiştir.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen, Milli Kütüphane'nin kuruluşundan bugüne Türkiye'de önemli adımlar attığı söylenebilir. Ancak ne yazık ki bu adımlar tek başına yeterli değildir. Bunun için Ulusal Akademik Ağ ve Enformasyon Merkezi ULAKBİM'le beraber yapacağı çalışmalara da gereksinim vardır.

Özellikle uluslararası enformasyon sistemleri ile işbirliği içinde olabilmek için, ulusal enformasyon kaynaklarının iyi düzenlenmesi ve kullanıma sunulması gerekmektedir. Bunun için Milli Kütüphane'nin, kurulmuş ve kurulacak olan ulusal enformasyon merkezleriyle sıkı işbirliği içinde olması, Ulusal Elektronik Kütüphane olma yolunda hızla ilerleyen ULAKBİM-CABİM ile teknolojik kaynakları da kapsayan projelerde ortak çalışmalar yapması gerekmektedir. Derleme kaçağı gibi büyük bir sorunu olan, örgütlenme, personel gibi konularda sıkıntılar yaşayan Milli Kütüphane'nin böylesi işbirliklerine girebilmesi için önce kendisinin bugünkünden daha düzenli ve iyi çalışır bir kurum haline getirilmeye gereksinimi bulunmaktadır.

²⁶⁸ Necmettin. Sefercioğlu, "Milli Kütüphane'nin Devlet Teşkilatındaki Yeri," **Türk Kütüphaneciliği**, 2(1) 1988, s. 1-2.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Dünya’da 1950’li yıllarda yaşanan enformasyon patlaması, tüm ülkeleri olduğu kadar Türkiye’yi de etkilemiştir. Artan enformasyon kaynaklarının ulusal ve uluslararası düzeyde örgütlenmesi için kurulan sistemlere Türkiye de katılmış, ancak özellikle 1970’li yıllarda önem kazanan bu çalışmaların günümüzde sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi sağlanamamıştır.

Bunun nedenlerinden biri, Türkiye’de ulusal enformasyon sisteminin gerektiğince iyi oluşturulamaması, bir enformasyon politikasının bulunmamasıdır. Bu nedenle, çalışmanın hipotezinde de belirtilen “Türkiye’de ulusal enformasyon sistemi kurma girişimleri, bazı kuruluşlar dışında gecikmiş, gereken önem ölçüsünde ele alınamamış bir konu olarak durmaktadır” cümlesi tüm çalışmada yapılan incelemeler, verilen dipnotlar ve gözlemlerimizle ispatlanmıştır.

Ulusal enformasyonun, bir ülkenin en önemli değerleri arasında olduğunu düşünecek olursak, hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde enformasyona erişimi sağlayan merkezlerin gerekliliği anlaşılacaktır. Çalışma sırasında yapılan incelemelerde, çeşitli ülkelerde bu konuda çok sayıda örnek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak Türkiye, bu merkezlere enformasyon sağlayarak onlardan gerekli enformasyonu ücretsiz alan bir ülke konumunda değildir. Aksine, hem basılı kaynak olarak hem de bu merkezlerin hazırladığı veri tabanlarından ücret karşılığı enformasyon satın almaktadır. Sadece **INIS** Türkiye Temsilciği bu tür bir hizmet alış verişini içindedir. Bu nedenle yine hipotezde geçen “ülkelerin ulusal ve uluslararası enformasyona rahatça ulaşabilmesini sağlayan uzmanlaşmış enformasyon merkezleri bugüne kadar Türkiye’de gelişmemiştir” cümlesi de yapılan inceleme sonucu ispatlanmıştır.

Yapılması gereken çalışmaların en başında, çalışma kapsamında da incelenen Milli Kütüphane’nin bugünkünden daha iyi bir şekilde organize edilmesi gerekli

görülmektedir. Derleme kaçakları nedeniyle ülkenin ulusal enformasyonunu gerektiği ölçüde düzenleyemeyen Milli Kütüphane, bu yasanın değişmesiyle birlikte amacına ulaşabilecektir. Derleme Kanununun değiştirilme çalışmaları yıllardan beri sürdürülmekte olup, oluşturulan son değişiklik önergesi TBMM gündemine alınmaya çalışılmaktadır.

Yasal zeminin hazırlanması, enformasyon politikasının oluşturulması sonucu Türkiye’de uzmanlaşmış enformasyon merkezlerinin kurulması ve örgütlenmesi görevini Milli Kütüphane üzerine alabilecektir. Ancak özellikle süreli yayınlar konusunda uzmanlaşmış ULAKBİM CABİM ile yapacağı işbirliği, bu çalışmaların hızlanmasını sağlayacaktır. Çünkü ULAKBİM CABİM bugün kurmaya çalıştığı Türkçe bilimsel dergileri içeren veri tabanları ile özellikle elektronik alt yapı konusunda ciddi atılımlar yapmış, çalıştığı konu uzmanlarıyla ulusal enformasyonun örgütlenmesi konusunda adımlar atmıştır. Bu çalışmaları destekleyici bir özelliği olan YÖK Dokümantasyon Merkezi de ulusal tez merkezi olma yolunda ilerlemektedir.

Bu nedenle bu üç merkezin bir araya gelerek oluşturacakları yapı, ulusal enformasyon merkezlerini örgütleyici bir nitelikte olacaktır. Zaman ilerledikçe ve Milli Kütüphane eksiklerini giderdikçe, bu yönetimin Milli Kütüphane’ye verilmesi de düşünülebilir.

Konuyla ilgili olarak sunulabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Milli Kütüphane’nin, tüm ulusal enformasyon kaynaklarını dermesine katması için Derleme Kanun’unda, bu kaynakların her türünü içine alan bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Derleme Kanunu’nun gereklerini yerine getirmeyen kuruluşlara verilecek cezaların ağırlaştırılmaması durumunda ise, derleme kaçaklarının önüne geçmek olanaklı değildir. Ayrıca yeni bilgi medyalarının da, bu kanunla derlenmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir.

2. Milli Kütüphane, ulusal enformasyon merkezlerinin kurulmasını desteklemeli ve teşvik etmelidir. Bu sayede uzmanlaşmış merkezler, uluslar arası düzeyde de Türk ulusal enformasyon kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanabilecektir.
3. Konuyla ilgili yasal düzenlemeler yanında, enformasyon politikasıyla ilgili olarak önemli çalışmaların yapılmasının geciktiği gözlemlenmektedir. Özellikle her kalkınma planında enformasyon politikalarına daha az değinildiği görülmektedir. Bilgi çağında, kalkınma planları hazırlanırken belge ve bilgi yönetimi alanından istenen raporların dikkate alınması ve kullanılması şarttır.
4. Ulusal enformasyonla ilgili hemen her konuda Türkiye’de üretilen bilimsel çalışmalar oldukça sınırlıdır. Türkiye’deki tüm Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinin bu konuya daha da duyarlı olmaları, bu konuda tezler yönetmeleri, makale ve araştırma projeleri ortaya koymaları, lisans öğrencilerle birlikte çalışarak onları da bu konuda yapacakları mezuniyet sonrası çalışmalarda teşvik etmeleri gerekmektedir.
5. Bilgi ve Belge Yönetimi alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin geçmiş yıllarda yapmış olduğu çalışmalardan, sunulan raporlardan kalkınma planlarını ve oluşturulan politikaları etkileyemedikleri gözlemlenmektedir. Buna rağmen yılmadan komisyonların oluşturulması, kamu desteğinin sağlanmaya çalışılması, raporların oluşturulması gerekmektedir. Varolan dernekler içinde alt birimler oluşturulabileceği ya da tüm derneklerin birlikte eşgüdümlü olarak çalışabileceği gibi, yeni dernekler ve yeni mesleki birlikler kurularak bu çalışmalar daha da hızlandırılabilir.
6. Bilgi ve Belge Yönetimi alanında çalışan, ilgili bölüm mezunu meslek elemanları, sadece günlük işleriyle uğraşmak yerine, ulusal enformasyona sahip çıkmanın gerekliliği üzerinde mesleki makaleler

yazarak konuya duyarsız olmadıklarını ortaya koyabilirler. Bu sayede mesleki birlikler de harekete geçebilecektir. İnternet ortamının getirdiği kolaylıklardan yararlanmak da olanaklıdır. Tartışma listelerinde bu konunun meslektaşlarca tartışılması, konuya yeni boyutlar kazandırabilir.

7. Türkiye, gün geçtikçe artan ulusal enformasyon kaynaklarıyla aslında bu konuda oldukça zengin bir ülkedir. Ülkenin bilimsel, kültürel, ekonomik kalkınması ve bunlara bağlı olarak enformasyonun toplumsal yaşamın her alanında ön plana çıkarılması aslında sorunlara çözüm sağlanması yolundaki en büyük adımdır. Bu zengin enformasyon kaynaklarının toplum tarafından yeterince tanınması ve kullanılması, toplum tarafından da yeni isteklerde bulunulmasını sağlayacaktır. İyi verilecek enformasyon hizmetleri, her tür zorluğa karşın kendini işine adanmış enformasyon profesyonellerinin çabası bu istekleri karşılayabilecektir. Bu etkileşim ile uzmanlaşmış merkezlerin gelişimi kaçınılmazdır.

Bütün bu öneriler, aslında birbirini etkileyen gelişmelerle gerçekleştirilebilecektir. Yasal düzenleme, toplumsal isteklilik, bilgi profesyonellerinin çabasıyla yukarıda sıralananların gerçekleştirilmesi çok da zor değildir. Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine yükseltilmesi, gelişmekte olan ülke konumundan, gelişmiş ülke konumuna çıkarılması ancak enformasyonu doğru ve etkin kullanmasıyla gerçekleşebilecektir. Çağımızda enformasyonun bir güç olduğu unutulmamalı, Türkiye bu gücü etkin şekilde kullanmaktan geri bırakılmamalıdır.

KAYNAKÇA

“VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Bilgi Hizmetleri ve İçerik Altkomisyonu Raporu”, **Türk Kütüphaneciliği**, 15 (2) 2001, s.158–165.

Acar, Tuncel. “Ulusal Bilgi Politikası ve Milli Kütüphane,” **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 52–58.

Acaroğlu, M. Türker. “Derleme Yasasını Değiştirme Gerekçeleri”, **Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Ankara: 30 Kasım–1 Aralık 1989)**, Ankara, TKD, 1990, s. 169–175.

Acaroğlu, M.Türker. **Türkiye’de ve Dünyada Derleme Çalışmaları**, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997.

Adams, S. “UNISIST: A Progress Report,” **Handling of Nuclear Information**, Vienna, LAEA, 1970, s. 599–606.

Akbulut, Mustafa. “Milli Kütüphanelerde Yeni Gelişmeler,” **Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tespiti Sempozyumu: Bildiriler (Ankara : 22-25 Eylül 1992)**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 145-149.

Akinoğlu, Hatice Fatoş (Gür). “Bilgi Ağları,” **Türk Kütüphaneciliği**, 5 (3) 1991, s. 100–115.

Akinoğlu, Hatice Fatoş (Gür). “Bilgi Ağları: 2,” **Türk Kütüphaneciliği**, 5 (4) 1991, s. 172–179.

Alakuş, Meral. **Bilgi Toplumu**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1991.

Alkan, Nazlı. “Üniversite Kütüphaneleri ve Ulusal Bilgi Politikası,” **Türk Kütüphaneciliği**, 11 (3) 1997, s. 240-250.

Alpay, Meral. **Harf Devriminin Kütüphanelerde Yansıması**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1976,

Alpay, Meral. **Kütüphane: Dünü Yarına Bağlayan Köprü**, 2.bs., İstanbul, TKD İstanbul Şubesi, 1991.

Aslan, Selma (Alpay). “Ulusal Bilgi Politikası Sorunsalına Pragmatik Bir Yaklaşım”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11 (3) 1997, s. 208–216.

Aşçı, Arif. “T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezi’nin Bilgi Merkezleri Sistemi İçindeki Yeri ve Önemi,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 33–45.

Atılğan, Doğan. “Kütüphaneciliğimizin Sorunları ve Çözüm Önerileri Hakkında Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Görüşleri,” **Türk Kütüphaneciliği**, 11 (1) 1997, s. 54–56.

Atmaca, Hasan. “Eğitim ve Kültür Hayatında Milli Kütüphanelerin İşlevleri-Antropolojik Bir Yaklaşım-,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19–21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 78-84.

“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu,” Kanun no: 2527, 21.6.1934, **T.C. Resmi Gazete**, Ankara, sa. 2741, 2.7.1934.

Başbuğoğlu, Filiz. **Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS)**, Ankara, Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü, [1974].

Baydur, Gülbün. “Tıp Literatürüne Erişim ve Amerikan Ulusal Tıp Kütüphanesi (NLM),” **Türk Kütüphaneciliği**, 2 (1) 1988, s. 3–7.

Baydur, Gülbün. “Ulusal Enformasyon Sisteminde Bibliyografik Denetim,” TÜBİTAK-TÜRDOK Ulusal Enformasyon Sistemi Simpozyumu (1: Ankara: 20–21 Aralık 1983) (Metin Teksirdir)

Bayraktutan, Fidan. “Internet zerindeki Enformasyon Arama ve Erişim Sorunlarının zmnde Enformasyon Arama Stratejilerinin ve Metadata’nın önemi ve Kapsamı” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baysal, Jale. “Bir Sistem Modeli ve Türkiye,” “TÜBİTAK-TÜRDOK Ulusal Enformasyon Sistemi Simpozyumu (1 : Ankara : 20-21 Aralık 1983)” (Metin Teksirdir) , s. 1-5.

Baysal, Jale. **Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar Yöntemler**, 2.bs. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1987.

Baysal, Jale. **Resmi Daire Kütüphaneleri ve Dokümantasyon Merkezleri**, Ankara, TÜBİTAK, 1972.

Baysal, Jale. "Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bazı Yeni Gelişmeler ve Sorunlar," **Türk Kütüphaneciliği**, 1 (1) 1987, s.2-8.

Belomy, F.L. "Systems Approach to Solve Library Problems", **ALA Bulletin**, 62, 9, 1968, s. 1121-1125

Bilimsel ve Teknik Enformasyon İhtisas Komisyonu, (Ankara, 1973), (Metin Teksirdir).

Boz, Mehmet. İnternet Üzerinden Tezlere Tam Metin Erişim: Bir Model Önerisi, **Bilgi Dünyası**, 3(2), 2002, s. 153 – 172.

Brindley, Lynne. "The British Library and E-Learning", **Ifla Journal**, v. 31 (1) 2005, s. 13.

"CAB International," (çevrimiçi), <http://www.cabi.org/> 21.09.2006.

"Cahit Arf Bilgi Merkezi Hakkında," (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/ulakbim/cabim.uhtml> , 20.07. 2006.

"CAS Chemical Abstracts Services Homepage," (Çevrimiçi) <http://www.cas.org/> , 21.09.2006.

Cunbur, Müjgan. "Milli Kütüphane Koleksiyonunda Bibliyografik Boşluklar," **Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Ankara: 30 Kasım-1 Aralık 1989)**, Ankara, TKD, 1990, s. 134-137.

Cunbur, Müjgan. "Türkiye'de Derleme Yasaları," **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensel Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)** Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 173-180.

Çakın, İrfan. “Araştırma Faaliyetleri ve Kütüphaneler,” **Türk Kütüphaneciliği**, 5 (4) 1991, s. 153–160.

Çakın, İrfan. “Üniversitelerimizin Bilgiye Erişim Sorunları ile Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi,” **Bilgi Dünyası**, 1 (1) 2000, s. 26–41.

Çakın, İrfan. “Yeniden Yapılanma Ortamında Türk Milli Kütüphanesi”, **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)** Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 118–125.

Çapar, Bengü. “Bilgi İşletmelerinin Yönetiminde Sistem Yaklaşımı ve Sistem Analizi” **Jale Baysal’a Armağan**, İstanbul, Yapı Tasarım Üretim, 1993, s. 51–71.

Çavdar R. Tüba, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar Osmanlı Kütüphanelerinin Gelişimi,” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1995) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı.

Çelik, Ahmet. “Sistem Kuramı ve Kütüphanecilik,” **Prof.Dr. Berin U. Yurdadoğ’a Armağan**, yay.haz. Fahrettin Özdemirci, Yusuf Kayan, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1994, s. 45–53.

“Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı,” <http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/101-1253.doc> (Çevrimiçi) 29.8.2006.

Çolaklar, Huriye. “İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Kütüphanelerindeki Hizmet Anlayışına İ.Ü. Yabancı Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu’nun Etkisi,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1998) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dura, Cihan. **Bilgi Toplumu**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990.

Duman, Hasan. **Uluslararası Bilgi ve Belge Sağlayan Merkezler**, Ankara, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 1993.

“ERIC,” (Çevrimiçi)

http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/resources/html/about/about_eric.html,

21.09.2006.

Erözden, Ozan. **Nasyonalizm**, İstanbul, BDS Yayınları, 1996.

Ersoy, Osman. “Kütüphane, Arşiv ve Dokümantasyon İlişkileri,” **Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRK MARC Sempozyumu Bildiri Metinleri: 1–4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, yay. haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, TKD İstanbul Şubesi, 1991, s. 10–13.

Ersoy, Osman. “Kütüphanelerin Çağımızdaki Önemi,” **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 10 (1) 1961, s.2–8.

Fer, Muslih. Berin U. Yurdadoğ ve O. Tekin Aybaş. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu Ara Raporu. (y.y., t.y.) (Metin Teksirdir).

Feyzioğlu, Turan. **Atatürk ve Milliyetçilik**, 2.bs., Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1987.

FIZ Karlsruhe, ed. Rudiger Mack, Vera Münch, çev. Angelika Kraft-Böhm, Gisella Dietrich, FIZ Karlsruhe, Eggenstein, 2000.

Francis, F.C. “Milli Kütüphanelerin Örgütü,” **Milli Kütüphanelerin Görevleri ve Sorunları: Avrupa Milli Kütüphaneler Kollojyumu, (Vienna: 8-27 Eylül 1958)**, çev. Behire Abacıoğlu, Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komitesi Yayınları, 1963.

“Fraunhofer Informationszentrum Raum und Bau,” (Çevrimiçi)
<http://www.irb.fraunhofer.de/index.jsp?lang=en> 21.09.2006.

Green, Stephen. “1970’lerin Teması NATIS,” çev. Gülgönül Büyükdana, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 24 (3) 1975, s. 217–224.

Gren, Stephen. “National Libraries: The British Library” **National Libraries**, ed. Maurice B. Line, Joyce Line, [New York] : ASLIB, [1978], s. 195–199.

Gülle, M. Tayfun. “Türk Bilim Politikası ve Ulusal Enformasyon Sistemi: Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sosyolojik Bir Yaklaşım,” **Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARC Sempozyumu Bildiri Metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, yay. haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Dreneği İstanbul Şubesi, 1991, s. 90-102.

Gülle, M. Tayfun. “Türkiye’de Bilgi Edinme Özgürlüğüne İlişkin Sorunlar,” **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, haz. Yaşar Tonta, Ahmet Çelik, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996, s. 22–45.

Gündüz, Ayten. “Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Merkezlerinde Uygulamada Karşılaşılan Aksaklıklar,” **Türkiye’de Kütüphane Alanında Teori ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu: 7–8 Mayıs 1987, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü**, haz. Meral Alpay, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, 1988, s. 81–118.

Gürses, Elif AYTEK. "Elektronik Bilgi Kaynaklarına Erişimde ULAKBİM Ulusal Akademik Lisans Girişimi," Akademik Bilişim, (Denizli: 9-11 Şubat 2006), (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/dokumanlar/ab2006/elif/> , 21 Temmuz 2006.

Gürses, Elif AYTEK. "Ulusal Elektronik Kütüphane ve ULAKBİM," Akademik Bilişim,(Adana:3-5 Şubat 2003), (Çevrimiçi),
<http://www.ulakbim.gov.tr/dokumanlar/ab2003/ekutup/?slide=1> 21 Temmuz 2006.

Hızlan, Doğan. “Mili Kütüphane Yeni Yasayı Bekliyor,” **Hürriyet**, 29.3.2006., <http://dosya.hurriyetim.com.tr/blognot/Public/default.aspx?uname=doganhizlan&bid=192>, (Çevrimiçi), 28.6.2006.

“History of the British Library,” (Çevrimiçi), <http://www.bl.uk/about/history.html> , 23.7.2006.

Hobsbaum, E.J. **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçek**”,çev. Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı, [t.y.].

Hookway, H.T. “The Resorces of the British Library”, **National Libraries**, ed. Maurice B. Line, Joyce Line, [New York], ASLIB, [1978], s. 206–208.

Horowitz, Rosario Gassol de.“The School Library and NATIS in Developing Countries: the Need for Integration,” **IFLA Journal**, 5 (1) 1979, s. 22–29.

“IEEE, IEEE Xplore,”(Çevrimiçi) <http://www.ieee.org/portal/site> 21.09.2006.

“International Nuclear Information System” <http://www.iaea.org/inis/aboutinis/overview.htm> (Çevrimiçi) 5.6.2006.

Kabağaç, Sina. Erdal Akova, **Latince-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1995.

Kaegbein, P. “Özel Bilgi Sistemi Olarak Kütüphane,” çev. Meral Alpay, **Türk Kütüphaneciliği**, 1(1) 1987, s. 25-32.

Karağaç, Selim. “Bir Bilgi Merkezi Olarak Milli Kütüphane Başkanlığı Otomasyon Uygulaması,” **Bilgi Çağı, Bilgi Merkezleri ve Bilgi Teknolojileri Sempozyumu**, (Ankara: 7-9 Mayıs 1997), haz. Mustafa Akbulut, Fatoş Subaşıoğlu, Ankara, Ankara Üniversitesi, 1999. s. 103-107.

Karataş, Ahmet. “Milli Kütüphanelerin İşlevleri,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 18-25.

Keseroğlu, Hasan S. **Kütüphane-Bilgi Belge Merkezi Kurma, Kütüphane Programı Yazma Kılavuzu**, İstanbul, 2004.

Keseroğlu, Hasan S. **Sessiz Serinliklerde Bilgi ya da Kütüphane Üstüne**, İstanbul, Mavibulut, 2004.

“Konu ve Atıf Tarama Başvuru Sistemi (KAT),” (Çevrimiçi),
<http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/tarama/>, 20.07.2006.

Köklü, Elif. **Türkiye’de 1960 Sonrasında Kütüphanecilikteki Yenilikler**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 2001.

Milli Kütüphane, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995.

“Milli Kütüphane Araştırma-Geliştirme Projeleri,” (Çevrimiçi),
<http://www.mkutup.gov.tr/proje.html> , 19 .12. 2005.

“Milli Kütüphane Bilgi İşlem Merkezi,” (Çevrimiçi),
<http://www.mkutup.gov.tr/bim.html> , 19 .12. 2005.

“Milli Kütüphane Yayın Etkinlikleri,” (Çevrimiçi),
<http://www.mkutup.gov.tr/basim.html> , 19 .12. 2005.

“Milli Kütüphane Başkanlığı'nda Bulunan Şer'iyeye Sicilleri Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne Devredilmiştir”(Çevrimiçi)
<http://www.mkutup.gov.tr/seriye.html> 27 Eylül 2006.

Milli Kütüphane’de Kullanıcıya Hizmet Sunma,” (Çevrimiçi),

<http://www.mkutup.gov.tr/okuyucu.html>, 19 .12. 2005

“Milli Kütüphane’nin Görevleri ve Örgüt Yapısı,”(Çevrimiçi),

<http://www.mkutup.gov.tr/orgut.html>, 19.12. 2005.

“Milli Kütüphane’nin İşlevleri,”(Çevrimiçi), <http://www.mkutup.gov.tr/islev.html> ,

19.12. 2005.

“Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun,” Kanun No. 5632, **Resmi Gazete**, s.

7469, 29.3.1950.

Nelson, Milo. “The New British Library: Thirty-one Years in Making” **Computers in Libraries**, vol. 13 (9), 1993, s. 12.

“OVID,” (Çevrimiçi), <http://www.ovid.com/site/index.jsp> 21.09.2006.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1996, 5c.

Özbudak, Elçin. “YÖK Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi Koleksiyonundaki Sanat ve Beşeri Bilimler Konulu Süreli Yayınların Kullanım Değerlendirmesi,” **Türk Kütüphaneciliği**, 9 (2) 1995, s. 113–123.

Penna, Carlos Victor. “UNESCO,” **Encyclopedia of Library and Information Science**, New York, IFLA, 1981, v.31, s. 346–355.

Presenting INIS Brochure, Vienna: IAEA, 2003.

Püsküllüoğlu, Ali. **Türkçe Sözlük**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1995.

“Register for Our Services,” (Çevrimiçi),

<http://www.bl.uk/services/document/register.html>, 23.7.2006.

Seçkin, Olcay. “Gelişmekte Olan Bir Ülkede Uluslararası Enformasyon Sistemleri,” http://kutuphane.taek.gov.tr/internet_tarama/dosyalar/cd/4115/pdf/98.pdf#search=%22Y%C3%96K%20dok%22 , (Çevrimiçi), 28.8.2006.

Seefeld, Jürgen. Ludger Syre, çev. Meltem Arun, **Geçmişe ve Geleceğe Açılan Kapı: Almanya’da Kütüphaneler**, Georg Olms Verlag, Hidesheim, 2004.

Sefercioğlu, Necmettin. “Milli Kütüphane’nin Devlet Teşkilatındaki Yeri,” **Türk Kütüphaneciliği**, 2(1) 1988, s. 1–2.

Smith, D. Anthony. **Milli Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim, 1994.

Sondergaard, Trine Fyordback. Jack Andersen, Birger Hjørland, “Documents and the Communication of Scientific and Scholarly Information: Revising and Updating the UNISIST Model,” <http://www.db.dk/bh/UNISIST.pdf> (Çevrimiçi) 7.7.2006.

Soysal, Özer. **Bilginin Yazgısı**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998.

Soysal, Özer. “Kütüphanecilik Meselelerimiz ve UNESCO,” **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 12 (1–2) 1963, s. 67–69.

Soysal, Özer. “Milli Kütüphane’den Ulusal Bilim Kütüphanesi’ne,” **Bilginin Yazgısı**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998, s. 261–264.

Soysal, Özer. “XIX. Yüzyıl Sonlarında ‘Türk Ulusal Kütüphanesi’ni Kurma Girişimi” **Türk Kütüphaneciliği**, 1(1) 1987, s. 9-16.

Şenalp, Leman. “Milli Kütüphanelerin Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Kalkınmadaki Önemi,” **Türk Kütüphaneciliği**, 16(4) 2002, s. 15-18.

Şenalp, Leman. “Türkiye Milli Kütüphanesi’nin Kuruluşu ve Önderliği”, **Türk Kütüphaneciler Derneği 40. Yıl Kütüphanecilik Kurultayı (Ankara: 30 Kasım–1 Aralık 1989)**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1990, s. 138–142.

“TAEK Nükleer Dokümantasyon Birimi Tanıtımı,”
<http://www.taek.gov.tr/unes/bbm/index.html> (Çevrimiçi) 7.6.2006.

Taner, Sönmez. **Uluslararası Enformasyon Sistemleri**, Ankara, TÜBİTAK, 1979.

Tarlan, Mine. “Türkiye’de Akademik Tıp Kütüphanelerinde Kullanılan Elektronik Kaynakların Analizi,” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.49.

Taylor, L.J. **A Librarian’s Handbook**, London, The Library Association, 1980.

“Thomson Scientific,”(Çevrimiçi),
http://www.thomson.com/corp/about/ab_home.jsp , 21.09.2006.

Tonta, Yaşar. “Bilgi Erişim Sorunu”, **21. Yüzyıla Girerken Enformasyon Olgusu: Ulusal Sempozyum Bildirileri (Hatay: 19–20 Nisan 2001)**, yay. haz. Tülay Fenerci, Oya Gürdal, Ankara: TKD, 2001, s. 198–205.

Tonta, Yaşar. “Bir Ulusal Enformasyon Sisteminde Enformasyon Transfer Döngüsünün Önemi ve Türkiye’de Durum,” TÜBİTAK-TÜRDOK Ulusal Enformasyon Sistemi Simpozyumu (1 : Ankara : 20-21 Aralık 1983) (Metin Teksirdir) , s.3-10.

Tonta, Yaşar. “Ulusal Bilgi Ağları ve ULAKBİM,” **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 59–69.

Tonta, Yaşar. “Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi,” **Bilim ve Teknik**, 31 (364) 1997, s. 66–71.

Toplu, Mehmet, M.Tayfun Gülle. “Türkiye’de Ulusal Enformasyon Politikasına İlişkin Sorunlar”, **Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tespiti Sempozyumu: Bildiriler, (Ankara : 22-25 Eylül 1992)**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 15-48.

Toplu, Mehmet. “Türkiye’de Ulusal Enformasyon Sisteminin Oluşturulması Yönündeki Girişimler ve Sonuçları,” **50. Kuruluş Yılında Ulusaldan Evrensele Türk Milli Kütüphanesi (Ankara:19-21 Haziran 1996)**, Ankara, Milli Kütüphane, 1998, s. 133–166.

Tuncel, Bedrettin. “UNESCO Programında Kitap, Kitaplık ve Arşivler,” **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 26 (3) 1977, s. 135–139.

Tuncer, Nilüfer. “Belge Sağlayan Kuruluşlar: YK Dokümantasyon Merkezi ve BLDSK,” **Türk Kütüphaneciliği**, 2 (2) 1988, s. 51–60.

Tuncer, Nilüfer. “niversite Kütüphanelerinin Merkezileştirilmesi Konusunda YK’n Görüşü ve YK Dokümantasyon Merkezi,” **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 32 (2) 1983, s. 69–72.

Tunçkanat, Hansın. “Ulusal Bilgi Birikiminin Denetlenmesi ve Ulusal Kütüphanemiz,” **Türk Kütüphaneciliği**, 4 (4) 1990, s. 170–174.

TÜBİTAK, **Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Politikası**, Ankara, TÜBİTAK, 1997.

Türkçe Sözlük, 9.bs., Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, 2c.,1998.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıllık 1973-1977**,(Ankara: 1973).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1982 İcra Planı, (Ankara, 1982).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985-1989**, (Ankara, 1985).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990–1994**, (Ankara, 1989).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **1988 İcra Planı**, (Ankara, 1988).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **1994 Yılı Programı** (Ankara, 1994).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1996–2000**, Ankara, 1995.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001 – 2005**, Ankara, 2000.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**, Ankara, 2006.

“Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK) : Tarihçe,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/tarihce/> , 20 Temmuz 2006.

Türkiye Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası Raporu, çev. Dilek Özdemir, Zeynep Tozar, Ankara, TÜBİTAK, 1996.

Türkiye'nin Bilgi Depoları, haz. E. Erkmen, Ankara, TÜBİTAK- TÜRDOK, 1978.

Uçak, Nazan Özenç, “Bilgi Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım” **Bilgi Dünyası**, 1 (1) 2000, Ankara, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, 2000,s. 143–159.

“ULAKBİM’in Amaç ve Görevleri,” (Çevrimiçi),

<http://www.ulakbim.gov.tr/hakkinda/misyonvizyon/> , 20 .07. 2006.

Ulusal Enformasyon Sistemleri (NATIS) : Ulusal Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapılarının Planlanması Hükümetlerarası Konferans (Paris: 23–27 Eylül 1974), haz. Filiz Başbuğoğlu, [Ankara], Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü Yayınları, [1975].

“Uluslararası Nükleer Enformasyon Sistemi Tarihi,”

<http://www.taek.gov.tr/inis/tarihi.html> , (Çevrimiçi) 7.6.2006.

UNISIST Newsletter, 4,3, 1976, s. 8.

Uysal, Neşe Can. “YÖK Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Tabanı ve Erişim Özellikleri”, **Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Milli Kütüphanelerarası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tespiti Sempozyumu: Bildiriler**, (Ankara: 22–25 Eylül 1992), Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994, s. 234–240.

Uysal, Neşe Can. “Enformasyon Politikaları ve Türkiye’deki Durum,” **Prof.Dr. Berin U. Yurdadoğ’a Armağan**, yay.haz. Fahrettin Özdemirci, Yusuf Kayan, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1994, s. 90–100.

Üstün, Ayşe. “Bilgi Akımı ve Bilgi Erişim Sistemleri,” **Kimya ve Sanayi**, 30 (147-148) 1986, s.60-70.

Üstün, Ayşe. “Enformasyon Teknolojisi ve Kimya Alanındaki Yeri,” **Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARCSempozyumu**

Bildiri Metinleri: 1–4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, yay. Haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1991, s. 264-271.

Üstün, Ayşe. **Halk Eğitimi ve Halk Kütüphaneleri**, (İstanbul: Berdan Matbaası, 2000).

Üstün, Ayşe. “Kimya Dokümantasyon ve Enformasyon Sistemleri,” [y.y., t.y.], (Metin teksirdir.)

“Veri Tabanları,” (Çevrimiçi), <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/> 24.7.2006.

Vickery, Jim. “Reorganization in the British Library to Acquire Electronic Resources” **Library Collections, Acquisitions and Technical Services**, vol. 25(3), 2001, s.300

Wysocki, A. “A World Science Information System: Necessary and Feasible,” **UNESCO Bulletin For Libraries**, 25, 1971, s. 62–66.

Yalvaç, Mesut. **Kütüphane ve Bilgi Merkezlerinde Sistem Analizinin Önemi ve Uygulanabilirliği**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2000.

Yaman, Mualla. “Derleme ve Derleme Kanunu,” **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 10 (3–4) 1961, s. 129–134.

Yardımcı, Remzi. “Atatürkçü Düşüncede Ulusal Kimlik Bilinci Kavramı,” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1999), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Yetgin, Serpil. “Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi-ULAKBİM,” **Bilgi Dünyası**, 2003, 4 (1) s.73-87.

Yılmaz, Bülent. “Ulusal Bilgi Politikası: Kuramsal Bir Yaklaşım,” **33. Kütüphane Haftası Bildirileri**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1997, s. 22–30.

Yılmaz, Erol. “YÖK Dokümantasyon Merkezi’nden Ulusal Tez Merkezi’ne Doğru,” **Türk Kütüphaneciliği**, 16 (1) 2002, s. 41–60.

Yılmaz, Tuncer. “Uluslararası Enformasyon Sistemleri,” **Türk Kütüphaneciliği**, 4 (2) 1990, s. 70–72.

Yontar, Aysel. **Kütüphane ve Belge-Bilgi Merkezlerinde Bilimsel Yönetimin Önemi**, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 1995.

“Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı (YÖK-DOK): Tarihçe,” <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/yok-dok.uhtml>, (Çevrimiçi), 20 .10. 2003.

ARAŞ. GÖR. IŞIL İLKNUR SERT (SELVİ)

ÖZGEÇMİŞ

22.07.1973 tarihinde İstanbul'da doğdu. 1990 yılında Fatih Vatan Lisesi'nden mezun oldu. Lisans öğrenimini 1990-1994 yılları arasında İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalında tamamladı. 1994-1998 yılları arasında ise İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı. Yüksek lisans tez başlığı *Bilgi Hizmetinde Süreli Yayın Toplu Katalogları ve Bir Uygulama* idi. 1998 yılında İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (eski adıyla Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı) Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalında doktora öğrenimine başladı.

Kasım 1994-Nisan 1995 tarihleri arasında Index Süreli Yayın Veri Tabanları Dergisi'nde yayın koordinatörü, Nisan-Haziran 1995 tarihleri arasında Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda kütüphaneci, Haziran-Kasım 1995 tarihleri arasında ise Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Dokümantasyon Merkezi'nde yine kütüphaneci olarak çalıştı.

20 Kasım 1995-Aralık 2001 tarihleri arasında okutman olarak başladığı akademik hayatını Aralık 2001'den bu yana araştırma görevlisi olarak sürdürmektedir. Perran Özben Kütüphanecilik Ödülü'nde 1993 yılında birincilik, 1994 yılında üçüncülük almıştır. 3-9 Mayıs 1998 tarihleri arasında Alman Kültür Merkezi kanalıyla Deutches Bibliotheksinstitut'un davetlisi olarak Berlin'deki okul ve çocuk kütüphanelerinde incelemelerde bulunmuştur. Okul kütüphanesi ve okuma alışkanlığı konularında araştırmalar yapmakta, konferanslar vermektedir. Evli ve bir erkek çocuk annesidir.